

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Aneta Malinová

**Ruská invaze na Ukrajinu z pohledu
mezinárodního práva**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Kristýna Pelikánová Urbanová, LL.M.,
Ph.D.

Katedra: Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 4. 5. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 195 970 znaků včetně mezer.

Aneta Malinová

V Praze dne 4. 5. 2023

Poděkování

Tímto si dovoluji poděkovat vedoucí diplomové práce, Mgr. Kristýně Pelikánové Urbanové, LL.M., Ph.D. za cenné podněty, odborné i věcné připomínky, a taktéž za skvělé vedení seminární výuky mezinárodního práva veřejného.

Rovněž děkuji všem svým blízkým za podporu, kterou mi v průběhu celého studia projevovali.

Obsah

ÚVOD	5
1. HISTORICKÝ KONTEXT.....	8
1.1. Vyhlášení nezávislosti Ukrajiny	8
1.2. Bukurešťský summit NATO.....	9
1.3. Anexe Krymu Ruskou federací.....	11
1.4. Válka na východní Ukrajině a Minské dohody	15
2. RUSKÁ INVAZE NA UKRAJINU Z POHLEDU IUS AD BELLUM	17
2.1. Mezinárodněprávní závazky mezi Ukrajinou a Ruskou federací	17
2.1.1. Charta OSN a rezoluce Valného shromáždění OSN	17
2.1.2. Budapešťské memorandum	18
2.1.3. Další mezinárodněprávní závazky.....	20
2.2. Akt agrese	22
2.3. Odůvodnění invaze Ruskou federací	24
2.3.1. Uznání Doněcké a Luhanské lidové republiky	25
2.3.1.1. Konstitutivní prvky státu jako subjektu mezinárodního práva	26
2.3.1.2. Kosovo jako zdůvodnění uznání nezávislosti Doněcké a Luhanské lidové republiky.....	28
2.3.2. Právo na individuální sebeobranu	31
2.3.3. Preemptivní a preventivní sebeobrana	37
2.3.4. Právo na kolektivní sebeobranu	40
2.3.5. Humanitární intervence	41
2.4. Závěr	44
3. MEZINÁRODNÍ HUMANITÁRNÍ PRÁVO.....	46
3.1. Prameny mezinárodního humanitárního práva	46
3.1.1. Ženevské právo.....	47
3.1.2. Haagské Právo	48
3.2. Základní principy mezinárodního humanitárního práva	51
3.3. Instrukce Ruské federace týkající se mezinárodního práva humanitárního	54
3.4. Ozbrojený konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou.....	56
3.4.1. Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko	59
3.5. Porušení mezinárodního humanitárního práva v ozbrojeném konfliktu Ruska a Ukrajiny	62
3.5.1. Záporožská jaderná elektrárna	64
3.5.1.1. Právní ochrana Záporožské jaderné elektrárny.....	66
3.5.1.2. Zásada proporcionality.....	68
3.5.1.3. Životní prostředí a princip prevence	69
3.5.1.4. Ohrožení Záporožské jaderné elektrárny a jejího areálu	71
3.5.1.5. Obsazení Záporožské jaderné elektrárny a ochrana zaměstnanců elektrárny jakožto civilních osob	73
3.6. Závěr	77
ZÁVĚR	79
SEZNAM ZKRATEK	82
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	83

Úvod

Dne 24. února 2022 započala ruská invaze na Ukrajinu. Zatímco Volodymyr Zelenskyj, prezident Ukrajiny, hovoří o konfliktu jako o nejhorší válce v Evropě od druhé světové války,¹ Ruská federace jej označuje jako „speciální vojenskou operaci“.² Kromě utrpení na Ukrajině došlo také k ohrožení stability a energetické bezpečnosti na celém světě, který se právě vzpamatoval z globální pandemie. Ač byl svět ruským útokem na Ukrajinu šokován, představoval vyvrcholení rusko-ukrajinské krize, která trvala již od roku 2014.

Důvodů pro psaní této práce bylo několik. Prvním podnětem bylo otřesení z války v Evropě, které mnozí z nás pociťují. Téma považuji za podstatné pro celou naši společnost. Mezinárodní ozbrojený konflikt na Ukrajině si bezpochyby zaslouží také akademickou pozornost studentů, i proto jsem jej zvolila pro psaní diplomové práce. Důvodem je taktéž aktuálnost konfliktu. Práci jsem se začala věnovat koncem září 2022, i proto vycházím z dostupných zdrojů v dané době, například ze zpravodajských médií. I přestože stále vzniká nová odborná literatura na dané téma, zprvu nebylo odborných zdrojů mnoho. Nově započatý konflikt mi tak nabídl možnost věnovat se dosud nezpracovanému tématu v diplomových pracích. Výběr tématu byl motivován také zájmem o zkoumání souladu ruské invaze na Ukrajinu s mezinárodním právem veřejným a o provedení analýzy této problematiky.

Pro účely práce jsem měla možnost získat prostřednictvím e-mailové korespondence pohled ukrajinské právničky žijící v Kyjevě. Díky této korespondenci jsem si uvědomila rozdíl ve vnímání ohrožení Ukrajiny Ruskou federací ukrajinskými obyvateli a tím, jak jej vnímala západní Evropa. I proto jsem zvolila jako první kapitolu své práce historický kontext vztahů mezi Ruskou federací a Ukrajinou. Přestože se ukrajinsko-ruské vztahy formovaly během hluboké historie, věnovala jsem se pouze několika vybraným momentům, které jsem považovala za nejvýznamnější pro tuto práci.

¹ President Zelensky: This is the worst war in Europe since World War II. *Ukrinform* [online]. 21 March 2022 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.ukrinform.net/rubric-ato/3436043-president-zelensky-this-is-the-worst-war-in-europe-since-world-war-ii.html>.

² Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*. [online]. February 24 2022 [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>.

Ve druhé kapitole se zabývám ruskou invazí z pohledu *ius ad bellum*. V této kapitole se budu věnovat prvnímu hlavnímu cíli mé diplomové práce. Tím je pokusit se objasnit, zda Ruská federace měla právo zahájit invazi na Ukrajinu. Rozebírám proto argumenty Vladimira Putina z jeho projevu ze dne 24. února 2022 na začátku invaze.

Ve třetí kapitole se věnuji právu humanitárnímu. Válka na Ukrajině způsobila nespočet utrpení a škod. Mnoho případů porušení mezinárodního humanitárního práva zaznamenala expertní mise OBSE.³ Jelikož se mise zabývala tolika případy, vybrala jsem si jeden, který nebyl ze strany expertní mise OBSE rozveden kvůli nedostatku podkladů⁴ - případ Záporožské jaderné elektrárny. Druhým hlavním cílem práce je tak představit roli mezinárodního humanitárního práva v konfliktu na Ukrajině, a to na příkladu Záporožské jaderné elektrárny. Cílem této práce bude tedy zkoumat, jak mezinárodní humanitární právo může chránit Záporožskou jadernou elektrárnu a její zaměstnance.

Naplnění cílů, které si pro svoji práci kladu, se pokusím dosáhnout za pomoci několika metod. Prací se nejvíce prolíná metoda deskriptivní a analytická, místy také metoda komparativní. Exkurz do historie je proveden za pomoci deskriptivní metody. Deskriptivní metodu využívám také v kapitole druhé i třetí, a to především k popisu některých primárních pramenů práva, představení soudních rozhodnutí, doktrinálních názorů, definic a jejich podmínek. Za pomoci analytické metody dospívám k několika závěrům, například zda Ruská federace uspěje s některým ze svých argumentů na obranu invaze. Komparativní metodou pak posuzuji, zda lze případ Kosova použít jako vzor pro vyhlášení nezávislosti Doněcké a Luhanské lidové republiky, jak je uváděno Ruskou federací.⁵

Předkládaná diplomová práce čerpá z primárních i sekundárních zdrojů. Zmíněno bude několik mezinárodněprávních závazků mezi Ukrajinou a Ruskou federací.

³ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022. [online]. Warsaw. *Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights*. 12 April 2022. [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/515868.pdf>. s. i.

⁴ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022, opak. cit. str. 39.

⁵ Putin cites precedent of Kosovo in explaining recognition of DPR, LPR. *TASS Russian News Agency*. [online]. 26 April 2022 [cit. 2022-11-14]. Dostupné z: <https://tass.com/politics/1443661>.

V kapitole věnující se problematice ius ad bellum se nejčastěji opírám o Chartu OSN, dále zmiňuji také rezoluce Valného shromáždění OSN. V kapitole týkající se humanitárního práva se věnuji Ženevským úmluvám, jejich Dodatkovým protokolům a Haagským úmluvám. Napříč prací jsou rovněž zmíněny obyčejové zásady mezinárodního práva. Pozornost je věnována také relevantní rozhodovací činnosti Mezinárodního soudního dvora, Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Evropského soudu pro lidská práva. Práce vychází z české a zahraniční literatury, odborných článků i komentářů. Jelikož jsem se diplomové práci začala věnovat zhruba sedm měsíců po vypuknutí konfliktu, který se neustále vyvíjel a v době dokončení práce bohužel stále probíhal, využívám jako zdroje také zpravodajská média.

1. Historický kontext

Ukrajina byla po mnoho set let oblastí častých střetů a mocenských sporů o úrodnou zem se strategickou polohou a nerostným bohatstvím.⁶ Ukrajinu v její dnešní podobě známe již přes 30 let. V minulosti však její území patřilo k chanátům, polsko-litevskému království, carskému Rusku, Rakousko-Uhersku, dokonce i k Československu či Sovětskému svazu. Ukrajina díky svému umístění odjakživa představovala jakousi spojnici mezi Ruskem a západní Evropou. Je etnicky nejednotným státem s hlubokou historií, který má právo na samostatnou existenci a spory o její směřování k Evropské unii a Severoatlantické alianci (NATO), nebo k Rusku, se vedou již mnoho let.

Pro pochopení současného konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou a jeho vzniku je třeba nejprve nastínit několik historických událostí, které zásadně ovlivnily vztahy mezi oběma zeměmi. Ačkoli má Ukrajina bohatou historii, pro účely této práce se budu soustředit pouze na několik konkrétních událostí, které pokládám za významné pro pochopení současného konfliktu.

1.1. Vyhlášení nezávislosti Ukrajiny

Ruská federace svými výroky a činy potlačuje právo Ukrajiny na sebeurčení.⁷ Proto je důležité vymezit některé historické milníky, které Ukrajinu definují jako nezávislý stát, který má právo na sebeurčení a suverenitu.

Jako samostatný stát se Ukrajina datuje od rozpadu Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) roku 1991. Pokus o osamostatnění Ukrajiny lze ale najít již v období let 1917-1920. Po únorové revoluci v roce 1917 vypukla ukrajinská válka za nezávislost, která trvala až do roku 1921.⁸ V roce 1917 vznikla Ukrajinská lidová republika, která byla později změněna na Ukrajinský stát, známý jako Hetmanát,⁹ avšak

⁶ KOUBSKÝ, Petr. *Stručné dejiny Ukrajiny od Kyjevskej Rusi až k Zelenskému*. Bratislava: N Press, 2022. ISBN 978-80-8230-107-9. s. 12.

⁷ RADPEY, Loqman. *The Violations of Sovereignty and the Right to Self-Determination in Rojava and Ukraine*. *OpinioJuris*. [online]. 25 April 2022 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://opiniojuris.org/2022/04/25/the-violations-of-sovereignty-and-the-right-to-self-determination-in-rojava-and-ukraine/>.

⁸ RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul R. MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7106-409-1. s. 7.

⁹ Tamtéž. s. 251.

v roce 1921 došlo k opětovnému rozdělení území Ukrajiny mezi Polskou republiku a Rusko.¹⁰

Dne 24. srpna 1991 Verchovna rada Ukrajiny (zákonodárny orgán Ukrajiny)¹¹ při provádění Deklarace státní suverenity Ukrajiny¹² prohlásila nezávislost Ukrajiny a vytvoření nezávislého ukrajinského státu. Po rozpadu SSSR roku 1991 došlo k založení Společenství nezávislých států Bělověžskou dohodou¹³ podepsanou představiteli bývalých svazových republik – Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. Bělověžská dohoda měla být začátkem nové spolupráce nezávislých států. Zároveň došlo k ukončení existence Sovětského svazu: „*My, prezidenti Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny konstatujeme, že Svaz sovětských socialistických republik jako subjekt mezinárodního práva a geopolitické reality končí svou existenci.*“¹⁴ Jednalo se však spíše o vágněji formulovanou spojeneckou smlouvou, která Ukrajině její nezávislost nikterak nezaručila, i proto v roce 2014 po anexi Krymu Ruskou federací Ukrajina ze Společenství nezávislých států definitivně odešla.¹⁵ I přesto byla Bělověžská dohoda klíčovým momentem v procesu rozpadu SSSR a vytvoření nových samostatných států.

1.2. Bukurešťský summit NATO

Bukurešťský summit, který se uskutečnil v dubnu 2008,¹⁶ měl významný vliv na další vývoj vztahů mezi Ukrajinou a Ruskem. Na summitu totiž došlo k jednání o členství Ukrajiny v NATO.¹⁷ Členské země NATO uvítaly snahu Gruzie a Ukrajiny o členství a souhlasily s tím, že se v budoucnu stanou součástí NATO. Avšak rozhodly se, že žádost obou zemí v prosinci 2008 ještě přezkoumají.¹⁸

¹⁰ DULEBA, Alexander a Tomáš GÁLIS. Rusko, Ukrajina a my. Bratislava: Premedia, 2016. ISBN 978-80-8159-313-0. s. 37-38.

¹¹ Ústava Ukrajiny přijatá na pátém zasedání Verchovne rady Ukrajiny dne 28. června 1996. Dostupné z: <https://www.refworld.org/pdfid/44a280124.pdf>. čl. 75.

¹² Deklarace nezávislosti Ukrajiny ze dne 24. srpna 1991. Dostupné z: https://static.rada.gov.ua/site/postanova_eng/Rres_Declaration_Independence_rev12.htm.

¹³ Bělověžská dohoda (Dohoda o založení Společenství nezávislých států) ze dne 8. prosince 1991. [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(1994\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(1994)054-e). s. 143.

¹⁴ Tamtéž, s. 143.

¹⁵ KOUBSKÝ, Petr. Stručné dejiny Ukrajiny od Kyjevskej Rusi až k Zelenskému, opak. cit. s. 62.

¹⁶ Deklarace z Bukurešťského summitu: Vydaná hlavami států a vlád, které se zasedání Severoatlantické rady v Bukurešti dne 3. dubna 2008. *North Atlantic Treaty Organization*. [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm.

¹⁷ Tamtéž, odst. 23.

¹⁸ Tamtéž, odst. 23.

Jeden způsob výkladu událostí, které se odehrály na Bukurešťském summitu, spočívá v kritice NATO za nedostatečnou aktivitu a za pouhá symbolická prohlášení, namísto učinění konkrétních opatření, které by podpořily přijetí nových zemí do aliance. Podle této úvahy by zahájení přijímacího procesu zastavilo Putina před bleskovou pětidenní invazí,¹⁹ při které Moskva provedla „mírovou operaci“²⁰ v Gruzii, a to čtyři měsíce po konci summitu. Koubský uvádí, že Rusko by pak nezískalo sebevědomí a nedošlo by ani k anexi Krymu a k bojům na Donbase.²¹

Zaznívá ale také výklad opačný, podle kterého se zašlo na summitu příliš daleko,²² když v jeho závěru bylo konstatováno, že došlo ke shodě a Ukrajina a Gruzie se stanou členy NATO.²³ Dle Mearsheimera Putin v tomto prohlášení spatřil přímý útok na Ruskou federaci.²⁴ Alexander Grushko, tehdejší náměstek ruského ministra zahraničí, řekl: „Členství Gruzie a Ukrajiny v alianci je obrovskou strategickou chybou, která by měla nejvážnější důsledky pro celoevropskou bezpečnost.“²⁵

Dle Koubského se dnes ukazuje, že Putin hovoří již roky o svých dlouhodobých cílech zcela vážně a otevřeně, avšak země NATO dostatečně nereagovaly na obavy Ukrajiny.²⁶ Rusko začalo podnikat kroky, aby zabránilo dalšímu posunu Ukrajiny směrem k EU a NATO, což vyústilo v anexi Krymu Ruskem v roce 2014 a narůstajícímu napětí na východní Ukrajině.²⁷

¹⁹ KOUBSKÝ, Petr. Stručné dejiny Ukrajiny od Kyjevskej Rusi až k Zelenskému, opak. cit. s. 70-71.

²⁰ ALLISON, Roy. The Russian case for military intervention in Georgia: international law, norms and political calculation. *European Security*. [online]. Vol. 18, No. 2. 2009. pp. 173-200. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662830903468734>. s. 175.

²¹ KOUBSKÝ, Petr. Stručné dejiny Ukrajiny od Kyjevskej Rusi až k Zelenskému, opak. cit. s. 70-71.

²² Tamtéž.

²³ Deklarace z Bukurešťského summitu: Vydaná hlavami států a vlád, které se zasedání Severoatlantické rady v Bukurešti dne 3. dubna 2008, opak. cit. odst. 23.

²⁴ MEARSHEIMER, John J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin. *Foreign Affairs*. [online]. Vol. 93, No. 5. September/October 2014, pp. 77-84, 85-89 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24483306>. s. 79.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ KOUBSKÝ, Petr. Stručné dejiny Ukrajiny od Kyjevskej Rusi až k Zelenskému, opak. cit. s. 70-71.

²⁷ STUDZIŇSKA, Zofia. How Russia, Step by Step, Wants to Regain an Imperial Role in the Global and European Security System. *Connections*. [online]. Vol. 14, No. 4 (Fall 2015). pp. 21-42 (22 pages) [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26326416>. s. 21.

1.3. Anexe Krymu Ruskou federací

Krymský poloostrov, strategicky situován na pobřeží Černého moře, je historicky významným územím pro Ukrajinu²⁸ i Rusko.²⁹ Poloostrov má také rozličnou etnickou skladbu obyvatelstva, která je rovněž zdrojem napětí.³⁰

Ačkoli si Ruská federace nárokuje Krym jako svoji historickou součást, vystřídalo se na jeho území mnoho různých etnik a kultur, součástí novodobé Ruské říše se stal až v 18. století.³¹ Krymský poloostrov obývaly různé civilizace – přes Taury, skytské kmeny, řecké kolonisty, Góty, krymské Tatary, Osmanskou říši a další. Krym tedy prošel obdobím řeckým, poté jeho části patřily do vlivu Římské říše a s různou intenzitou ji udržely až do konce 13. století.³² Po Zlaté hordě byl na Krymu zřízen roku 1441 Krymský chanát pod silicím tureckým „patronátem“.³³ Do 18. století tak patřil poloostrov krymským Tatarům, kteří tvořili vlastní stát.³⁴

První ruská anexe krymského poloostrova se odehrála roku 1783 za vlády panovnice Kateřiny II. Veliké a má s anexí z roku 2014 společnou promyšlenou strategii Ruska snažícího se o neustále posouvání svých hranic. Již od vlády Kateřiny II. Veliké je zdůrazňovaná legenda křtu svatého Vladimíra v Chersonésu, který je považován za posvátný prostor, z něhož se šířilo křesťanství dále na východ do pravoslavného Ruska. I přestože existují pochybnosti ohledně křtu knížete Vladimíra, Rusko tuto událost dodnes propaguje jako součást své propagandy.³⁵

Ruská federace také zpochybnila oprávněnost „darování“ Krymu Ukrajině Chruščovem, které proběhlo v roce 1954.³⁶ V roce 1992 vydal Nejvyšší sovět, v té době zákonodárný orgán Ruské federace, prohlášení, ve kterém označil Chruščovův akt za

²⁸ CHARRON, Austin. Whose is Crimea? Contested Sovereignty and Regional Identity. *Region*. [online]. Vol. 5, No. 2, Special Issue: Centrifugal Forces? Russia's Regional Identities and Initiatives (2016). Slavica Publishers, pp. 225-256 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24896628>, s. 234.

²⁹ Tamtéž, s. 230-231.

³⁰ Tamtéž, s. 253.

³¹ ČECHOVÁ, Martina, Radana MERZOVÁ, Radomyr MOKRYK, Miroslav OLŠOVSKÝ, Helena PAZDIOROVÁ, Romana MALITI, Helena ULBRECHTOVÁ a Radomír VLČEK. Poloostrov Krym: od křižovatky kultur k ruské kolonii: Řecko - Řím - Byzanc - Osmanská říše - Krymský chanát - Ruské impérium - Sovětský svaz - Ukrajina - Ruská federace. Kolektivní monografie. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2022. ISBN 978-80-86420-85-1. s. 22.

³² Tamtéž, s. 27.

³³ Tamtéž, s. 28.

³⁴ Tamtéž, s. 30.

³⁵ Tamtéž, s. 31-32.

³⁶ Tamtéž, s. 40.

porušení ústavy, a tudíž za neplatný.³⁷ O důvodech se dodnes spekuluje, nicméně se nejednalo o svévolný akt daru, ale o rozhodnutí založené na ekonomických a infrastrukturních důvodech, aby byla zajištěna lepší správa části Ukrajiny.³⁸

Anexe Krymského poloostrova začala po pádu ukrajinského prezidenta Janukovyče, který byl svržen po protestech známých jako Euromajdan. Mělo dojít k podpisu tzv. asociální dohody mezi Ukrajinou a Evropskou unií, ale Viktor Janukovyč ji na nátlak Moskvy náhle odmítl podepsat pouhý den před očekávaným schválením. Po tomto prezidentově selhání začaly spontánní protesty v Kyjevě a ve Lvově.³⁹ Série těchto masových demonstrací na Ukrajině trvala od listopadu 2013 do února 2014.

Brzy na to se na Krymu začaly vyskytovat ruské ozbrojené síly, kterým se začalo říkat zelení muži.⁴⁰ Tyto ozbrojené síly začalo Rusko na Krym vysílat nejpozději od února 2014, ačkoli zprvu Vladimir Putin odmítal jakékoli vazby Ruska k nim.⁴¹ Později však přiznal, že na Krymu byli příslušníci ozbrojených sil Ruské federace, kteří měli za úkol zajistit referendum.⁴²

Rusko vykládá anexi jako mírotvornou a humanitární akci, která měla za cíl ochranu krymských obyvatel.⁴³ Jedním z argumentů, které Ruská federace uvádí na obhajobu anexe Krymu, je referendum, které proběhlo 16. března 2014.⁴⁴ Dle výsledků referenda se obyvatelé Krymu vyslovili pro přičlenění k Ruské federaci.⁴⁵ Avšak referendum

³⁷ SCHMEMANN, Serge. Russia Votes to Void Cession of Crimea to Ukraine. *New York Times*. [online]. May 22 1992 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1992/05/22/world/russia-votes-to-void-cession-of-crimea-to-ukraine.html>.

³⁸ ČECHOVÁ, Martina, Radana MERZOVÁ, Radomyr MOKRYK, Miroslav OLŠOVSKÝ, Helena PAZDIOROVÁ, Romana MALITI, Helena ULBRECHTOVÁ a Radomír VLČEK. Poloostrov Krym: od křižovatky kultur k ruské kolonii, opak. cit. s. 36-37.

³⁹ DULEBA, Alexander a Tomáš GÁLIS. Rusko, Ukrajina a my, opak. cit. s. 7.

⁴⁰ SCHNAUFER II, Tad A. Redefining Hybrid Warfare: Russia's Non-linear War against the West. *Journal of Strategic Security*, Vol. 10, No. 1, pp. 17-31. [online]. University of South Florida Board of Trustees, Jaro 2017. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/26466892.pdf?refreqid=excelsior%3A2f11a672dc3cf7af7843880916ad3534&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator= s. 26.

⁴¹ Tamtéž, s. 16.

⁴² Tamtéž, s. 127.

⁴³ ČECHOVÁ, Martina, Radana MERZOVÁ, Radomyr MOKRYK, Miroslav OLŠOVSKÝ, Helena PAZDIOROVÁ, Romana MALITI, Helena ULBRECHTOVÁ a Radomír VLČEK. Poloostrov Krym: od křižovatky kultur k ruské kolonii, opak. cit. s. 39-40.

⁴⁴ ŽALIMAS, Dainius. *Russian justification of the annexation of Crimea and Nazi Propaganda: great similarities and minor differences* [online]. 12 June 2017 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://www.constcourt.md/public/files/file/Publicatii/2017/Crimeannexation-BBCJ_Zalimas_EN.pdf.

⁴⁵ Statement by the North Atlantic Council on the so-called referendum in Crimea. *NATO*. [online]. 17 March 2014 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_108030.htm.

proběhlo v rozporu s Chartou Organizace spojených národů (OSN)⁴⁶ za použití násilí a za přítomnosti vojenských jednotek.⁴⁷ Mise OBSE nebyla na území Krymu vpuštěna, takže neexistuje relevantní nezávislý důkaz, který by potvrdil transparentnost hlasování.⁴⁸ Dne 17. března 2014 došlo k vyhlášení samostatné Krymské republiky a jejímu uznání Ruskou federací⁴⁹ a následující den Rusko Krym anektovalo.⁵⁰

V Radě bezpečnosti OSN se hlasovalo o přijetí rezoluce odsuzující referendum na Krymu, k jejímuž přijetí nedošlo, jelikož Ruská federace využila právo veta.⁵¹ Dne 27. března Valné shromáždění OSN schválilo nezávaznou rezoluci o potvrzení územní celistvosti Ukrajiny a označující ruskou anexi Krymu za protiprávní.⁵²

Další argument, který ze strany Ruské federace zazněl, byl výkon práva na sebeobranu.⁵³ Pro využití práva na sebeobranu je nutné splnit určité náležitosti. Vzhledem k tomu, že článek 51 Charty OSN umožňuje výkon sebeobranu v případě, že se jedná o odpověď na ozbrojený útok,⁵⁴ je nutné si položit otázku, zda se Ruská federace potýkala s ozbrojeným útokem ze strany Ukrajiny. Žádné důkazy tomu však nenasvědčují. V případě absence probíhajícího ozbrojeného útoku by bylo možné zvažovat, zda mohla Ruská federace své jednání ospravedlnit výkonem preemptivní sebeobranu, tedy zda zde byla alespoň bezprostřední hrozba ozbrojeného útoku.⁵⁵ Ani pro takové tvrzení však

⁴⁶ Invaze Ruska na Ukrajinu: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 13. března 2014 o invazi Ruska na Ukrajinu (2014/2627(RSP)). *Úřední věstník Evropské unie* (2017/C 378/24). [online]. 13. března 2014 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014IP0248&from=ES>. odst. 2.

⁴⁷ Tamtéž, písm. B.

⁴⁸ Tamtéž, odst. 11.

⁴⁹ *UPDATE 1-Putin signs decree recognising Crimea as sovereign state*. Reuters Staff. [online]. 17 March 2014. [cit. 2022-11-14]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-putin-idUSL6N0ME4GF20140317>.

⁵⁰ Agreement on the accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation signed. *Office of the President of the Russian Federation*. [online]. March 18 2014 [cit. 2022-11-14]. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20604>.

⁵¹ Rezoluce VS OSN A/RES/68/262 ze dne 27. března 2014.

⁵² General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not to Recognize Changes in Status of Crimea Region. *United Nations Meetings Coverage and Press Releases*. [online]. 27 March 2014 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2014/ga11493.doc.htm>.

⁵³ BÍLKOVÁ, Veronika. The Use of Force by the Russian Federation in Crimea. 3 November 2014. [online]. SSRN [cit. 2022-10-16]. Dostupné z: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=400020126087065097115092093072114010096068026065069063076087020102113026127118096127028021100056061044043004101123104122080103049022017012058021015065126077122071030073087060027096079112127026030007115086068078123112024109030103120095083022064084025123&EXT=pdf&INDEX=TRUE>. s. 37.

⁵⁴ ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*. [e-kniha]. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021 [cit. 2022-11-19]. ISBN 978-80-7676-109-4. str. 30.

⁵⁵ Tamtéž, s. 31.

nenacházíme oporu. Ukrajina nepředstavovala pro Rusko hrozbu, není tak možné tvrdit, že Rusko jednalo v „sebeobraně“, ani nemělo mandát od Rady bezpečnosti OSN k intervenci na Ukrajině, tím méně k anektování části země.⁵⁶

Rusko se také snažilo ospravedlnit svůj zásah na Krymu institutem vojenského zásahu „na pozvání“, tedy že prezident Janukovyč po úniku z Ukrajiny dopisem požádal Vladimira Putina o použití ozbrojených sil na Ukrajině k „*znovunastolení vlády práva, míru, pořádku a stability a aby ochránil ukrajinský lid.*“⁵⁷

Zásah na základě pozvání je vojenský zásah cizích vojsk do vnitřního ozbrojeného konfliktu na pozvání vlády dotčeného státu. Takový zásah může být v souladu s mezinárodním právem pouze za podmínky, že splňuje určité požadavky stanovené mezinárodním právem obyčejovým – pozvánka musí být jasná, daná předem, ze svobodné vůle a musí pocházet od legitimního orgánu.⁵⁸

Janukovyč byl dne 22. února 2014 odvolán z prezidentské funkce. Navíc dle článku 85 Ústavy Ukrajiny z roku 1996 měla kompetenci schvalovat rozhodnutí o přijetí jednotek ozbrojených sil jiných států na území Ukrajiny Verchovna rada, nikoli prezident.⁵⁹ Jak uvádí Bílková, ani za předpokladu, že byl stále prezidentem Ukrajiny, nebyl Janukovyč oprávněn udělit souhlas s jakoukoli zahraniční vojenskou intervencí.⁶⁰

Anexe Krymu vyvolala geopolitický otřes a umocnila konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou.⁶¹ Stala se klíčovou historickou událostí, která vyostřila již tak napjaté ukrajinsko-ruské vztahy. Její následky vedly až k invazi Ruska na Ukrajinu v roce 2022. Jak uvedl generální tajemník NATO, Jens Stoltenberg: „*válka nezačala v únoru loňského roku. Válka začala v roce 2014.*“⁶²

⁵⁶ BÍLKOVÁ, Veronika. The Use of Force by the Russian Federation in Crimea, opak. cit. s. 38.

⁵⁷ CHARBONNEAU, Louis. Russia: Yanukovich asked Putin to use force to save Ukraine. *Reuters*. 2014. [online]. [cit. 2022-10-16]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-un/russia-yanukovich-asked-putin-to-use-force-to-save-ukraine-idUSBREA2224720140304>.

⁵⁸ BÍLKOVÁ, Veronika. The Use of Force by the Russian Federation in Crimea, opak. cit. s. 40.

⁵⁹ Tamtéž. s. 41.

⁶⁰ Tamtéž. s. 41-42.

⁶¹ CHARRON, Austin. Whose is Crimea? Contested Sovereignty and Regional Identity, opak. cit. s. 255-256.

⁶² Doorstep statement by NATO Secretary General Jens Stoltenberg ahead of the meetings of NATO Defence Ministers in Brussels. *NATO*. [online]. 14 February 2023 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_211698.htm.

1.4. Válka na východní Ukrajině a Minské dohody

Anexe Krymu zesílila proruské separatistické hnutí.⁶³ Na východní Ukrajině žije ruská národnostní menšina, která je nejpočetnější etnickou menšinou na Ukrajině.⁶⁴ Tamní ruskojazyčné obyvatelstvo požádalo o referendum o samostatnosti, které by vedlo k připojení k Ruské federaci.⁶⁵ Demonstrace postupně eskalovaly v ozbrojené střety mezi proruskými separatisty a ukrajinskou policií, které následně přerostly v otevřenou vzpuru ruskojazyčné menšiny proti ukrajinské vládě.⁶⁶

Separatisté nejprve obsadili úřady a dne 7. dubna 2014 vyhlásili „samostatnou“ Doněckou lidovou republiku. Obdobná situace byla i v Luhansku, kde došlo k vyhlášení Luhanské lidové republiky. V reakci na tyto události zahájila 13. dubna 2014 ukrajinská vláda za pomoci armády „protiteroristickou operaci“.⁶⁷ USA a EU vyhlásily protiruské ekonomické sankce.⁶⁸

Pod záštitou Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) došlo v Minsku k jednáním, které dne 5. září 2014 vyústily v uzavření příměří mezi Kyjevskou vládou a proruskými separatisty. První minská dohoda, uzavřená mezi Ukrajinou, Ruskou federací, Doněckou a Luhanskou lidovou republikou,⁶⁹ zavazovala Kyjev k decentralizaci státní správy a dočasnému autonomnímu režimu pro obě separatistické republiky.⁷⁰ Ukončení nepokojů se však nepodařilo dosáhnout a boje pokračovaly dál. Dne 12. února

⁶³ BESEMERES, John. Ukraine, out of sight. *A Difficult Neighbourhood: Essays on Russia and East-Central Europe since World War II*. [online]. ANU Press [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/j.ctt1rqc96p.40.pdf?refreqid=excelsior%3A9c044654df57264e34842ca4642d23c9&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator= s. 462.

⁶⁴ About number and composition population of UKRAINE by data All-Ukrainian population census'2001 data. *All-Ukrainian Population Census '2001*. [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/>.

⁶⁵ We Are Ready to Rise Up – Just Give the Order. *Rebels without a Cause: Russia's Proxies in Eastern Ukraine*. International Crisis Group. [online]. 2019 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep31330.5.pdf?refreqid=fastly-default%3Af3a87ccb94d7805b71f27a27f39837e4&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=search-results. s. 4.

⁶⁶ Tamtéž. s. 2.

⁶⁷ Tamtéž. s. 6.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Protokol o výsledcích konzultací Třístranné kontaktní skupiny ohledně společných kroků zaměřených na realizaci Mírového plánu prezidenta Ukrajiny, P. Porošenka a iniciativy prezidenta Ruska, V. Putina. *The University of Edinburgh: Peace Agreements Database*. [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1363>.

⁷⁰ Tamtéž. odst. 3.

2015 byla podepsána druhá minská dohoda,⁷¹ která však opět nebyla dodržována. Lze shrnout, že ani přes podepsání Minských dohod nedošlo k zajištění míru. Konflikt na východní Ukrajině nadále eskaloval a boje pokračovaly.

⁷¹ Package of measures for the Implementation of the Minsk agreements. *United Nations Peacemaker*. [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/UA_150212_MinskAgreement_en.pdf.

2. Ruská invaze na Ukrajinu z pohledu ius ad bellum

Ozbrojený konflikt mezi Ukrajinou a proruskými ozbrojenými skupinami na východní Ukrajině trvá již řadu let, nicméně k rychlé eskalaci rusko-ukrajinské krize došlo v roce 2021, kdy Rusko podniklo kroky k mobilizování vojenských sil podél ukrajinských hranic.⁷² Dne 24. února 2022 došlo k zahájení ozbrojeného útoku Ruské federace na Ukrajinu, čímž započala největší útok jednoho státu proti druhému v Evropě od konce druhé světové války. Ukrajina tak okamžitě přerušila diplomatické styky s Ruskem a zavedla válečný stav na svém území.

V této kapitole se budu zabývat ruskou invazí na Ukrajinu pouze z pohledu ius ad bellum. Nejprve se budu věnovat mezinárodněprávním závazkům mezi Ukrajinou a Ruskou federací, posléze vymezím akt agrese a na závěr se pokusím vypořádat s argumenty Ruské federace pro invazi na Ukrajinu. V následující kapitole přistoupím k právu humanitárnímu.

2.1. Mezinárodněprávní závazky mezi Ukrajinou a Ruskou federací

Ukrajina a Ruská federace jsou stranou řady mezinárodních závazků, jejichž ustanovení Ruská federace interpretuje tak, aby jimi v rámci propagandy mohla odůvodnit invazi.⁷³ Snaží se tak vytvořit dojem souladu invaze s ius ad bellum, tedy právem státu zahájit válku, které je definované Chartou OSN. Pro zodpovězení otázky, zda by podle mezinárodního práva mohlo existovat ospravedlnění pro rozhodnutí napadnout Ukrajinu, se budu nejprve věnovat některým mezinárodněprávním závazkům mezi Ruskem a Ukrajinou.

2.1.1. Charta OSN a rezoluce Valného shromáždění OSN

Charta OSN byla jako zakládající statut OSN přijata 26. června 1945 padesáti státy, a to včetně Svazu sovětských socialistických republik a Ukrajinské sovětské socialistické republiky, která byla jako jedna z mála republik Svazu zastoupena v OSN samostatně.⁷⁴

⁷² KUBÁTOVÁ, Eliška. *Ukrajinská krize neslábne. Rusko využívá silové prostředky a dělá si předpolí pro jednání s USA a NATO* [online]. 2021 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rusko-ukrajina-usa-nato-hranice-armada-vojaci-krym-biden-putin-eu-jednani_2112300500_eku.

⁷³ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

⁷⁴ Member States. *United Nations*. [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/about-us/member-states#gotoU>: „Ukraine, Date of Admission: 24-10-1945“.

Jako mezinárodní smlouva kodifikuje základní principy mezinárodních vztahů jako je svrchovaná rovnost všech členů, mírové řešení sporů, vystříhání se hrozby silou, nezasahování do vnitřních záležitostí jiných států, podpora a ochrana práva na sebeurčení a práva na sebeobranu, dojde-li k ozbrojenému útoku.⁷⁵ Článek 2 odst. 4 Charty OSN⁷⁶ společně s článkem 2 odst. 6 Charty OSN⁷⁷ písemně vyjadřuje obyčejové pravidlo zákazu použití síly nebo hrozby síly proti územní celistvosti či politické nezávislosti kteréhokoli státu.⁷⁸ V Chartě OSN můžeme z tohoto pravidla najít dvě výjimky - kolektivní donucovací akce OSN a právo na individuální a kolektivní sebeobranu dle článku 51, na který se ruský prezident ve svém projevu dne 24. února 2022 odvolal.⁷⁹

Také jiné akty přijaté v rámci OSN vyzývají k dodržování zásady nevměšování se do záležitostí jiných států a k mírovému řešení sporů. Takovým aktem je například rezoluce Valného shromáždění OSN 2625 (Deklarace zásad mezinárodního práva týkající se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy), k jejímuž přijetí došlo v roce 1970.⁸⁰ Tato rezoluce mimo jiné podporuje právo na sebeurčení národů. Založení nezávislého státu si lid musí určit svobodně a každý stát je povinen zdržet se násilného jednání, které národy zbavuje práva na sebeurčení, svobodu a nezávislost. Toto však nesmí být vykládáno jako oprávnění nebo podpora jakéhokoli jednání, které by zcela nebo zčásti rozdělilo či narušilo územní celistvost nebo politickou jednotu svrchovaných a nezávislých států, které se chovají v souladu s výše popsanou zásadou rovných práv a sebeurčení národů.⁸¹ Pro realizaci práva na sebeurčení je tak rozhodující způsob dosažení takového rozhodnutí.

2.1.2. Budapešťské memorandum

Budapešťské memorandum,⁸² podepsané v maďarském hlavním městě dne 5. prosince 1994, je souborem tří mezinárodních dohod, v nichž se představitelé Spojených

⁷⁵ Charta OSN, sjednána 26. června 1945, v platnosti ode dne 24. října 1945, vyhlášena pod č. 30/1947 Sb. [cit. 2022-11-4]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/07/Charta-OSN-2019.pdf>.

⁷⁶ Čl. 2 odst. 4 Charty OSN.

⁷⁷ Čl. 2 odst. 6 Charty OSN.

⁷⁸ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9. s. 715.

⁷⁹ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

⁸⁰ Rezoluce VS OSN 2625 ze dne 24. 10. 1970, Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou Organizace spojených národů. A/RES/2625 (XXV).

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž, s. 167.

států amerických, Velké Británie a Ruské federace zavázali poskytnout záruky bezpečnosti a územní celistvosti Bělorusku, Kazachstánu a Ukrajině výměnou za připojení se ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní.⁸³

Výše uvedené státy se zavázaly respektovat ukrajinskou nezávislost a suverenitu,⁸⁴ poskytly jí bezpečnostní záruky⁸⁵ a zavázaly se k zdržení se použití síly proti územní celistvosti a politické nezávislosti Ukrajiny.⁸⁶ Díky přistoupení k dohodě získala Ukrajina také finanční pomoc od USA, díky čemuž mohla nastartovat svoji ekonomiku a uzavřela dohodu o spolupráci s NATO v rámci Partnerství pro mír.⁸⁷ Ukrajina se vzdala třetího největšího jaderného arzenálu na světě, který zdědila po rozpadu Sovětského svazu.⁸⁸

Nicméně i přes záruky, které byly poskytnuty Ukrajině, porušila Ruská federace již v minulosti závazky, které byly ujednány v Budapešťském memorandu, a to anexí Krymu v roce 2014 a agresí na východě Ukrajiny. V prvním odstavci memoranda je uvedeno: „Ruská federace, Spojené království a Spojené státy americké znovu potvrzují svůj závazek vůči Ukrajině, v souladu se zásadami Závěrečného aktu KBSE, respektovat nezávislost, suverenitu a stávající hranice Ukrajiny.“⁸⁹ Ve třetím odstavci je pak vyjádřen závazek zdržení se ekonomického nátlaku a ovlivňování jejího směřování.⁹⁰ Anexe Krymu byla v rozporu se závazkem respektovat ukrajinské státní hranice. Ruská federace tak nerespektovala územní celistvost a svrchovanost Ukrajiny. Taktéž zmíněná podpora separatistických skupin na východě Ukrajiny, včetně poskytování vojenské pomoci těmto skupinám, představuje vážné narušení suverenity Ukrajiny.⁹¹

⁸³ Smlouva o nešíření jaderných zbraní. [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002801d56c5>.

⁸⁴ Odst. 1 Budapešťského memoranda.

⁸⁵ Odst. 4 Budapešťského memoranda: signatáři „potvrzují svůj závazek usilovat o okamžitou akci Rady bezpečnosti OSN s cílem poskytnout podporu Ukrajině jakožto státu, který nevlastní jaderné zbraně a je signatářem Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, pokud by se Ukrajina stala cílem agrese nebo hrozby agrese, při nichž by byly užity jaderné zbraně.“

⁸⁶ Odst. 2 Budapešťského memoranda.

⁸⁷ KOUBSKÝ, Petr. Stručné dějiny Ukrajiny od Kyjevskej Rusi až k Zelenskému. Bratislava: N Press, 2022. ISBN 978-80-8230-107-9. s. 67.

⁸⁸ BUDJERYN, Mariana a Matthew BUNN. Budapest Memorandum at 25: Between Past and Future: Conference Summary March 2020. Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs. [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/2020-03/budapest/BM25.pdf>.

⁸⁹ Odst. 1 Budapešťského memoranda.

⁹⁰ Odst. 3 Budapešťského memoranda.

⁹¹ NATO Focuses on Russian Violations of Ukraine's Sovereignty. U.S. Department of Defense. [online]. January 22 2015 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/603963/nato-focuses-on-russian-violations-of-ukraines-sovereignty/>.

V reakci na anexi Krymu přijalo v březnu 2014 Valné shromáždění OSN rezoluci na podporu územní celistvosti Ukrajiny.⁹² Rezolucí také připomnělo dodržování Charty OSN, jednoty a územní celistvosti členských států⁹³ a upozornilo na existenci Budapešťského memoranda a bezpečnostních záruk z něj plynoucích.⁹⁴ Na závěr požadovalo mírové řešení situace na Ukrajině prostřednictvím přímého politického dialogu.⁹⁵

Lze shrnout, že již dřívější akce Ruska podlamovaly bezpečnost Ukrajiny. Taktéž oslabovaly důvěru v mezinárodní řád a narušovaly důvěryhodnost bezpečnostních záruk.⁹⁶ Rusko nebylo za anexi Krymu dostatečně penalizováno, a i to mělo vliv na budoucí ruskou politickou rétoriku, která dospěla až k invazi na Ukrajinu v roce 2022. Mezinárodní společenství reagovalo na anektování ukrajinského území uvalením ekonomických sankcí.⁹⁷ Ruská federace se tak mohla připravovat na vyrovnání se sankcemi již od roku 2014, aby se její hospodářství bylo i v budoucnu schopno potýkat s vnějším ekonomickým tlakem. Navzdory embargu evropské země nadále dodávaly různé typy zbraní Ruské federaci i po roce 2014. Na svoji obranu uvedly, že zbrojní embargo obsahuje mezeru, a to pro smlouvy uzavřené před 1. srpnem 2014, na které se embargo nevztahuje, a může se tedy pokračovat v jejich plnění.⁹⁸

2.1.3. Další mezinárodněprávní závazky

Podstatnou smlouvou, ke které se Ruská federace a Ukrajina zavázaly, je Smlouva o přátelství, spolupráci a partnerství, kterou roku 1997 prezidenti Ruské federace a Ukrajiny oznámili novou kapitolu rusko-ukrajinských vztahů. Moskva se rovněž oficiálně

⁹² Rezoluce VS OSN A/RES/68/262 ze dne 27. března 2014. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/767883?ln=en>.

⁹³ Tamtéž, odst. 2 a 3.

⁹⁴ Tamtéž, odst. 4.

⁹⁵ Tamtéž, bod 3.

⁹⁶ YOST, David. The Budapest memorandum and Russia's Intervention in Ukraine. *International Affairs*, vol. 91, no. 3. [online]. May 2015, pp. 505-538 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/57105/Yost_The_Budapest_Memorandum.pdf?sequence=1&isAllowed=y. s. 3.

⁹⁷ CHRISTIE, Edward Hunter. Sanctions after Crimea: Have they worked? [online]. 13 July 2015 [cit. 2022-10-23]. *NATO*. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2015/07/13/sanctions-after-crimea-have-they-worked/index.html>.

⁹⁸ BRILLAUD, Laure, Ana CURIC, Maria MAGGIORE, Leïla MIÑANO a Nico SCHMIDT. EU member states exported weapons to Russia after the 2014 embargo. *Investigate Europe*. [online]. 17 March 2022 [cit. 2022-10-23]. Dostupné z: <https://www.investigate-europe.eu/en/2022/eu-states-exported-weapons-to-russia/>.

vzdala nároků na navrácení Krymského poloostrova a přístavu Sevastopol. Tato smlouva byla také přijata k ochraně teritoriální integrity Ukrajiny a potvrdila nedotknutelnost hranic mezi Ukrajinou a Ruskou federací.⁹⁹ Hranice Ukrajiny byly ruským prezidentem uznány již v roce 1991 v Bělověžské dohodě,¹⁰⁰ a v roce 1997 se tomu tak stalo již podruhé. Ve světle vztahů mezi Ukrajinou a Ruskou federací se v roce 2018 Poroshenko, tehdejší prezident Ukrajiny, rozhodl podepsat dekret o neprodloužení smlouvy.¹⁰¹

K zdržení se použití síly vyzývá také Závěrečný akt první konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, k jehož podepsání došlo v roce 1975. Státy účastníci se konference se zavázaly vzájemně respektovat právo každého státu určovat a vytvářet své vztahy k jiným státům dle svého uvážení, respektovat hranice států a měnit je jen v souladu s mezinárodním právem, pokojnými prostředky a na základě dohody. Mimo jiné zaručuje Závěrečný akt státům právo být členy mezinárodních organizací a signatářem smluv dle vlastního rozhodnutí, neporušitelnost hranic, územní celistvost států, nevměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu a právo na sebeurčení národů.¹⁰²

Po rozpadu Sovětského svazu došlo k rozdělení černomořské flotily Dohodou o statusu a podmínkách přítomnosti ruské černomořské flotily na území Ukrajiny z roku 1997.¹⁰³ Ukrajina získala pouze osmnáct procent flotily, zbytek připadl Ruské federaci, která také získala oprávnění používat sevastopolský přístav jako námořní základnu.¹⁰⁴ Vojenské útvary se mají dle článku 6 Dohody o statusu a podmínkách přítomnosti ruské černomořské flotily na území Ukrajiny zdržovat v prostoru určeném pro jejich umístění a při své činnosti respektovat suverenitu Ukrajiny a nevměšovat se do jejích vnitřních

⁹⁹ Smlouva o přátelství, spolupráci a partnerství mezi Ukrajinou a Ruskou federací. [online]. [cit. 2022-11-5]. Kyjev, 31. května 1997. (Volume 3007, I-52240, No. 52240). Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52240.pdf>.

¹⁰⁰ Bělověžská dohoda (Dohoda o založení Společenství nezávislých států) ze dne 8. prosince 1991. s. 144. čl. 5.

¹⁰¹ Porošenko vypověděl smlouvu o přátelství s Ruskem, platila téměř dvacet let. ČT24. [online]. 2018 [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2597351-ukrajinsky-prezident-vypovida-smlouvu-o-pratelstvi-s-ruskem>.

¹⁰² Závěrečný akt první Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě ze dne 1. srpna 1975. [online]. [cit. 2022-11-6]. Dostupné z: https://statnisluzba.army.cz/sites/statnisluzba.army.cz/files/dokumenty/zakladni-stranka/04_zaverecny_akt_kbse.pdf.

¹⁰³ Dohoda o statusu a podmínkách přítomnosti ruské černomořské flotily na území Ukrajiny podepsaná dne 28. května 1997. Dostupné z: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_076#Text. Verzi v českém či anglickém jazyce se nepodařilo dohledat.

¹⁰⁴ KOUBSKÝ, Petr. Stručné dějiny Ukrajiny od Kyjevskej Rusi až k Zelenskému. Bratislava: N Press, 2022. ISBN 978-80-8230-107-9. s. 67.

záležitostí.¹⁰⁵ V roce 2010 se pronájem námořních zařízení na Krymu prodloužil až do roku 2042 výměnou za levnější dodávky ruského zemního plynu Ukrajině.¹⁰⁶ Po čtyřech letech však Rusko dohody o černomořské flotile vypovědělo.¹⁰⁷

2.2. Akt agrese

Aktem agrese se rozumí jednání, kterým se stát dopustí závažného porušení zákazu použití síly, který je zakotven v článku 2 odst. 4 Charty OSN. Akt agrese je zmíněn v článku 39 Charty OSN, nicméně zde není definován. Definici poskytuje rezoluce Valného shromáždění OSN 3314 z roku 1974, která akt agrese vymezuje jako „*použití ozbrojené síly státem proti suverenitě, územní celistvosti či politické nezávislosti jiného státu či jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou OSN*“.¹⁰⁸ Zákaz použití síly je výrazem obyčejového mezinárodního práva, což vyjádřil Mezinárodní soudní dvůr v případě *Nikaragua v. USA*.¹⁰⁹ Článek 2 odst. 4 Charty OSN představuje generální zákaz použití síly,¹¹⁰ který platí absolutně, vyjma práva na výkon sebeobrany¹¹¹ a akcí se zmocněním Rady bezpečnosti.¹¹² Na rozdíl od článku 2 odst. 4 Charty OSN, který hovoří o „*použití síly*“,¹¹³ hovoří článek 51 Charty OSN o „*ozbrojeném útoku*“.¹¹⁴ Dle Ondřeje vyvolává otázka, jak vykládat pojem síly dle článku 2 odst. 4 Charty OSN, spory.¹¹⁵ V současné době však převažuje názor, že se tento pojem omezuje na ozbrojenou sílu.¹¹⁶

¹⁰⁵ POSNER, Eric. The 1997 Black Sea Fleet Agreement Between Russia and Ukraine. [online]. 2014 [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://ericposner.com/the-1997-black-sea-fleet-agreement-between-russia-and-ukraine/>.

¹⁰⁶ ASTROV, Alexander. *The Great Power (mis)Management*. [online]. Ashgate Publishing, 2011 [cit. 2022-11-06]. ISBN 1409424677. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=rHrn0B5-or0C&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>. s. 82.

¹⁰⁷ Russia terminates Black Sea Fleet agreements with Ukraine. *TASS Russian News Agency*. [online]. 2014 [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://tass.com/russia/726213>.

¹⁰⁸ Rezoluce Valného shromáždění OSN o definici agrese ze dne 14. prosince 1974, A/RES/3314 (XXIX), 1974. [online]. Dostupné z: https://crimeofaggression.info/documents/6/General_Assembly_%20Resolution_%203314.pdf. čl. 1.

¹⁰⁹ MSD, *Vojenské a polovojenské aktivity v a proti Nikarague (Nikaragua v. USA)*. Rozsudek v meritu. I.C.J. Reports 1986. p. 14. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>. odst. 187.

¹¹⁰ Článek 2 odst. 4 Charty OSN: „*Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů.*“

¹¹¹ Čl. 51 Charty OSN.

¹¹² Čl. 42 Charty OSN.

¹¹³ Článek 2 odst. 4 Charty OSN.

¹¹⁴ Čl. 51 Charty OSN.

¹¹⁵ ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, opak. cit. s. 12.

¹¹⁶ Tamtéž.

Do „použití síly“ je pak zahrnuto taktéž použití „nepřímých sil“ jako jsou žoldnéři, povstalci apod.¹¹⁷

Ruská federace začala invazi dne 24. února útoky na Ukrajinu, v jejíž městech se začaly ozývat exploze.¹¹⁸ Poté obsadila části ukrajinského území na východě a jihu Ukrajiny. Také již dlouhodobě podporovala proruské separatisty v Doněcké a Luhanské oblasti.¹¹⁹ Ruské síly blokují ukrajinské přístavy a brání vývozu obilí a dalších potravin.¹²⁰ Ruská federace se svým jednáním dopouští agrese dle článků 3 rezoluce Valného shromáždění OSN 3314, který uvádí příklady jednání naplňující znaky takového aktu. Tohoto jednání se tedy dopouští invazí a okupací území Ukrajiny, bombardováním jejího území, blokadou ukrajinských přístavů, útokem ozbrojených sil Ruské federace na ukrajinské pozemní, námořní nebo vzdušné síly a také vysíláním ozbrojených skupin, nepravidelných sil či žoldáků.¹²¹

Evropská unie agresi Ruské federace proti Ukrajině odsoudila v Prohlášení vysokého představitele jménem Evropské unie ze dne 22. září 2022.¹²² Invazí na Ukrajinu došlo k použití síly proti její územní celistvosti a politické nezávislosti, tedy k porušení článku 2 odst. 4 Charty OSN. Takové závažné porušení zákazu použití síly Ruskou federací vede k její odpovědnosti za akt agrese.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Rusko útočí na Ukrajinu z Běloruska i Krymu. Kyjev oznámil, že dosud přišel o čtyři desítky vojáků. *iRozhlas*. [online]. 2022 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/online-rusko-ukrajina-invaze_2202240559_miz.

¹¹⁹ URBANOVÁ, Anna, Petr JADRNÝ, Jakub Grim GRIM a Petr KOČÍ. Časová osa: rok ruské války na Ukrajině. Tisíce mrtvých, umučení civilisté, postup vojsk. *iRozhlas*. [online]. 23. února 2023 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rok-valky-na-ukrajine-rusko-invaze-casova-osa-zelenskyj-putin_2302230620_pek.

¹²⁰ TOBIN, James. Impact of Ukrainian port blockade on food supply to developing countries. *UK Parliament: House of Lords Library*. [online]. 14 July 2022 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://lordslibrary.parliament.uk/impact-of-ukrainian-port-blockade-on-food-supply-to-developing-countries/>.

¹²¹ Rezoluce Valného shromáždění OSN o definici agrese ze dne 14. prosince 1974, A/RES/3314 (XXIX), 1974, čl. 3.

¹²² Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on Russia's war of aggression against Ukraine. *Council of the EU*. [online]. 22 September 2022 [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/09/22/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine/>.

2.3. Odůvodnění invaze Ruskou federací

Vladimir Putin ve svém projevu 24. února 2022 zdůvodnil invazi potřebou sebeobrany před rozpínající se Severoatlantickou aliancí ohrožující samotnou Ruskou federaci.¹²³ Obrana Ruské federace tedy spočívá v několika následujících argumentech.

Otevřenému vojenskému konfliktu přímo předcházelo vyhlášení nezávislosti separatistických regionů Vladimírem Putinem, který jej zdůvodnil jako „*speciální vojenskou operaci*“ činěnou za účelem ochrany ruskojazyčného obyvatelstva žijícího na Ukrajině.¹²⁴ Ruská federace se v této souvislosti dovolává případu Kosova, který dle ruského prezidenta poskytuje vzor pro možnost vyhlášení nezávislosti Doněcké a Luhanské lidové republiky. Mnoho zemí Kosovo uznalo jako nezávislý stát, z čehož vyvozuje právo Ruské federace udělat totéž ve vztahu k lidovým republikám.¹²⁵

Další argument Ruské federace spočívá v právu na výkon sebeobrany dle čl. 51 Charty OSN, tedy v právu na individuální či kolektivní sebeobranu. Vladimir Putin uvedl, že po uznání nezávislých lidových republik byla Ruská federace požádána, aby poskytla vojenskou pomoc Doněcké a Luhanské lidové republice jako obranu proti státu, který proti nim vedl vojenské operace. Výkon sebeobrany a poskytnutí pomoci oblastem na Donbasu poté zařadil do mezinárodního kontextu, kdy uvádí, že článek 51 Charty OSN, upravující právo na sebeobranu, k tomuto postupu Ruskou federací opravňuje. Ruský prezident ve svém projevu upozornil také na ohrožení ruského národa ze strany „*Spojených států a jejich spojenců*“.¹²⁶ Sdělil, že „*Nejde jen o velmi reálnou hrozbu pro naše zájmy, ale i pro samotnou existenci našeho státu a jeho suverenitu.*“¹²⁷ Proto se budu věnovat také problematice preemptivní a preventivní sebeobrany.

Dále Vladimir Putin ve svém projevu odůvodnil kroky Ruské federace potřebou denacifikace a demilitarizace Ukrajiny za účelem ochrany lidu, který čelí genocidě ze

¹²³ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Putin cites precedent of Kosovo in explaining recognition of DPR, LPR. *TASS Russian News Agency*, opak. cit.

¹²⁶ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

¹²⁷ Tamtéž.

strany Kyjevského režimu.¹²⁸ Poslední argument, kterému se budu věnovat, je tedy humanitární intervence.¹²⁹

2.3.1. Uznání Doněcké a Luhanské lidové republiky

Po shromáždování ruského vojska na hranicích Ukrajiny docházelo k stupňování konfliktu, který vyvrcholil dne 21. února 2022 podpisem dekretů o uznání samozvaných republik na Donbasu ruským prezidentem.¹³⁰ Tento krok zdůvodnil potřebou ochrany ruskojazyčného obyvatelstva na východní Ukrajině, kde dle jeho slov dochází ke genocidě. Touto rétorikou argumentoval již v roce 2021 před začátkem ozbrojeného útoku, kdy se k válce schylovalo.¹³¹ OSN odsoudila jednání Ruské federace jakožto porušení územní celistvosti a suverenity Ukrajiny, které je v rozporu s principy Charty OSN a porušuje Minské dohody.¹³² Rovněž jej odsoudilo Ministerstvo zahraničních věcí ČR, jehož prohlášení zmiňuje také porušení Budapešťského memoranda.¹³³

Nevměšování se do záležitostí jiného státu je jedno ze základních obyčejových pravidel mezinárodního práva, jak Mezinárodní soudní dvůr potvrdil v případě *Nikaragua v. USA*.¹³⁴ Do tohoto pravidla zahrnul i vměšování s přímým či nepřímým použitím síly.¹³⁵ Tuto zásadu můžeme odvodit také z článku 2 odst. 1 Charty OSN: „Organizace je založena na zásadě svrchované rovnosti všech svých členů.“¹³⁶ Pokud by cizí stát zasahoval do vnitřních poměrů druhého státu, nerespektoval by tím jeho rovnoprávné postavení.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Ukraine: Putin announces Donetsk and Luhansk recognition. *BBC News*. [online]. 21 February 2022. [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-60470900>.

¹³¹ Russia Ukraine: Putin compares Donbas war zone to genocide. *BBC News*. [online]. 10 December 2021. [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-59599066>.

¹³² Secretary-General Says Russian Federation's Recognition of 'Independent' Donetsk, Luhansk Violate Ukraine's Sovereignty, Territorial Integrity. *United Nations Meetings Coverage and Press Releases*. [online]. 23 February 2022. [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2022/sgsm21153.doc.htm>.

¹³³ Prohlášení MZV k uznání tzv. lidových republik na východě Ukrajiny. *Ministerstvo zahraničních věcí ČR*. [online]. 2022 [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_mzv_k_uznani_tzv_lidovykh_1.html.

¹³⁴ MSD, *Vojenské a polovojenské aktivity v a proti Nikarague (Nikaragua v. USA)*. Rozsudek v meritu. I.C.J. Reports 1986. p. 14. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>. odst. 209.

¹³⁵ Tamtéž, odst. 205.

¹³⁶ Čl. 2 odst. 1 Charty OSN.

Obyčejová kogentní zásada zákazu použití síly vyjádřená v článku 2 odst. 4 Charty OSN se vztahuje také na použití „nepřímých sil“. Dle Deklarace zásad mezinárodního práva mají všechny státy „*povinnost vysířihat se organizování nebo povzbuzování organizování nepravidelných sil nebo ozbrojených band, čítajíc v to žoldnře, ke vtržení na území jiného státu.*“¹³⁷

Můžeme tak dovodit, že Ruská federace se již před samotnou invazí dopustila také nepřímého použití sil proti Ukrajině vysíláním „zelených mužíků“ či vyzbrojováním separatistů na východní Ukrajině, jak poznamenává výsledná zpráva z tříleté investigace původu zbraní dodávaných do Doněcké a Luhanské oblasti z roku 2021.¹³⁸ Ruská federace intervenovala na východní Ukrajině již od roku 2014 a nyní se vměšuje do záležitostí Ukrajiny také uznáním Doněcké a Luhanské lidové republiky. Porušuje tak dlouhodobě jeden ze základních principů mezinárodního práva a ohrožuje svrchovanost a územní celistvost Ukrajiny.

2.3.1.1. Konstitutivní prvky státu jako subjektu mezinárodního práva

Za konstitutivní prvky státu je dle právní vědy považováno území, obyvatelstvo a veřejná moc, která se na území prosazuje. Montevidejská konvence o právech a povinnostech států přidává ještě čtvrtý prvek – schopnost vstupovat do mezinárodních vztahů,¹³⁹ který Doněcká a Luhanská lidová republika postrádá. Taková schopnost záleží na samotném uznání státu. OSN zaujala odmítavý postoj k uznání lidových republik Ruskou federací. Lidové republiky nebyly politicky nezávislými státy, které by splňovaly poslední podmínku. Celou dobu byla jejich existence jako samostatných států závislá na podpoře a interferenci Ruska, což se ostatně potvrdilo jejich následnou anexí Ruskou federací,¹⁴⁰ kterou OSN odsoudila a rezolucí vyzvala země k odmítnutí jejího uznání.¹⁴¹

¹³⁷ Rezoluce VS OSN 2625 ze dne 24. 10. 1970, Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou Organizace spojených národů. A/RES/2625 (XXV). Preambule, bod 1.

¹³⁸ Conflict Armament Research. Weapons of the Ukraine. *Conflict Arm.* [online]. London, 2021 [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: <https://www.conflictarm.com/wp-content/uploads/2021/11/Weapons-of-the-war-in-Ukraine-low.pdf>. s. 162.

¹³⁹ Montevidejská konvence o právech a povinnostech států. 26. prosinec 1933. Dostupné z: <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>. čl. 1.

¹⁴⁰ „Lid v Luhansku, Doněcku, Chersonu a Záporoží se stávají našimi občany. Navždy,“ prohlásil Putin. ČT24. [online]. 2022 [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3533001-putin-vystoupi-pred-parlamentem-chysta-se-oficialne-pripojiti-okupovana-ukrajinska-uzemi>.

¹⁴¹ The UN General Assembly passed a resolution by a large majority on Wednesday, calling on countries not to recognise the four regions of Ukraine which Russia has claimed, following so-called referendums

Nezávislost země znamená také schopnost libovolně vstupovat do mezinárodních vztahů. Je otázkou, zda by takovou možnost bylo Rusko lidovým republikám ochotné poskytnout. Uvážíme-li, že Ruská federace zasahuje i do mezinárodních vztahů Ukrajiny a odmítá jí umožnit poklidně usilovat o vstup do Evropské unie či NATO, pak můžeme usoudit, že takovou libovůli by neposkytla ani lidovým republikám, a proto nemohou splňovat čtvrtý zmíněný konstitutivní prvek státu (schopnost vstupovat do mezinárodních vztahů). Ruská federace uznala za samostatné republiky země, které již v té době plánovala připojit k vlastnímu území. Ani ona samotná tak nemohla své prohlášení považovat za pravdivé. Takové jednání lze považovat za tzv. předčasné uznání, jelikož došlo k uznání nezávislosti republik v momentě, kdy byly stále závislé na jiném státu, tedy Rusku a nemohly tak naplňovat znaky státu.¹⁴²

Úvahy by mohl vzbuzovat také požadavek veřejné moci vzhledem k pořádání referend protiprávním způsobem, které ve svém prohlášení odmítly členové Evropské rady.¹⁴³ Veřejnou moc představuje efektivní soustava státních orgánů umožňující kromě minimálního standardu územní správy a veřejného pořádku také koexistenci státu s ostatními členy mezinárodního společenství.¹⁴⁴ Stát jako subjekt mezinárodního práva však není diskvalifikován ani v případě, že se jeho vláda není sama schopna prosadit na celém svém území, případně svou moc sdílí s jiným centrem moci. Aby v mezinárodních stycích nebyla oslabena právní jistota přílišnou vazbou státu na vnitropolitickou situaci, mezinárodní právo neobsahuje normy upravující postup k zamezení disfunkční veřejné moci.¹⁴⁵ Pomoc těmto státům lze nabídnout například v podobě vyslání mírových sborů OSN, což je však problematické v situaci, kdy nedošlo k mezinárodnímu uznání veřejné moci na státním území, případně tato vláda odmítá spolupráci s mezinárodním

held late last month, and demanding that Moscow reverse course on its "attempted illegal annexation". UN News Global perspective Human stories. *United Nations Meetings Coverage and Press Releases*. [online]. [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2022/10/1129492>.

¹⁴² TÝČ, Vladimír. *K některým otázkám uznání nových států* [online]. [cit. 2022-12-01]. MUNI. Dostupné z:

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:wMTqPxax4bAJ:https://is.muni.cz/el/law/jaro2020/MP803Z/um/Tyc-Nimnice-UZNANI-statu-1.docx&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>.

¹⁴³ Statement by the Members of the European Council. European Council. *European Council*. [online]. 30 September 2022. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/09/30/statement-by-the-members-of-the-european-council/>.

¹⁴⁴ MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podstatně upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4474-6. s. 111.

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 112.

společenstvím.¹⁴⁶ V těchto případech docházelo k použití síly - například v případě Kosova, na který se snesla vlna mezinárodní kritiky a Ruská federace na tuto situaci dodnes poukazuje.¹⁴⁷

2.3.1.2. Kosovo jako zdůvodnění uznání nezávislosti Doněcké a Luhanské lidové republiky

V 90. letech probíhal na území Jugoslávie konflikt mezi srbskými vojenskými a policejními silami a kosovskými Albánci. Docházelo k masivnímu porušování lidských práv kosovských Albánců během režimu Slobodana Miloševiče, bývalého srbského prezidenta.¹⁴⁸ Aby bylo zamezeno humanitární krizi, došlo v roce 1999 k bombardování Jugoslávie zeměmi NATO bez autorizace Rady bezpečnosti.¹⁴⁹ Rada bezpečnosti OSN přijala v roce 1999 rezoluci o organizaci Kosova,¹⁵⁰ kterou určila speciální správu OSN nad Kosovem¹⁵¹ a zároveň potvrdila otázku celistvosti Jugoslávie.¹⁵² Kosovo tedy zůstalo součástí Srbska, které bylo součástí Svazové republiky Jugoslávie. Později došlo k vytvoření speciálních orgánů Kosova, jelikož součástí rezoluce byl předpoklad k jeho postupné autonomii.¹⁵³

V roce 2008 došlo k vyhlášení nezávislosti Kosova kosovským parlamentem.¹⁵⁴ Albánci byli v Kosovu původně etnickou menšinou, která postupem času získala převahu nad srbským obyvatelstvem. Albánské obyvatelstvo se chtělo stát nezávislé na Srbsku. Mezinárodní soudní dvůr se v případě Kosova¹⁵⁵ zabýval otázkou, zda jednostranné vyhlášení nezávislosti nebylo v rozporu s mezinárodním právem. Upozornil, že rezoluce

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 113.

¹⁴⁷ Putin cites precedent of Kosovo in explaining recognition of DPR, LPR. *TASS Russian News Agency*, opak. cit.

¹⁴⁸ CHAWLA, Shalini. NATO's Response to the Kosovo Crisis. [online]. *Strategic Analysis: A Monthly Journal of the IDSA*, September 2000 (Vol. XXIV No. 6) [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/sa/sa_sep00chs01.html. Conclusion, odst. 2.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Rada bezpečnosti OSN. Rezoluce 1244 (1999): *Přijátá Radou bezpečnosti na jejím 4011. zasedání dne 10. června 1999*. S/RES/1244 (1999). [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990610_SCR1244%281999%29.pdf.

¹⁵¹ Tamtéž, odst. 10.

¹⁵² Tamtéž, preambule odst. 10.

¹⁵³ Tamtéž, preambule odst. 11.

¹⁵⁴ Deklarace nezávislosti Kosova. 17. únor 2008. [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://www.files.ethz.ch/isn/125409/8009_Kosovo_Independence.pdf.

¹⁵⁵ MSD, *Soulad jednostranného vyhlášení nezávislosti Kosova s mezinárodním právem, Poradní stanovisko, I.C.J. Reports 2010*, p. 403. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>.

znamenal pouze dočasné uspořádání v Kosovu.¹⁵⁶ Vzhledem k tomu, že k vyhlášení nezávislosti došlo jinými orgány než těmi zřízenými rezolucí, nedošlo k porušení rezoluce, jelikož jí nebyly tyto orgány vázané a jejich cílem bylo trvalé uspořádání Kosova.¹⁵⁷

Mezinárodní soudní dvůr došel k závěru, že obecné mezinárodní právo neobsahuje aplikovatelný zákaz vyhlášení nezávislosti.¹⁵⁸ Toto dnes Vladimir Putin používá jako základ svých argumentů. Nicméně Mezinárodní soudní dvůr také konstatoval, že v případech jako je severní Kypr, došlo k protiprávnímu vyhlášení nezávislosti, jelikož bylo spojeno s protiprávním použitím síly či porušením norem obecného mezinárodního práva, které mají charakter *ius cogens*.¹⁵⁹ Severokyperská turecká republika je uznávána pouze Tureckem, které mělo ručit za ochranu země společně s Řeckem a Británií poté, co Kypr získal nezávislost na Británii v roce 1960. V roce 1974 vyslalo Turecko na Severní Kypr své vojsko s argumentem ochrany kyperských Turků.¹⁶⁰ Rada bezpečnosti OSN v rezoluci z roku 1984 vyjádřila své obavy ohledně „protiprávní Severokyperské turecké republiky“, plánovaném referendu a volbách ohrožující nezávislý stát Kypr.¹⁶¹ K vyhlášení nezávislosti došlo v turecky okupované části suverénního členského státu OSN za použití síly v rozporu s mezinárodním právem a Chartou OSN.

Případ Kosova a nynější konflikt na Ukrajině mají společné to, že se oba konflikty týkají otázky suverenity států a jejich územní integrity. V případě Kosova se jednalo o separatistické tendence ze strany albánské většiny, která usilovala o nezávislost na Srbsku. Od Ukrajiny se chtěli oddělit prorusí separatisté na Doněcku a Luhansku. Ale i přestože ruská etnická menšina je v těchto oblastech nejpočetnější menšinou, stále převažuje počet Ukrajinců.¹⁶²

¹⁵⁶ Tamtéž, odst. 114.

¹⁵⁷ Tamtéž, odst. 121.

¹⁵⁸ Tamtéž, odst. 84.

¹⁵⁹ Tamtéž, odst. 81.

¹⁶⁰ ŠTĚPÁNEK, Petr. Severní Kypr: zpátky na start? *Institute of International Relations Prague*. [online]. 25. 4. 2012 [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/severni-kypr-zpatky-na-start>.

¹⁶¹ Rada bezpečnosti OSN. Rezoluce 550 (1984): *Přijata Radou bezpečnosti na jejím 2539. zasedání dne 11. května 1984. S/RES/550 (1984)*. Dostupné z: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20SRES550.pdf>.

¹⁶² About number and composition population of Ukraine by data All-Ukrainian population census'2001 data. *All-Ukrainian Population Census '2001*, opak. cit.

V situaci v Kosovu však můžeme spatřovat značné odlišnosti od situace na Ukrajině. Kromě správy OSN nad Kosovem, která trvala devět let a počítala s postupnou autonomií Kosova, je dalším rozdílem také to, že v Kosovu panovala závažná humanitární krize v důsledku režimu Miloševiče. Docházelo k etnickým čistkám na kosovském obyvatelstvu ze strany jugoslávských orgánů.¹⁶³ O tom, že by obdobná situace panovala v Doněcké a Luhanské oblasti a docházelo zde k etnickým čistkám ruského obyvatelstva ze strany ukrajinské vlády, neexistují žádné nezávislé důkazy.

I přestože je bombardování Jugoslávie silami zemí NATO jedno z politicky nejcitlivějších případů, je nutné odlišit intervenci třetí strany v situaci, kdy dochází k etnickým čistkám, jak tomu bylo v Kosovu, a plánovanou vojenskou invazí do suverénního státu z geopolitických důvodů, jak se stalo na Ukrajině.

Zatímco nezávislost Kosova byla uznána přes sto zeměmi světa,¹⁶⁴ nezávislost Doněcké a Luhanské lidové republiky byla uznána pouze Ruskem a několika málo dalšími státy.¹⁶⁵ Lze také podotknout, že samotné Rusko nezávislost Kosova neuznalo.¹⁶⁶

Argument Ruské federace mezinárodním uznáním vyhlášení nezávislosti Kosova na Srbsku je nesprávný. Deklarace nezávislosti lidových republik byla spojena s protiprávním použitím síly, i proto nelze Kosovo použít jako vzor pro ruské činy. Neexistuje žádná mezinárodněprávní garance takového uznání, Kosovo nevytvořilo „precedens“,¹⁶⁷ jak Rusko tvrdí. Spíše lze poukázat na případ Severokyperské turecké republiky, která dodnes mezinárodní uznání nezískala.

¹⁶³ JONES, Seth G., Jeremy M. WILSON, Andrew RATHMELL a K. Jack RILEY. *Establishing Law and Order After Conflict. Chapter: Kosovo*. [online]. RAND Corporation [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/10.7249/mg374rc.11.pdf?refreqid=excelsior%3Ad7b0b4bc6290ed60ba8aa04fcbc8ef88&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=&acceptTC=1. s. 30.

¹⁶⁴ Countries that have recognized Kosovo as an independent state. *Be in Kosovo*. [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.beinkosovo.com/countries-that-have-recognized-kosovo-as-an-independent-state/>.

¹⁶⁵ DEMIRDJIAN, Nazo. North Korea recognizes Donetsk and Luhansk regions as independent. *Jurist*. [online]. 13 July 2022 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.jurist.org/news/2022/07/north-korea-recognizes-donetsk-and-luhansk-regions-as-independent/>.

¹⁶⁶ Countries that have recognized Kosovo as an independent state. *Be in Kosovo*, opak.cit.

¹⁶⁷ Putin cites precedent of Kosovo in explaining recognition of DPR, LPR. *TASS Russian News Agency*, opak. cit.

2.3.2. Právo na individuální sebeobranu

Dalším argumentem Ruské federace je právo na sebeobranu.¹⁶⁸ Charta OSN uznává právo států na přirozenou individuální nebo kolektivní sebeobranu v případě ozbrojeného útoku proti nim.¹⁶⁹ V článku 51 Charty OSN je stanoveno, že opatření učiněná při výkonu obyčejového práva na sebeobranu by měla být oznámena Radě bezpečnosti OSN.¹⁷⁰ Sebeobranu je navíc třeba ukončit, učiní-li Rada bezpečnosti OSN opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.¹⁷¹ Přirozené právo na individuální sebeobranu dle článku 51 Charty OSN může být dle Ondřeje vyvoláno pouze v případě intenzivní formy útočného činu v podobě ozbrojeného útoku, nepostačuje tak jeho pouhá hrozba.¹⁷² Mezinárodní soudní dvůr ve věci *Nikaragua v. Spojené státy americké* dospěl k závěru, že sebeobrana dle Charty OSN může být reakcí pouze na ozbrojený útok,¹⁷³ přičemž individuální sebeobranu může vést pouze přímá oběť aktuálního útoku. Dle obyčejového práva je však pojetí sebeobrany komplikovanější. Lze zde oproti výkladu sebeobrany dle Charty OSN připustit výkon v předstihu uplatňované sebeobrany i v případě bezprostředně hrozící agrese.¹⁷⁴ Sebeobrana v případě bezprostředně hrozícího útoku vzbuzuje spory, samostatně se jí proto budu věnovat dále.

Stát jednající v sebeobraně musí dle mezinárodního práva splnit určité podmínky:

- a) musí být obětí ozbrojeného útoku, který musí být přičitatelný jinému státu,¹⁷⁵
- b) akt sebeobrany musí být přiměřený a nezbytný.¹⁷⁶

Ozbrojený útok vymežil Mezinárodní soudní dvůr v případě *Nikaragua* jako:

- 1) útok pravidelných ozbrojených sil za mezinárodní hranici,
- 2) vyslání ozbrojených band, skupin, nepravidelných jednotek nebo žoldnéřů státem, nebo jeho jménem, které provádějí akty ozbrojeného použití síly proti jinému státu takové

¹⁶⁸ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

¹⁶⁹ Čl. 51 Charty OSN.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, opak. cit. s. 47.

¹⁷³ MSD, *Vojenské a polovojenské aktivity v a proti Nikarague (Nikaragua v. USA)*. Rozsudek v meritu. I.C.J. Reports 1986. p. 14. odst. 232.

¹⁷⁴ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*, opak. cit. s. 684-685.

¹⁷⁵ MSD, *Ropné plošiny (Írán v. USA)*. Rozsudek v meritu. I. C. J. Reports 2003, p. 161. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/90/090-20031106-JUD-01-00-EN.pdf> odst. 57.

¹⁷⁶ Tamtéž, odst. 51.

závažnosti, že se rovnají (inter alia) skutečnému ozbrojenému útoku vedenému pravidelnými silami, nebo jeho (státu) podstatnou účast na něm.

Tento popis ozbrojeného útoku vycházel z čl. 3 písm. g) definice agrese podle rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314, o níž Mezinárodní soudní dvůr prohlásil, že odráží mezinárodní obyčejové právo.¹⁷⁷ Soud uvedl, že: „*dle zvykového práva se zákaz ozbrojených útoků může vztahovat na vyslání ozbrojených skupin státem na území jiného státu, pokud by taková operace byla vzhledem ke svému rozsahu a účinkům kvalifikována jako ozbrojený útok, a nikoli jako pouhý pohraniční incident, pokud by byla provedena pravidelnými ozbrojenými silami.*“¹⁷⁸ Soud analogicky dospěl k tomu, že vyslání ozbrojených skupin státem na území jiného státu by bylo rovněž kvalifikováno jako ozbrojený útok, pokud by jeho „rozsah a účinek“ bylo možné přirovnat k útoku provedenému pravidelnými ozbrojenými silami, a nikoli k pouhému pohraničnímu incidentu.¹⁷⁹

Vaughan Lowe definoval ozbrojený útok jako: „*úmyslný, násilný a donucovací zásah na území jiného státu bez jeho předchozího nebo zpětného souhlasu či následného svolení, který není ospravedlnitelný jako výkon práva na sebeobranu nebo jako zásah pro humanitární účely a jehož cílem je vnutit vůli útočnicka na některé části území druhého státu nebo na některý aspekt politiky druhého státu.*“¹⁸⁰ Pro odlišení ozbrojeného útoku od širší kategorie přeshraničního násilí považuje Lowe za podstatné zabývat se cílem ozbrojeného útoku: „*Je proto nutné mít jiné kritérium než identitu útočnicka, aby bylo možné takové epizody vyjmout z kategorie „útoků“.* Definice nezbytného cíle má za cíl umístit záměr do oblasti veřejné činnosti, takže útok musí nutně zahrnovat určité zpochybnění autority cílového státu.“¹⁸¹

¹⁷⁷ MSD, *Vojenské a polovojenské aktivity v a proti Nikarague (Nikaragua v. USA)*. Rozsudek v meritu. I.C.J. Reports 1986. p. 14. odst. 195

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ YUSUF, Abdulqawi Ahmed. The Notion of ‘Armed Attack’ in the Nicaragua Judgment and Its Influence on Subsequent Case Law. *Leiden Journal of International Law*, Vol. 25, Issue 2, pp. 461 – 470. [online]. Cambridge University Press, 2 May 2012 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0922156512000131>.

¹⁸⁰ WILMSHURST, Elizabeth. The Chatham House Principles of International Law on the Use of Force in Self-Defence: ILP WP 05/01. *Chatham House*. [online]. The Royal Institute of International Affairs, October 2005 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2005-10-01-use-force-states-self-defence-wilmshurst.pdf>. s. 16.

¹⁸¹ Tamtéž.

Soud se v případě *Nikaragua* přiklonil k názoru, že ozbrojený útok poskytující právo na sebeobranu musí dosáhnout určité úrovně závažnosti – je nutné odlišit nejzávažnější formy použití síly (ty, které představují ozbrojený útok) od jiných méně závažných forem.¹⁸² Rozdíl mezi ozbrojeným útokem a použitím síly spočívá tedy v samotné míře, intenzitě jednání. Ozbrojený útok je chápán jako nejzávažnější forma použití síly. Dinstein uvádí, že rozdíl mezi použitím síly a ozbrojeným útokem je velmi malý a ve skutečnosti se jedná pouze o to, zda takové použití síly způsobilo ztrátu na životech či poškození majetku. To je podle něj hlavní kritérium, které rozhoduje, zda se jedná o ozbrojený útok nebo pouze o použití síly.¹⁸³ Lowe upozorňuje, že ozbrojený útok zahrnuje použití síly takové intenzity, která představuje hrozbu či použití potenciálně smrtící síly. Dle Shawa je třeba také hledět na okolnosti daného útoku: „*To, co se v jednom kontextu může zdát relativně bezvýznamné, může v jiném kontextu nabýt značného významu, což vyvolá potřebu reagovat v sebeobraně.*“¹⁸⁴

Soud v *Nikaragui* také poukázal na to, že dodávka zbraní nepředstavuje ozbrojený útok a uvedl, že pojem ozbrojený útok nezahrnuje pomoc povstalcům v podobě poskytnutí zbraní či logistickou nebo jinou obdobnou podporu. Taková pomoc může být „*považována za hrozbu silou nebo použití síly nebo za zásah do vnitřních nebo vnějších záležitostí jiných států.*“¹⁸⁵

K otázce, jaké zbraně či zařízení je nutné použít, aby jednání bylo možné kvalifikovat jako ozbrojený útok, se vyjádřil Karl Zemanek: „*Není to ani označení zařízení, ani jeho běžné použití, co z něj dělá zbraň, ale účel jeho použití a účinek. Použití jakéhokoli zařízení nebo počtu zařízení, které má za následek značné ztráty na životech a/nebo rozsáhlé zničení majetku, je proto nutné považovat za splnění podmínek ozbrojeného útoku.*“¹⁸⁶

¹⁸² MSD, *Vojenské a polovojenské aktivity v a proti Nikaragui (Nikaragua v. USA)*. Rozsudek v meritu. I.C.J. Reports 1986. p. 14. odst. 191.

¹⁸³ DINSTEIN, Yoram. Cyber War and International Law: Concluding Remarks at the 2012 Naval War College International Law Conference. 2013. *International Law Studies* 89. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.inttyb/ilsusnwc0089&i=292>. str. 279-280.

¹⁸⁴ WILMSHURST, Elizabeth. The Chatham House Principles of International Law on the Use of Force in Self-Defence: ILP WP 05/01, opak. cit. s.18.

¹⁸⁵ MSD, *Vojenské a polovojenské aktivity v a proti Nikaragui (Nikaragua v. USA)*. Rozsudek v meritu. I.C.J. Reports 1986. p. 14. odst. 247.

¹⁸⁶ ZEMANEK, Karl. *Armed Attack*. Rüdiger Wolfrum (ed.). 2010. Max Planck of Public International Law. odst. 21. Citace je dostupná z: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e241>, avšak

Charakteristikou ozbrojeného útoku se zabýval Mezinárodní soudní dvůr také v případě *Írán v. Spojené státy americké (Ropné plošiny)*: „Aby mohly Spojené státy obhájit, že jejich útok na iránské plošiny byl legálním jednáním, jímž bylo vykonáváno právo na sebeobranu, musejí prokázat, že na ně byly provedeny útoky, za něž je odpovědný Írán; a také že tyto útoky byly takové povahy, aby bylo možno kvalifikovat je jako „ozbrojený útok“ ve smyslu článku 51 Charty, a jak jsou vnímány obyčejovým právem v oblasti použití síly.“¹⁸⁷

Podmínkami sebeobranu se zabýval Mezinárodní soudní dvůr v případě *Ropné plošiny*. Uvedl, že sebeobranu oprávnějí jen takové kroky, které odpovídají zásadě nezbytnosti a přiměřenosti, podmínkám obyčejového práva. Akce v sebeobraně musí být tedy provedena přiměřenými (nikoliv ovšem nutně totožnými) prostředky.¹⁸⁸

Zásada přiměřenosti sebeobranu znamená, že výsledek jednání v obraně musí být adekvátní reakcí na útok. Opatření by tak neměla být asymetrická s ohledem na povahu ozbrojeného útoku. Cíl této zásady je omezit škody způsobené vojenskými operacemi. Nezbytnost pak vyjadřuje druhou podmínku, že se stát smí uchýlit k ozbrojené síle až pokud nemá žádné jiné prostředky pro dosažení stejného výsledku bez použití síly. K použití ozbrojené síly by mělo dojít až tehdy, pokud již nelze situaci vyřešit nevojenským zásahem.¹⁸⁹

Soud v případě *Ropné plošiny* zdůraznil, že požadavek nezbytnosti je přísný a nenechává prostor pro jakoukoli míru uvážení.¹⁹⁰ Odvolal se na případ *Nikaragua* a zdůraznil, že povaha cíle útoku byla jedním z aspektů hodnocení kritérií.¹⁹¹ Soud v *Nikaragui* sice tuto otázku neřešil přímo, ale implicitně uznal, že útoky na nikaragujské přístavy a ropná zařízení nebyly nezbytné ani přiměřené. V případě *Ropné plošiny* se soud proto zabýval otázkou povahy cílů útoku a uvedl, Spojené státy musí prokázat nejen to, že jejich akce byly nezbytné a přiměřené ozbrojenému útoku na ně, ale také musí

Karlova univerzita nemá k této publikaci elektronický přístup, proto cituji z: When do cyber operations amount to use of force and armed attack, and what response will they justify? *Faculty of Law, University of Oslo*. [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/50840/723.pdf?sequence=1>.

¹⁸⁷ MSD, *Ropné plošiny (Írán v. USA)*. Rozsudek v meritu. I. C. J. Reports 2003, p. 161. odst. 51.

¹⁸⁸ Tamtéž, odst. 76.

¹⁸⁹ ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, opak. cit. s. 50.

¹⁹⁰ MSD, *Ropné plošiny (Írán v. USA)*. Rozsudek v meritu. I. C. J. Reports 2003, p. 161. odst. 73.

¹⁹¹ Tamtéž, odst. 74.

prokázat, že plošiny byly legitimním vojenským cílem, na který bylo možné zaútočit v rámci sebeobrany.¹⁹² Mezinárodní soudní dvůr tak přidal třetí kritérium k obvyklým požadavkům nutnosti a proporcionality. Tento výklad naznačuje, že použití síly jako reakce na ozbrojený útok může splňovat požadavek proporcionality a nezbytnosti, ale i tak to nemusí být dostatečné, pokud cíl, který byl zvolen, není vojenský.¹⁹³

I přes určitou kritiku zaujal Mezinárodní soudní dvůr ve svých rozhodnutích konzistentní pohled na rozsah sebeobrany. V případě *Ropné plošiny* i v případě *Demokratické republiky Kongo* se odvolal na svá zjištění v *Nikaragui* a potvrdil je.¹⁹⁴

V případech *Nikaragua* a *Ropné plošiny* Mezinárodní soudní dvůr nejprve zhodnotil, zda došlo k ozbrojenému útoku a až poté se zabýval podmínkami přiměřenosti a nezbytnosti. Obdobně v případě *Demokratická republika Kongo v. Uganda* Mezinárodní soudní dvůr uvedl, že není třeba se dále zabývat přiměřeností a nutností, protože nedošlo k ozbrojenému útoku ze strany Demokratické republiky Kongo. Přiměřenost a nezbytnost byla tak doplňková kritéria.¹⁹⁵ Proto i v případě Ruské federace je nejprve důležité určit, zda došlo k ozbrojenému útoku, na který by mohla reagovat sebeobranou.

Individuální sebeobranou by mohlo Rusko argumentovat pouze, pokud by se stalo přímou obětí probíhajícího útoku. Ruská federace by takové útoky musela prokázat, včetně toho, že je za tyto útoky odpovědná Ukrajina a že odpovídají závažnosti „ozbrojené síly.“ Vladimir Putin ve svém projevu neoznačil konkrétní trvající ozbrojený útok proti Ruské federaci, pouze odůvodnil potřebu sebeobrany dle článku 51 Charty

¹⁹² Tamtéž, odst. 51.

¹⁹³ GREEN, James A. Oil Platforms Case: An Error in Judgment? *Journal of Conflict & Security Law*. [online]. Vol. 9, No. 3 (Winter 2004), pp. 357-386. Oxford University Press [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/26294374.pdf?refreqid=excelsior%3A846482c54788e23550d2bb45bd523a89&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1, s. 380.

¹⁹⁴ GRAY, Christine. The ICJ and the Use of Force. *The Development of International Law by the International Court of Justice* (2013). Dostupné z: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=922005065110003075023064076120014100030050050078068020092085099072067009101009087103029001033127027001029093102084026069016080016039074000002102112012003069017010053046094027006031102031122083110029021103010101091112092123095110114092087096023123022&EXT=pdf&INDEX=TRUE>, s. 23.

¹⁹⁵ GRAY, Christine. *The ICJ and the Use of Force. The Development of International Law by the International Court of Justice*, opak. cit. s. 18.

OSN proti hrozbě, kterou západní společenství v čele s NATO představuje.¹⁹⁶ Ukrajina ani NATO nevedly v době zahájení invaze útok proti Rusku.

Opakovaně formulované argumenty¹⁹⁷ týkající se expanze NATO směrem na východ, které NATO vyvrací,¹⁹⁸ nemohou obstát v požadavku přiměřenosti a nezbytnosti ruské agrese. NATO se nedopustilo ozbrojeného útoku vůči Ruské federaci, ani ji jím neohrožovalo. Umístění jaderných zbraní na území států některých evropských členů NATO je vykonáváno v souladu se Smlouvou o nešíření jaderných zbraní. NATO pouze uznává právo národů na sebeurčení v souladu s článkem 10 zakládající smlouvy NATO, které zahrnuje právo na libovolné zapojení se do mezinárodních organizací. To se zavázala uznávat i Ruská federace v Zakládajícím aktu NATO – Rusko.¹⁹⁹ Je pravdou, že došlo ke snaze navázat rozsáhlejší spolupráci s Ukrajinou, například nabídkou dohody o přidružení a dohody o zóně volného obchodu, které se rovněž setkaly s odporem Ruska. Takové dohody však nepředstavují vojenské ohrožení. Tvrzení, že „vedení NATO navíc v minulých dnech nekompromisně prohlásilo, že je třeba urychlit a zintenzivnit úsilí o přiblížení alianční infrastruktury k ruským hranicím“²⁰⁰ neodpovídá záměrům NATO, například na bruselském summitu v roce 2021 státy jasně vyjádřily, že „NATO neusiluje o konfrontaci a nepředstavuje pro Rusko žádnou hrozbu.“²⁰¹

Nutnost sebeobrany byla dále zdůvodněna nebezpečím, které pro Ruskou federaci a také pro její občany na Ukrajině představuje přímo kyjevský režim: „Rusko se nemůže cítit bezpečně, vyvíjet se a existovat, pokud čelí trvalé hrozbě z území dnešní Ukrajiny.“²⁰² Chybí však opět věrohodné důkazy, které by naznačovaly, že se Ukrajina chystá zaútočit na Rusko, které je oproti Ukrajině jadernou velmocí. Nelze tak zvažovat sebeobranu dle

¹⁹⁶ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ North Atlantic Treaty Organization. *NATO-Russia relations: the facts*. [online]. 22 July 2022. [cit. 2022-11-20]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_111767.htm.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

²⁰¹ North Atlantic Treaty Organization. Brussels Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels. *NATO*. [online]. 14 June 2021 [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm.

²⁰² Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

článku 51 Charty OSN, jelikož na přirozenou individuální (či kolektivní) sebeobranu dle tohoto článku má stát právo, jestliže dojde k ozbrojenému útoku.

Pokud by důvodem útoku Ruské federace byla ochrana ruskojazyčného obyvatelstva před genocidou, tak by také bylo možné zvažovat použití mírnějších prostředků před uchýlením se k použití síly. Tím by mohla být například evakuace ohroženého obyvatelstva do Ruska po vzoru Izraele, která v rámci tzv. „operace Mojžíš“ evakuovala etiopské židy ze Súdánu.²⁰³ Avšak Rusko ani nesměřovalo ozbrojené útoky na oblasti, kde se údajně ohrožení obyvatelé vyskytují, naopak ostřeluje rozsáhlé území Ukrajiny včetně civilních objektů. V žádném z možných scénářů nelze považovat za přiměřený prostředek sebeobranu genocidu ukrajinských obyvatel a ničení celé infrastruktury země. Rozsah ruské vojenské intervence se zdá být neslučitelným s požadavky kladeným mezinárodním právem na výkon sebeobranu.

2.3.3. Preemptivní a preventivní sebeobrana

Rusko z hlediska sebeobranu argumentovalo také hrozícím útokem,²⁰⁴ což směřuje k problematice preemptivní a preventivní sebeobranu. Pojmy preemptivní a preventivní sebeobrana jsou v právní nauce vykládány nejednotně. Zatímco se někdy používají zaměnitelně, preventivní a preemptivní obrana se dle mnohých odborníků liší, stejně tak se liší dle zprávy Vysokého panelu expertů z roku 2004.²⁰⁵ Proto nyní budu pojmy rozlišovat. Pro účel práce vycházím z výkladu preventivní a preemptivní sebeobranu dle Jana Ondřeje.²⁰⁶

Vedle pojetí sebeobranu jako reakce na ozbrojený útok existuje také její druhý výklad, tzv. preemptivní sebeobrana, která umožňuje reakci i v případě, kdy útok bezprostředně hrozí. To je například v situaci, kdy rakety stát nezasáhly, ale proběhla již příprava ke spuštění jejich odpálení. Není tak třeba čekat na jaderný úder.²⁰⁷ Preemptivně

²⁰³ Operation Moses Begins to Bring Ethiopian Jews to Israel. *Center for Israel Education*. [online]. [cit. 2022-11-27]. Dostupné z: <https://israeled.org/operation-moses-begins-to-bring-ethiopian-jews-to-israel/>.

²⁰⁴ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

²⁰⁵ The Secretary-General's High-level Panel Report on Threats, Challenges and Change, A more secure world: our shared responsibility. Security Council Report. [online]. 2 December 2004. [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CPR%20A%2059%20565.pdf>. odst. 188-191.

²⁰⁶ ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, opak. cit. s. 50.

²⁰⁷ Tamtéž.

se stát brání, pokud má za to, že je ozbrojený útok bezprostřední a že neexistuje žádný jiný postup, který by mu zabránil. Preventivní sebeobrana se od preemptivní liší tím, že neexistuje bezprostřední hrozba útoku, tedy není jisté, zda se stát chystá zaútočit. Místo toho je cílem útoku zabránit státu již ve vývoji ohrožujících prostředků.²⁰⁸ Preemptivní sebeobranu, kterou Ruská federace argumentuje na svoji právní obhajobu, nelze vzhledem k absenci ozbrojeného útoku zvažovat.²⁰⁹

Ruský prezident Vladimir Putin ve svém projevu ke Dni vítězství nad nacistickým Německem dne 9. května prohlásil, že zaútočil na Ukrajinu v rámci preemptivní sebeobrany: „*Přímo na našich hranicích se tak neustále vytvářela pro nás absolutně nepřijatelná hrozba. Vše nasvědčovalo tomu, že střet s neonacisty a banderovci podporovanými Spojenými státy a jejich přísluhovači je nevyhnutelný. Dovolte mi zopakovat, viděli jsme budování vojenské infrastruktury, zahájení práce stovek zahraničních poradců a pravidelné dodávky nejmodernějších zbraní ze zemí NATO. Hrozba rostla každým dnem. Rusko zahájilo preemptivní útok proti agresí. Bylo to vynucené, včasné a jediné správné rozhodnutí. Rozhodnutí suverénní, silné a nezávislé země.*“²¹⁰

Ohrožený stát může podniknout vojenskou akci v případě preemptivní obrany za třech podmínek - pokud útok bezprostředně hrozí, pokud by jej žádné jiné prostředky neodvrátily a pokud je akce přiměřená.²¹¹ Bezprostřednost útoku můžeme posoudit dle následujících kritérií: (a) povaha a bezprostřednost hrozby, (b) pravděpodobnost útoku, (c) zda je očekávaný útok součástí koordinovaného vzoru pokračující ozbrojené činnosti, (d) pravděpodobný rozsah útoku a újma, ztráta nebo škoda, která z něj pravděpodobně vznikne, pokud nebudou přijata zmírňující opatření, (e) pravděpodobnost, že budou existovat jiné příležitosti k provedení účinné akce v sebeobraně, u níž lze očekávat, že způsobí méně závažné vedlejší zranění, ztráty nebo škody. Pokud útok bezprostředně

²⁰⁸ STANGARONE, Troy. *The Difference Between a Preventative Attack and Preemption Against North Korea*. Keia. [online]. 15 August 2017. [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://keia.org/the-peninsula/the-difference-between-a-preventative-attack-and-preemption-against-north-korea/>.

²⁰⁹ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

²¹⁰ *Victory Parade on Red Square*. Office of the President of the Russian Federation. [online]. May 9 2022. [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/68366>.

²¹¹ *The Secretary-General's High-level Panel Report on Threats, Challenges and Change, A more secure world: our shared responsibility*. Security Council Report, opak. cit. odst. 188.

hrozí, má stát právo se chránit, aniž by věděl, kdy přesně k útoku dojde a jaká bude jeho povaha. To lze však učinit pouze za předpokladu, že existuje objektivní opodstatnění pro vytvoření závěru, že je ozbrojený útok bezprostředně hrozící.²¹²

Je pravdou, že se po roce 2014 spolupráce mezi NATO a Ukrajinou posílila. To byl ovšem důsledek anexe Krymu Ruskem, po které byla Ukrajina v otevřeném ozbrojeném konfliktu na východní Ukrajině s ozbrojenými skupinami podporovanými Ruskem a snažila se tak posílit své síly.²¹³ Ostatně se akce opakovala dle stejného scénáře jako v Gruzii a Ukrajina se tak mohla domnívat, že se Rusko v budoucích letech uchýlí k rozsáhlejšímu útoku. To však nelze tvrdit o Rusku. Reakci Ruské federace nemůžeme považovat za sebeobranu proti bezprostřednímu útoku. Z žádných dostupných informací nevyplývá, že by se NATO či Ukrajina chystaly zaútočit na Rusko. Z dostupných informací i z povahy konfliktu lze usoudit, že v kritériích pro splnění podmínky bezprostřednosti sebeobrany nemůže Rusko invazí na Ukrajinu obstát. Stejně tak neuspěje ani v podmínce přiměřenosti, jak bylo vysvětleno výše.

Po zhodnocení argumentu preemptivní sebeobrany by bylo možné zvažovat, zda by Ruská federace uspěla, pokud by na obhajobu svých činů uvedla sebeobranu preventivní. Zpráva Vysokého panelu expertů možnost státu jednat v preventivní sebeobraně bez zmocnění Rady bezpečnosti proti hrozbě, která bezprostředně nehrozí, nepřipustila²¹⁴ a upřednostnila řešení sporů v takových situacích například prostřednictvím vyjednávání.²¹⁵ Proto i v situaci, kdy by se hrozba zdála reálnou, byť ne přímo bezprostřední, například pokud by došlo k nabytí jaderných zbraní s možným nepřátelským úmyslem, je preventivní sebeobrana bez autorizace Rady bezpečnosti vyloučena.²¹⁶

²¹² BETHLEHEM, Daniel. *Principles Relevant to the Scope of a State's Right of Self-Defense Against an Imminent or Actual Armed Attack by Non-state Actors*. The American Journal of International Law. [online]. 2012. (Vol. 106). [cit. 2022-11-25]. Dostupné z: <https://legal.un.org/counsel/Bethlehem%20-%20Self-Defense%20Article.pdf>. s. 6.

²¹³ *Relations with Ukraine*. NATO. [online]. 28 October 2022 [cit. 2022-11-27]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.

²¹⁴ The Secretary-General's High-level Panel Report on Threats, Challenges and Change, A more secure world: our shared responsibility. Security Council Report, opak. cit. odst. 189.

²¹⁵ Tamtéž, odst. 190.

²¹⁶ Tamtéž, odst. 188.

2.3.4. Právo na kolektivní sebeobranu

Rusko se kromě preemptivní sebeobranu odvolalo také na výkon kolektivní sebeobranu „v souladu s článkem 51 (kapitola VII) Charty OSN, se souhlasem Rady federace Ruska a v rámci plnění smluv o přátelství a vzájemné pomoci s Doněckou lidovou republikou a Luhanskou lidovou republikou, ratifikovaných Federálním shromážděním 22. února, jsem přijal rozhodnutí o provedení zvláštní vojenské operace“²¹⁷ a učinilo oznámení právního základu „speciální vojenské operace“ dle článku 51 Charty OSN generálnímu tajemníkovi OSN a Radě bezpečnosti OSN.²¹⁸

Prezident Putin ve svém projevu sdělil, že Luhanská a Doněcká lidová republika požádaly Rusko o poskytnutí pomoci,²¹⁹ čímž by došlo ke splnění dalšího požadavku formulovaným Chartou OSN. K tomu by však mohlo dojít pouze tehdy, pokud by byla splněna podmínka, že takovou žádost provede sám stát. Jak však bylo výše vysvětleno, Doněcká a Luhanská republika nenaplnují konstitutivní znaky státu jako subjektu dle mezinárodního práva. Nemohou proto být předmětem ozbrojeného útoku ve smyslu článku 51 Charty OSN. Jakmile Rusko lidové republiky uznalo, navázalo s nimi mezinárodní vztahy. Přijalo smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci, k čemuž došlo dne 22. února 2022, tedy den po uznání nezávislosti lidových republik.²²⁰

Institut kolektivní sebeobranu představuje právo kteréhokoli státu poskytnout napadenému státu vojenskou pomoc, bude-li o to požádán. Pokud tedy některý stát poruší zákaz síly a podnikne agresi proti jinému státu, lze proti útočníkovi použít ozbrojenou sílu. Uplatnění práva na kolektivní sebeobranu je vhodné především v případech, kdy nepostačí systém kolektivních sankcí OSN.²²¹ Státy mají právo uzavírat bilaterální či mnohostranné závazky o vzájemné pomoci, jako je například článek 5 Severoatlantické

²¹⁷ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

²¹⁸ Document (with Annexes) from the Russian Federation Setting out its Position Regarding the Alleged "Lack of Jurisdiction" of the Court in the Case. *Jus Mundi*. [online]. [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://jusmundi.com/en/document/pdf/other/en-allegations-of-genocide-under-the-convention-on-the-prevention-and-punishment-of-the-crime-of-genocide-ukraine-v-russian-federation-document-with-annexes-from-the-russian-federation-setting-out-its-position-regarding-the-alleged-lack-of-jurisdiction-of-the-court-in-the-case-monday-7th-march-2022>. s. 4, odst. 15.

²¹⁹ Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

²²⁰ *President signed Federal Law On Ratifying the Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance Between the Russian Federation and the Lugansk People's Republic*. [online]. 22 February 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67834>.

²²¹ ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, opak. cit. s. 53-54.

smlouvy NATO, ve kterém se smluvní strany dohodly, že ozbrojený útok proti jednomu z nich má být považován za ozbrojený útok proti všem.

Kromě základních podmínek sebeobrany jako je přiměřenost, nezbytnost a ozbrojený útok, které musí být splněny jak při individuální, tak kolektivní sebeobraně, upřesnil Mezinárodní soudní dvůr další podmínky kolektivní sebeobrany, a to v případě *Nikaragua*: „Kolektivní sebeobrana musí splňovat všechny náležitosti individuální sebeobrany a navíc dvě podmínky - přímá oběť agrese musí veřejně deklarovat, že byla napadena a je tedy obětí ozbrojeného útoku a navíc musí jiné státy o vojenskou pomoc požádat.“²²² V mezinárodním obyčejovém právu neexistuje žádné pravidlo, které by umožňovalo jinému státu uplatnit právo na kolektivní sebeobranu na základě vlastního posouzení situace. Stát, v jehož prospěch je právo na kolektivní sebeobranu vykonáváno, se proto musí sám prohlásit za oběť ozbrojeného útoku.²²³

Nemohou být naplněny podmínky nezbytnosti a přiměřenosti, jak jsem již uvedla u individuální sebeobrany výše. Stejně tak není splněna ani podmínka ozbrojeného útoku. Ač od roku 2014 probíhal konflikt na východní Ukrajině mezi ukrajinskou vládní autoritou a Ruskem podporovanými separatisty, nevyskytl se zde ozbrojený útok jednoho státu proti druhému. Nejednalo se ani o útok ukrajinských pravidelných ozbrojených sil za mezinárodní hranici. Taktéž nejsou žádné dostupné informace o tom, že by Ukrajina vyslala skupiny či jiné nepravidelné jednotky, které by použily ozbrojenou sílu proti Rusku.

2.3.5. Humanitární intervence

Jako další důvod Ruské federace pro intervenci zazněla ochrana ruskojazyčného obyvatelstva na východní Ukrajině před genocidou, tedy porušování lidských práv kyjevským režimem: „Museli jsme zastavit toto zvěrstvo, tuto genocidu milionů lidí, kteří tam žijí a kteří vkládali své naděje do Ruska.“²²⁴

Dle Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, která od 21. března 2014 do 31. března 2022 vedla zvláštní pozorovatelskou misi na Ukrajině, jsou tvrzení o genocidě

²²² ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*, opak. cit. s. 682.

²²³ ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, opak. cit. s. 54.

²²⁴Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*, opak. cit.

ruskojazyčného obyvatelstva na Ukrajině nesprávná, jelikož mise za dobu svého rozsáhlého působení žádné náznaky zmiňované genocidy nezaznamenala.²²⁵ Pozorovatelská mise byla zřízena po krymské anexi a po vypuknutí konfliktu na východní Ukrajině. Jejím úkolem bylo objektivně sledovat bezpečnostní situaci na Ukrajině, podávat o ní zprávy, podporovat mír a snižovat napětí.²²⁶

Jak uvádí Čepelka a Šturma, státu není možné přiznat právo na jednostrannou ozbrojenou intervenci bez zmocnění či souhlasu Rady bezpečnosti OSN, a to ani pokud by byla zdůvodněna humanitárními ohledy a genocida ruskojazyčného obyvatelstva opravdu probíhala.²²⁷ Použití síly na základě humanitární intervence není jednou z výjimek zákazu uchýlení se k použití síly dle Charty OSN, ani takový postup neustálila žádná obyčejová norma. Nevyskytuje se ani dostatečná praxe států, ani tzv. *opinio juris*.²²⁸

Někteří odborníci omezují zákaz síly pouze na případy jejího použití proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti.²²⁹ To je následně vykládáno tak, že zásah jednoho státu na území státu druhého z humanitárních důvodů porušením územní celistvosti či politické nezávislosti není. To byl také argument např. Belgie v případě bombardování zmíněné Jugoslávie.²³⁰ O takovém výkladu zákazu síly existují pochybnosti. Ačkoli článek 2 odst. 4 Charty OSN říká, že se členové vystříhají hrozbě či použití síly proti „*územní celistvosti*“ nebo „*politické nezávislosti*“ jiného státu,²³¹ nejsou tyto podmínky míněny jako nezbytné pro uplatnění zákazu síly.²³² Jsou totiž doplněny třetí variantou „*jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli OSN*.“²³³ Řada států proto naopak

²²⁵ *United States: Russia's claim of 'genocide in Ukraine' is reprehensible falsehood.* Ukrinform. [online]. 2022 [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3406104-united-states-russias-claim-of-genocide-in-ukraine-is-reprehensible-falsehood.html>.

²²⁶ OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine (closed). OSCE. [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine-closed>.

²²⁷ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*, opak. cit. s. 692.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, opak. cit. s. 15-16.

²³⁰ ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, opak. cit. s. 16.

²³¹ Charta OSN čl. 2 odst. 4.

²³² DÖRR, Oliver. Prohibition of Use of Force. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. [online]. Oxford University Press, 2015 [cit. 2023-04-06].

Dostupné z: https://spacelaw.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_spacelaw/EPIL_Use_of_Force_Prohibition_of.pdf. odst. 14.

²³³ Charta OSN čl. 2 odst. 4.

intervenci odsoudila, například Hnutí nezúčastněných států odmítlo právo na humanitární intervenci, která není založena na Chartě OSN, nebo na mezinárodním právu.²³⁴

Proto přichází do úvahy vhodnější prostředek ochrany ruskojazyčných obyvatel, tzv. Odpovědnost za ochranu, jejíž koncept vznikl z podnětu tajemníka OSN v roce 2001. Přijata byla v rámci Závěrečného dokumentu Světového summitu v roce 2005.²³⁵ Zpráva generálního tajemníka Valnému shromáždění v roce 2009 formulovala tři pilíře Odpovědnosti za ochranu.²³⁶ První pilíř představuje primární odpovědnost státu za ochranu vlastních obyvatel. Druhý pilíř zakotvuje komplementární odpovědnost ostatních států a mezinárodních organizací (v čele s OSN) poskytovat státu pomoc a podporu při realizaci jeho primární odpovědnosti. Poslední pilíř tvoří subsidiární odpovědnost mezinárodního společenství poskytnout obyvatelům ochranu v případě, kdy jejich stát v této úloze zjevně selže.²³⁷ V případě, že stát není schopen či ochoten chránit vlastní občany, přenáší se odpovědnost na mezinárodní společenství. Pokud by bylo využití diplomatických a podobných metod nedostatečné, je možné přistoupit k akci dle Charty OSN, včetně donucovací akce. O tom může rozhodnout Rada bezpečnosti za podmínky, že je akce nezbytná.²³⁸

Odpovědnost za ochranu tedy usiluje o řešení krizových situací především mírovými prostředky jako jsou politická jednání, ekonomické sankce či předání situace k Mezinárodnímu trestnímu soudu. Pokud taková opatření selžou, připouští jako krajní řešení použití ozbrojené síly po získání mandátu Rady bezpečnosti OSN.²³⁹ To potvrdila také zpráva Vysokého panelu expertů z roku 2004, která uvedla, že kolektivní mezinárodní odpovědnost za ochranu vykonatelná Radou bezpečnosti zmocňující

²³⁴ ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, opak. cit. s. 16.

²³⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. *Informační materiál o pojmu a obsahu koncepce odpovědnosti za ochranu*. [online]. Praha, 2014 [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: https://www.cervenkykriz.eu/files/files/cz/nsmph_r2p/R2P.pdf, s. 3.

²³⁶ Samotná Zpráva generálního tajemníka již není dostupná. Proto zpráva z UN News: Ban calls for three-pronged strategy to implement 'responsibility to protect'. *UN News*. [online]. 30 January 2009 [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2009/01/289502>.

²³⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. *Informační materiál o pojmu a obsahu koncepce odpovědnosti za ochranu*, opak. cit. s. 6.

²³⁸ ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, opak. cit. s. 45.

²³⁹ BÍLKOVÁ, Veronika. *Informační materiál o pojmu a obsahu koncepce odpovědnosti za ochranu*, opak. cit. s. 6-7.

k vojenské intervenci je až poslední možností v případě genocidy, etnických čistek a jiných případů vážného porušování mezinárodního práva.²⁴⁰

Odpovědnost za ochranu v prvním pilíři naléhá na státy, aby obyvatelstvo chránily na svém území, nikoli na území jiného státu. Již napadení Gruzie Rusko odůvodňovalo výkonem odpovědnosti za ochranu.²⁴¹ Pokud by Rusko skutečně chtělo chránit obyvatelstvo žijící na Ukrajině, pak by mohlo postupovat dle druhého a třetího pilíře Odpovědnosti za ochranu. Za předpokladu, že by Ukrajina nedostála závazku chránit vlastní občany před zásahy do jejich lidských práv, mělo by se mezinárodní společenství pokusit o ukončení humanitární krize pomocí mírových nástrojů. Těmi jsou kromě politických jednání také diplomatické zásahy a dodávky humanitární pomoci. Případně by bylo možné přistoupit k opatření druhé kategorie, například uvalení sankcí. Až pokud by ani takové nástroje nepostačovaly, bylo by možné přistoupit k nasazení ozbrojené síly po získání mandátu Rady bezpečnosti OSN.²⁴²

2.4. Závěr

Lze shrnout, že invaze Ruska na Ukrajinu představuje porušení zákazu hrozby nebo použití síly v mezinárodních vztazích podle Charty OSN a mezinárodního obyčejového práva. Nerespektováním práva na sebeurčení Ukrajiny porušilo Rusko Deklaraci zásad mezinárodního práva týkající se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy.²⁴³ Rusko také porušuje svůj závazek respektovat suverenitu a územní celistvost Ukrajiny, ke kterému se zavázalo v Budapešťském memorandu.²⁴⁴ Mimo to porušilo také své další závazky. Použitím síly proti územní celistvosti a politické nezávislosti Ukrajiny byl

²⁴⁰ United Nations General Assembly. A/59/265 – A more secure world: Our shared responsibility. Report of the High-Level Panel on Treats, Challenges and Change. 2 december 2004. [online]. [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://undocs.org/A/59/565>, odst. 203.

²⁴¹ EVANS, Gareth. Russia, Georgia and the Responsibility to Protect. *Amsterdam Law Forum*. [online]. 2009 [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://amsterdamlawforum.org/articles/abstract/10.37974/ALF.55/>, s. 1. (Interview by Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Sergey Lavrov to BBC 9 August 2008 – již nelze dohledat původní rozhovor).

²⁴² BÍLKOVÁ, Veronika. *Informační materiál o pojmu a obsahu koncepcie odpovědnosti za ochranu*, opak. cit. s. 17-18.

²⁴³ Rezoluce VS OSN 2625 ze dne 24. 10. 1970, Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou Organizace spojených národů. A/RES/2625 (XXV). Dostupné z: https://digitallibrary.un.org/record/202170/files/A_RES_2625%28XXV%29-EN.pdf?ln=en.

²⁴⁴ Memorandum o bezpečnostních zárukách v souvislosti s přistoupením Ukrajiny ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní. Budapešť, 5. prosince 1994 (Budapešťské memorandum). Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf>, s. 167.

porušen článek 2 odst. 4 Charty OSN, což představuje závažné porušení zákazu použití síly. Rusko se dopustilo aktu agrese, když napadlo Ukrajinu a porušilo tak její suverenitu, územní celistvost i politickou nezávislost. I přestože Rusko uvádí na svoji obhajobu řadu právních argumentů, ani jeden z nich neobstojí. V souladu s mezinárodním právem nebyly shledány argumenty Ruska pro uznání Doněcké a Luhanské lidové republiky, ani právo na výkon sebeobrany. Kapitola se zabývala taktéž argumentem humanitární intervence, ani pro ten však nebyla shledána dostatečná právní opora.

3. Mezinárodní humanitární právo

V ozbrojeném konfliktu mezi Ruskou federací a Ukrajinou se kromě práva na válku, tzv. *ius ad bellum*, uplatní také pravidla týkající se způsobu vedení konfliktu, tedy právo ve válce, nebo-li *ius in bello*.²⁴⁵ Tato pravidla mají za cíl zmírnit utrpení, která jsou způsobená válkou, zajistit pomoc raněným, zabránit zbytečným ztrátám na životech vojáků, válečných zajatců i civilních osob, které se boje neúčastní. To vystihl Theodor Meron, když humanizaci mezinárodního práva popsal jako proces, ve kterém „*právo ozbrojených konfliktů prochází změnou a získává lidštější tvář*.“²⁴⁶

V ozbrojených konfliktech je třeba definovat určitá omezení i zákazy a chránit tak jednotlivce nejen proti státům, ale také proti nestátním aktérům a ozbrojeným povstaleckým skupinám.²⁴⁷ Současně však mezinárodní humanitární právo (MHP) není schopné zamezit veškerému nelidskému jednání, a dochází proto i k utrpení civilistů a ztrátám na jejich životech.²⁴⁸

3.1. Prameny mezinárodního humanitárního práva

Počátky vývoje MHP můžeme najít již v době založení Červeného kříže a následného přijetí Ženevské úmluvy v devatenáctém století.²⁴⁹ Z Lieberova kodexu,²⁵⁰ který v roce 1863 kodifikoval nepsané obyčeje, a upravil tak způsoby a prostředky vedení ozbrojených konfliktů, byly následně odvozeny Haagské úmluvy.²⁵¹ Kromě množství mezinárodních smluv se začala formovat také nová obyčejová pravidla.²⁵² Principy společných hodnot a

²⁴⁵ ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-185-7. s. 1.

²⁴⁶ MERON, Theodor. *The Humanization of Humanitarian Law*. *The American Journal of International Law*. Vol. 94, No. 2, pp. 239-278. April 2000. [online]. Cambridge University Press [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/2555292.pdf?refreqid=excelsior%3A46fea68de1988d1f6065765c6a5476d1&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1. s. 239.

²⁴⁷ BÍLKOVÁ, Veronika, ed. *Mezinárodní humanitární právo - vznik, vývoj a nové výzvy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-87975-35-0. s. 17.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 19.

²⁴⁹ Úmluva o zlepšení osudu raněných příslušníků ozbrojených sil v poli. Úmluva byla přijata v Ženevě dne 22. srpna 1864. [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gc-1864>.

²⁵⁰ Instrukce pro řízení armád Spojených států (USA) v poli (Lieberův kodex). 24. dubna 1863. [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/liebercode-1863?activeTab=historical>.

²⁵¹ Mezinárodní humanitární právo. *Červený kříž*. [online]. [cit. 2023-02-09]. Dostupné z: https://www.cervenykriz.eu/files/files/cz/mhp_knihovna/MANUAL/MHP_prezentace.pdf. s. 7.

²⁵² BÍLKOVÁ, Veronika, ed. *Mezinárodní humanitární právo - vznik, vývoj a nové výzvy*, opak. cit. s. 25.

sdílených institucí, které jsou pro *ius in bello* zásadní, postupně začaly nahrazovat dosud převažující princip suverenity států.²⁵³

Pravidla pro způsob vedení ozbrojených konfliktů jsou upravena čtyřmi Ženevskými úmluvami, Dodatkovými protokoly k těmto úmluvám a všemi smlouvami haagského práva. Opomenout nelze ani právo obyčejové. Uplatní se zde tedy rozsáhlejší počet právních pramenů. Ženevské právo poskytuje ochranu osobám vyřazeným z boje a civilistům, tedy osobám boje se neúčastnících, které jsou v moci nepřítele. Chrání oběti konfliktů. Právě pro tuto oblast byl v polovině 20. století zaveden pojem mezinárodní humanitární právo, který se později rozšířil na právo ozbrojených konfliktů jako celek, tedy kromě ženevského práva také na právo haagské.²⁵⁴ Haagské právo představují Haagské úmluvy regulující vedení válek – určují způsoby a prostředky, ke kterým se strany mohou v konfliktu uchýlit.²⁵⁵

3.1.1. Ženevské právo

Pod pojmem ženevské úmluvy rozumíme čtyři mnohostranné související úmluvy, které omezují násilí během ozbrojeného konfliktu: (i) Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, (ii) Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři, (iii) Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, (iv) Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války. Úmluvy byly v roce 1949 vydány jako Ženevské úmluvy I až III a přibyla k nim poslední čtvrtá úmluva, a staly se tak významným právním pramenem MHP. Úpravu doplňují také Dodatkové protokoly k těmto úmluvám z let 1977 a 2005 a obyčejová

²⁵³ Tamtéž, s. 26.

²⁵⁴ ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*, opak. cit. s. 141.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 201 a násl.

pravidla.²⁵⁶ SSSR úmluvy ratifikoval v roce 1954.²⁵⁷ Smlouvy byly celkově ratifikovány 196 zeměmi.²⁵⁸

Úmluvy fungují na předpokladu dodržování základní zásady, a to, že její strany jsou povinny respektovat ustanovení Úmluv za všech okolností, a proto nemohou žádné z nich pozastavit jako odvetu za jednání jiné strany.²⁵⁹ Tyto závazky, včetně obyčejových pravidel, mají tzv. nederogovatelnou povahu. To znamená, že si strany účastníci se konfliktu nemohou žádným způsobem vyjednat omezení práv, která jsou osobám chráněnými Ženevskými úmluvami zaručena. Stejně tak se chráněné osoby nemohou svých práv vzdát.²⁶⁰

3.1.2. Haagské Právo

K přijetí Haagských úmluv došlo na první a druhé Haagské mírové konferenci v letech 1899 a 1907. V roce 1899 došlo k přijetí významných úmluv, jako je Haagská úmluva o pokojném vyřizování mezinárodních sporů a Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války s příloženým Řádem války pozemní.²⁶¹ Počátky Haagského práva, tedy regulace vedení války, nacházíme však již v Petrohradské deklaraci z roku 1868. Ta byla první formální dohodou, která zakazovala používání některých zbraní ve válce. Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války vycházela ze stejných zásad jako

²⁵⁶ Ženevské úmluvy ze dne 12. srpna 1949. [online]. Mezinárodní výbor Červeného kříže. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>: Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosčníků ozbrojených sil na moři, Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války, Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených mezinárodních konfliktů (Dodatkový protokol I), Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Dodatkový protokol II).

²⁵⁷ RAMUNDO, Bernard A. Soviet Criminal Legislation in Implementation of the Hague and Geneva Conventions Relating to the Rules of Land Warfare. *The American Journal of International Law*, Vol. 57, No. 1. [online]. Cambridge University Press, January 1963, pp. 73-84. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/2196177.pdf?refreqid=excelsior%3Ae35998872d72f0bf8ffd89139cac0a08&ab_segments=&origin=&initiator=. s. 73.

²⁵⁸ Frequently asked questions on the rules of war. *International Committee of the Red Cross*. [online]. 7 March 2022 [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/document/ihl-rules-of-war-faq-geneva-conventions>.

²⁵⁹ Wade S. Hooker Jr. and David H. Savasten, 'The Geneva Convention of 1949: Application in the Vietnamese Conflict' (1964). *Virginia Journal of International Law*, vol. 5, no. 2, 1964-1965, pp. 243-265. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/vajint5&i=245>. s. 247.

²⁶⁰ ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*, opak. cit. s. 144.

²⁶¹ ČEPĚLKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*, opak. cit. s. 761-762.

Petrohradská deklarace, které následně rozvedla.²⁶² Úmluvy přijaté na druhé mírové konferenci v roce 1907, lze rozdělit do tří skupin: (i) pro vedení pozemní války, (ii) k určení statusu válečné neutrality, (iii) pro námořní války. Tyto úmluvy byly opatřeny tzv. klauzulí *si omnes*, díky níž byla jejich pravidla v ozbrojeném konfliktu závazná pouze pokud se jej účastnily výhradně smluvní státy. Jakmile se do konfliktu zapojil nesmluvní stát, došlo k suspendování pravidel.²⁶³

Avšak již preambule Úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války zahrnuje tzv. Martensovu klauzuli,²⁶⁴ která se stala ústředním principem MHP. Vyzdvihuje roli obyčejového práva, které je závazné pro všechny státy, tedy i pro strany nesmluvní. Tato doložka byla autorem vypracovaná s cílem zajištění lidského jednání ve všech vojenských situacích, tedy i takových, které nejsou upravené mezinárodními smlouvami. Zaručila tak, že komatanti ani civilisté nejsou ani v takovém případě zcela zbaveni ochrany.²⁶⁵ Martensova klauzule byla zachována také v revidované úmluvě přijaté v roce 1907. Postupně získala mezinárodní uznání a vstoupila do mezinárodního práva v řadě jeho nástrojů.²⁶⁶ Ve své původní podobě zněla takto: „*Dokud nebude vydán úplnější zákoník válečných zákonů, považují Vysoké smluvní strany za účelné prohlásit, že v případech, které nejsou zahrnuty do jimi přijatých předpisů, zůstávají obyvatelé a válčící strany pod ochranou a vládou zásad práva národů, jak vyplývají ze zvyklostí zavedených mezi civilizovanými národy, ze zákonů lidskosti a z diktátu veřejného svědomí.*“²⁶⁷

Již před samotným vypuknutím ruské invaze bylo zaznamenáno několik kybernetických útoků proti Ukrajině.²⁶⁸ Ty pokračovaly i po 24. únoru a dopady měly na

²⁶² Deklarace o zákazu používání výbušných nábojů ve válce. Petrohrad. 29. listopadu až 11. prosince 1868. [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/130-IHL-6-EN.pdf>.

²⁶³ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*, opak. cit. s. 762-764.

²⁶⁴ Úmluva (II) o zákonech a obyčejích války pozemní a její přílohy: Předpisy týkající se zákonů a zvyklostí pozemní války. V Haagu, 29. července 1899. [online]. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague02.asp. Preambule.

²⁶⁵ KOUTROULIS, Vaios. Martens Clause. *Oxford Bibliographies*. [online]. [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0101.xml>.

²⁶⁶ CRAWFORD, Emily. The Modern Relevance of the Martens Clause. *ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law*, 6, 2006, pp. 1-18. [online]. [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/isilyrbk6&i=7>. s. 1.

²⁶⁷ Úmluva (II) o zákonech a obyčejích války pozemní a její přílohy: Předpisy týkající se zákonů a zvyklostí pozemní války. Preambule.

²⁶⁸ Ukraine cyber-attack: Russia to blame for hack, says Kyiv. *BBC*. [online]. 14 January 2022 [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-59992531>.

energetický, mediální i další základní sektory, včetně distribuce léků, potravin a humanitárních zásob, jak uvedl Przetacznik.²⁶⁹ Dle Mezinárodní strategie pro kybernetický prostor USA takové jednání podléhá zásadám mezinárodního práva.²⁷⁰ To potvrdil také Mezinárodní výbor Červeného kříže²⁷¹ i Talinský manuál o mezinárodním právu aplikovatelném na kybernetické vedení boje.²⁷² Ten specifikoval, že právo ozbrojených konfliktů lze při splnění podmínek aplikovat také na kybernetické operace, i přestože neobsahuje specifické normy, které by jej zmiňovaly.²⁷³

Martensova klauzule je nápomocná v případě řešení právních mezer, tedy v situacích neupravených psaným či obyčejovým právem. Může být použita jako interpretační nástroj ve spojení s jinými principy humanitárního práva, spíše než jako samostatný určovatel nových právních metod.²⁷⁴ Význam má také v novodobých situacích, jelikož MHP nemůže vždy regulovat technologický pokrok stejnou rychlostí, jakou vzniká a jakou je v konfliktech využíván. Konflikty dnešní doby často zahrnují používání informačních technologií pro informační války, které jsou využívány také Ruskou federací, jak potvrdila například výroční zpráva Bezpečnostní informační služby již v roce 2015 v souvislosti se zmiňovanou ukrajinskou krizí.²⁷⁵ Tyto války jsou vedeny prostřednictvím komunikačních a informačních kanálů. Tento způsob uvádí stranu, na kterou útočí, v nejistotu, zda je případná vojenská odpověď legitimní.²⁷⁶ Proto je v době, kdy bývá v konfliktech využíváno různých druhů nejasných metod, důležité pravidlo,

²⁶⁹ PRZETACZNIK, Jakub. Russia's war on Ukraine: Timeline of cyber-attacks. *Think Tank European Parliament*. [online]. 21 June 2022. [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)733549](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)733549).

²⁷⁰ International Strategy for Cyberspace. Prosperity, Security, and Openness in a Networked World. *The White House*. President of the United States: Washington DC. [online]. May 2011. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/international_strategy_for_cyberspace.pdf. s. 9. Převzato z: BÍLKOVÁ, Veronika, ed. Mezinárodní humanitární právo - vznik, vývoj a nové výzvy, opak. cit. s. 159.)

²⁷¹ *International Humanitarian Law and Challenges of Contemporary Armed Conflicts*. Říjen 2011. Doc. 31IC/11/5.1.2. S. 36-37. ICRC. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/download/file/15061/32ic-report-on-ihl-and-challenges-of-armed-conflicts.pdf>. s. 39 a násl. (Převzato z: BÍLKOVÁ, Veronika, ed. Mezinárodní humanitární právo - vznik, vývoj a nové výzvy, opak. cit. s. 159.)

²⁷² *Tallin Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare*. CCDCOE. New York: Cambridge University Press. 2012. ISBN 978-1-107-02443-4. Pravidlo 20, s. 68. (Převzato z: BÍLKOVÁ, Veronika, ed. Mezinárodní humanitární právo - vznik, vývoj a nové výzvy, opak. cit. s. 159.)

²⁷³ BÍLKOVÁ, Veronika, ed. Mezinárodní humanitární právo - vznik, vývoj a nové výzvy, opak. cit. s. 159.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 16-17.

²⁷⁵ Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015. *BIS*. [online]. [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2015-vz-cz.pdf>. s. 8.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 9.

kteřé potvrzuje minimální humanitární standardy. Martensova klauzule tak napomáhá určit standard pro akty vládních a vojenských orgánů a limitovat jejich svévoli.²⁷⁷ Na tomto příkladě tak můžeme pozorovat význam principů mezinárodního práva humanitárního v rozebíraném konfliktu.

3.2. Základní principy mezinárodního humanitárního práva

Pro vymezení případů porušení *ius in bello* v konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou je nutné představit zásady, kterými se řídí vedení ozbrojených konfliktů. Některé publikace následující principy pojímají jako zásady vycházející z haagského práva, nicméně se prolínají i právem ženevským.²⁷⁸ Těmito klíčovými principy jsou: (i) zásada rozlišování (státy musí rozlišovat mezi civilisty a kombatanty a také mezi civilními a vojenskými objekty), (ii) zásada lidskosti a válečné účelnosti (vojenská opatření nesmí způsobit utrpení či ničení, které nebylo nezbytné k dosažení vojenského cíle), (iii) předcházení zbytečnému strádání (zákaz uchylování se k nepřiměřeným cílům), (iv) proporcionalita (strany se musí zdržet způsobů a prostředků vedení války, u kterých je očekávatelné, že způsobí větší škody civilistům či civilním objektům, než je nutné k dosažení vojenského cíle).²⁷⁹

Základními zásadami ženevského práva pak rozumíme takové principy, které se zaměřují na ochranu jednotlivých kategorií osob vyřazených z boje a boje se neúčastnících. Obecné hodnoty, které provázejí všechny kategorie, jsou zásady jako respektování, ochrana, lidské zacházení a nediskriminace, které navazují na zásadu lidskosti. Neméně důležitou zásadou je tzv. zákaz represálií, tedy ochrana poskytovaná proti trestání nevinných osob. Zásady pak můžeme dále rozlišovat dle jednotlivých skupin, pro které se uplatní, tj. ochrana raněných, nemocných, trosečníků, válečných zajatců, civilního obyvatelstva, žen, dětí, novinářů, nezvěstných osob a mrtvých.²⁸⁰

Pro mezinárodní ozbrojené konflikty je na rozdíl od nikoli mezinárodních ozbrojených konfliktů typické rozlišení statusu kombatanta, který se může stát cílem

²⁷⁷ CRAWFORD, Emily. The Modern Relevance of the Martens Clause, opak. cit. s. 18.

²⁷⁸ ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*, opak. cit. s. 201 a násl.

²⁷⁹ Mezinárodní humanitární právo. *Červený kříž*. [online], opak. cit. s. 5.

²⁸⁰ ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*, opak. cit. s. 144-145.

vojenských akcí, od běžných civilistů, na které je zakázáno jakkoli útočit.²⁸¹ Ochranu civilním osobám za války poskytuje především čtvrtá Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.²⁸² Za civilní osoby dle čtvrté Ženevské úmluvy považujeme osoby, které jsou „v jakékoli době a jakýmkoli způsobem, za konfliktu nebo za okupace, v moci některé strany konfliktu nebo okupační mocnosti a nejsou při tom jejími příslušníky.“²⁸³ Definici civilních osob však najdeme také v čl. 50 Dodatkovém protokolu I: „Civilní osoba je osoba, která nepatří do žádné z kategorií osob uvedených v článku 4 A) 1), /2/, /3/, /6/ Třetí úmluvy a v článku 43 tohoto Protokolu. V případě pochybnosti, zda osoba je civilní osobou, bude taková osoba považována za osobu civilní.“²⁸⁴ Dle této negativní definice je každá osoba, která není kombatantem, považována za civilistu. Definici civilistů uvádí také Mezinárodní výbor Červeného kříže v přehledu obyčejových pravidel mezinárodního práva: „Pravidlo 5. Civilní osoby jsou osoby, které nejsou členy ozbrojených sil. Civilní obyvatelstvo zahrnuje všechny osoby, které jsou civilními osobami.“²⁸⁵

Článek 43 odst. 2 Dodatkového protokolu I definuje kombatanty jako příslušníky ozbrojených sil některé ze stran v konfliktu, a to s výjimkou zdravotnického a duchovního personálu.²⁸⁶ První odstavec téhož článku pak specifikuje pojem ozbrojených sil některé ze stran konfliktu: „Ozbrojené síly strany v konfliktu se skládají ze všech organizovaných ozbrojených sil, skupin a jednotek, které jsou pod velením osob odpovědným této straně za jednání svých podřízených, a to i v případech, kdy je strana zastupována vládou nebo orgánem, který protějščí strana neuznává. Tyto ozbrojené síly budou podléhat vnitřnímu disciplinárnímu systému, který mezi jiným bude prosazovat dodržování norem mezinárodního práva aplikovaných v ozbrojených konfliktech.“²⁸⁷ Kombatant naplňuje

²⁸¹ Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených mezinárodních konfliktů (Dodatkový protokol I), 8. června 1977. Dostupné z: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf, čl. 51 odst. 2.

²⁸² Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>, s. 151.

²⁸³ Čl. 4 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.

²⁸⁴ Čl. 50 Dodatkového protokolu I.

²⁸⁵ HENCKAERTS, Jean-Marie a Louise DOSWALD-BECK. Customary International Humanitarian Law. *International Committee of the Red Cross*. [online]. Cambridge University Press. 2005 [cit. 2023-02-17]. ISBN 978-0-521-00528-9. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>, s. 17.

²⁸⁶ Čl. 43 odst. 2 Dodatkového protokolu I.

²⁸⁷ Čl. 43 odst. 1 Dodatkového protokolu I.

své právo účastnit se vojenských akcí bez následného postihu.²⁸⁸ V případě zajetí se stává válečným zajatcem a získává zvláštní právní ochranu.²⁸⁹ Také v přehledu obyčejových pravidel uvádí Mezinárodní výbor Červeného kříže definici kombatantů, a to ve třetím²⁹⁰ a čtvrtém²⁹¹ pravidlu.

Dle článku 4 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci jsou kombatanty: a) příslušníci ozbrojených sil některé ze stran v konfliktu, jakož i příslušníci milic nebo příslušníci dobrovolnických sborů, jež jsou součástí těchto ozbrojených sil,²⁹² b) příslušníci jiných milic a jiných dobrovolnických sborů, včetně členů organizovaných hnutí odporu, kteří přísluší k jedné straně v konfliktu a jsou čini na vlastním území nebo mimo ně, i když toto území je obsazeno, pokud tyto milice nebo dobrovolnické sbory, včetně organizovaných hnutí odporu, vyhovují podmínkám daných v článku 4 odst. 2 třetí Ženevské úmluvy,²⁹³ c) příslušníci pravidelných ozbrojených sil, kteří se hlásí k vládě nebo k moci, kterou neuznává mocnost, která drží zajatce,²⁹⁴ d) obyvatelé neobsazeného území, kteří se při příchodu nepřítele z vlastního popudu chopí zbraně, aby bojovali proti pronikajícímu vojsku, aniž by měli čas ustavit se v pravidelné ozbrojené síly, nosí-li otevřeně zbraně a zachovávají-li zákony a obyčeje válečné.²⁹⁵ Oproti této definici je v Dodatkovém protokolu I definice kombatanta zjednodušena, jelikož zahrnuje všechny osoby, které se účastní nepřátelských akcí.²⁹⁶

Zásada rozlišování se vztahuje také na vojenské a civilní objekty. Pojem civilních objektů je vymezen článkem 52 odst. 1 Dodatkového protokolu I jako každý objekt, který není objektem vojenským.²⁹⁷ Definici civilních objektů můžeme považovat za definici *a contrario*, určenou v souvztáhnosti k vojenským objektům. Civilní objekt lze také považovat za dynamický termín. Ve chvíli, kdy civilní objekt začne plnit vojenský účel a

²⁸⁸ Čl. 43 odst. 2 Dodatkového protokolu I.

²⁸⁹ Čl. 44 odst. 1 Dodatkového protokolu I a čl. 4 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci.

²⁹⁰ HENCKAERTS, Jean-Marie a Louise DOSWALD-BECK. *Customary International Humanitarian Law*. International Committee of the Red Cross, opak. cit. s. 11.

²⁹¹ Tamtéž, s. 14.

²⁹² Čl. 4 odst. 1 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci.

²⁹³ Tamtéž, čl. 4 odst. 2.

²⁹⁴ Tamtéž, čl. 4 odst. 3.

²⁹⁵ Tamtéž, čl. 4 odst. 6.

²⁹⁶ Combatants. *The Practical Guide to Humanitarian Law*. [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/combatants/>.

²⁹⁷ Čl. 52 odst. 1 Dodatkového protokolu I.

vojenskou výhodu nepříteli, stává se objektem vojenským.²⁹⁸ Vojenskými objekty jsou totiž takové objekty, které svou „povahou, umístěním, účelem nebo použitím představují účinný příspěvek k vojenským akcím a jejichž celkové nebo částečné zničení, obsazení nebo neutralizace poskytuje za daných okolností zjevnou vojenskou výhodu.“²⁹⁹ Mezinárodní výbor Červeného kříže pak rozlišuje civilní a vojenské objekty ve druhé kapitole přehledu obyčejových pravidel mezinárodního práva.³⁰⁰

3.3. Instrukce Ruské federace týkající se mezinárodního práva humanitárního

Ruská federace i Ukrajina jsou kromě obecných zásad MHP vázány řadou smluv, které se týkají MHP. Obě zmíněné země jsou signatáři všech čtyř Ženevských úmluv i jejich Dodatkových protokolů.³⁰¹ Kromě toho jsou vázány také haagským právem. Jako příklad lze uvést Haagskou úmluvu o zákonech a obyčejích pozemní války, kterou jsou Ruská federace i Ukrajina taktéž vázány.³⁰²

Ruská federace přijala několik vnitřních instrukcí týkající se závazků, které země přijala v oblasti MHP. Samotný Ústavní soud Ruské federace ve svém rozhodnutí týkající se situace v Čečensku zdůraznil již v roce 1995 nutnost dodržovat zásady Dodatkového

²⁹⁸ ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*, opak. cit. s. 218.

²⁹⁹ Čl. 52 odst. 2 Dodatkového protokolu I.

³⁰⁰ HENCKAERTS, Jean-Marie a Louise DOSWALD-BECK. *Customary International Humanitarian Law*. International Committee of the Red Cross, opak. cit. str. 25 a násl., právidlo 7-9.

³⁰¹ Strany Ženevské úmluvy o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli - Ukrajina stranou od 3. srpna 1954, Ruská federace stranou od 10. května 1954. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gci-1949/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Ženevské úmluvy o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři - Ukrajina stranou od 3. srpna 1954, Ruská federace stranou od 10. května 1954. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gcii-1949/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci - Ukrajina stranou od 3. srpna 1954, Ruská federace stranou od 10. května 1954. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války - Ukrajina stranou od 3. srpna 1954, Ruská federace stranou od 10. května 1954. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Dodatkového protokolu I - Ukrajina stranou od 25. ledna 1990, Ruská federace stranou od 29. září 1989. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Dodatkového protokolu II - Ukrajina stranou od 25. ledna 1990, Ruská federace stranou od 29. září 1989. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/apii-1977/state-parties?activeTab=undefined>.

³⁰² Strany Haagské úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války - Ukrajina stranou od 29. května 2015, Ruská federace stranou od 27. listopadu 1909. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-iv-1907/state-parties?activeTab=undefined>.

protokolu II: „*Ustanovení tohoto Dodatkového protokolu o zacházení s lidmi, se všemi osobami, které se přímo neúčastnily nebo přestaly účastnit nepřátelských akcí, o raněných, nemocných, o ochraně civilního obyvatelstva, o zařízeních potřebných pro přežití civilního obyvatelstva, o zařízeních a objektech obsahujících nebezpečné síly, o ochraně kulturních hodnot a míst kultu jsou závazná pro obě strany ozbrojeného konfliktu.*“³⁰³

Ačkoli rozsudek odkazuje na Dodatkový protokol II týkající se nikoli mezinárodních ozbrojených konfliktů, jeho význam můžeme spatřit v zohlednění požadavků mezinárodního práva ve vztahu k vedení vojenských operací v Čečensku. Rozsudek zdůrazňuje význam dodržování mezinárodních právních norem při vedení vojenských operací: „*V souladu se zásadami právního státu, které jsou zakotveny v Ústavě Ruské federace, jsou orgány moci ve své činnosti vázány jak vnitřním, tak mezinárodním právem. Všeobecně uznávané zásady a normy mezinárodního práva a mezinárodní smlouvy jsou podle článku 15 odst. 4 Ústavy Ruské federace součástí právního systému a musí být dodržovány v dobré víře, a to i tím, že jsou zohledňovány ve vnitřní legislativě.*“³⁰⁴ Ústavní soud Ruské federace tak uznal, že mezinárodní právo má své místo, a to s vědomím, že orgány Ruské federace musí dodržovat nejen ustanovení Ústavy Ruské federace, ale také mezinárodní pravidla při svém jednání jak v rámci země, tak i v zahraničí.³⁰⁵

Ruská federace také vydala v roce 1990 Instrukce o uplatňování pravidel mezinárodního humanitárního práva ozbrojenými silami SSSR, kde uvádí, že v „*době míru musí velitelé podporovat mezi příslušníky ozbrojených sil SSSR znalost mezinárodního humanitárního práva, studovat je v rámci systému vojenského výcviku, distribuovat mezi podřízené texty mezinárodněprávních dokumentů a legislativních aktů,*

³⁰³ Russia, Constitutionality of Decrees on Chechnya: Constitutional Court of the Russian Federation, Moscow - Presidential Decrees and Federal Government's Resolution on the Situation in Chechnya, Judgement of July 31, 1995. [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF\(1996\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF(1996)001-e). str. 7, odst. 5.

³⁰⁴ Tamtéž, str. 7. odst. 5.

³⁰⁵ GAETA, Paola. The Armed Conflict in Chechnya before the Russian Constitutional Court. *European Journal of International Law*. Volume 7, Issue 4, 1996, Pages 563–570. [online]. 1 November 1996 [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ejil/7.4.563>. s. 570.

*kteřé definují chování příslušníků armády a námořnictva během ozbrojeného konfliktu.*³⁰⁶

Předpisy o uplatňování mezinárodního humanitárního práva ozbrojenými silami Ruské federace z roku 2001 pak opět zdůraznily nutnost postupovat v souladu s MHP.³⁰⁷ Také v roce 2010 Ruská federace ve zprávě generálnímu tajemníkovi OSN o stavu Dodatkových protokolů uvedla, že se příslušníci armády aktivně školí v MHP, Ženevských úmluvách i Dodatkových protokolech.³⁰⁸

3.4. Ozbrojený konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou

Ruskou invazi v roce 2022 můžeme vyhodnotit jako mezinárodní konflikt, jak uvádí také Mezinárodní výbor Červeného kříže.³⁰⁹ Avšak konflikt probíhal již od roku 2014, a do počátku ruské invaze nebyla kvalifikace konfliktu probíhajícího na Ukrajině jednoznačná. Pro posouzení ozbrojeného konfliktu jako mezinárodního je nutné zkoumat vztahy mezi separatisty a Ruskou federací.

Definici mezinárodního ozbrojeného konfliktu lze najít v článku 2 odst. 1 Ženevských úmluv: „*Kromě ustanovení, která mají nabyt účinnosti již v míru, bude se tato úmluva vztahovat na všechny případy vyhlášené války nebo jakéhokoli jiného ozbrojeného konfliktu vzniklého mezi dvěma nebo více Vysokými smluvními stranami, i když válečný stav není uznáván jednou z nich.*“³¹⁰ Z toho ustanovení lze dovodit, že mezinárodní ozbrojené konflikty jsou ty, které probíhají mezi dvěma nebo více státy. Z definice uvedené v článku 2 odst. 1 Ženevských úmluv vyšel také Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě *Tadić*, když vymezil mezinárodní ozbrojený konflikt jako „*uchýlení se k ozbrojené síle mezi státy.*“³¹¹

³⁰⁶ Practice relating to Rule 142. Instruction in International Humanitarian Law within Armed Forces: Section A. General. *IHL Databases: International Humanitarian Law Databases*. [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule142>.

³⁰⁷ Tamtéž.

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ Russia-Ukraine international armed conflict: Immense damage to essential infrastructure will cause major suffering as winter looms. *International Committee of the Red Cross* [online]. 2 November 2022 [cit. 2023-02-08]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/document/russia-ukraine-international-armed-conflict-immense-damage-essential-infrastructure>.

³¹⁰ Společný článek 2 Ženevských úmluv z roku 1949.

³¹¹ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Tadić*. IT-94-1-AR 72. Rozsudek o příslušnosti, 2. října 1995. Dostupné z <https://cld.irmct.org/assets/Uploads/full-text-dec/1995/95-10-02%20Tadic%20Interlocutory%20Decision%20on%20Jurisdiction.pdf>. odst. 70.

V případě *Tadić* byl definován také pojem ozbrojeného konfliktu nemající mezinárodní charakter, a to jako „*děletrvající ozbrojené násilí mezi vládní autoritou a organizovanými ozbrojenými skupinami uvnitř jednoho státu.*“³¹² V Ženevských úmluvách přímou definici nikoli mezinárodního ozbrojeného konfliktu nenalezneme, článek 3 odst. 1 Ženevských úmluv obsahuje pouhý odkaz na tento pojem.³¹³ Proto až případ *Tadić* poskytl univerzálně přijímanou definici nikoli mezinárodního ozbrojeného konfliktu. Ten musí splňovat určité podmínky – ozbrojené násilí mezi vládní autoritou a ozbrojenými skupinami (popřípadě mezi těmito skupinami v rámci území jednoho státu) musí být děletrvající, ozbrojené skupiny musí být organizované a konflikt musí nabýt určité intenzity.³¹⁴

Určit konflikt Ruské federace s Ukrajinou jako čistě mezinárodní se mohlo před invazí v roce 2022 během některých fází konfliktu jevit jako obtížné, a to především díky snahám Ruska své účastenství v konfliktu popřít a kvůli jeho nejasným vztahům k ozbrojeným separatistickým skupinám bojujícím proti ukrajinské vládě. Aby bylo možné ozbrojený konflikt mezi separatisty a ukrajinskými vládními silami posoudit jako nikoli mezinárodní, bylo by nutné zkoumat určité podmínky. Za prvé je nutné určit, zda intenzita ozbrojeného konfliktu dosáhla stupně, který přesahuje vnitřní nepokoje a napětí.³¹⁵ Mezi orientační faktory pro posouzení intenzity patří například počet a trvání jednotlivých konfrontací, druh použité vojenské techniky a zbraní, počet osob a druhů sil účastnících se bojů, počet obětí, rozsah způsobených hmotných škod, počet civilistů prchajících ze zóny nepřátelství, četnost bojů v průběhu času a další.³¹⁶ Druhou podmínku, dlouhodobost boje, můžeme považovat za splněnou, vzhledem k téměř desetiletému trvání konfliktu. Třetí podmínkou je, že separatisté musí vykazovat takovou úroveň organizace, aby je bylo možné kvalifikovat jako stranu nikoli mezinárodního ozbrojeného

³¹² Společný článek 2 Ženevských úmluv z roku 1949.

³¹³ Společný článek 3 odst. 1 Ženevských úmluv.

³¹⁴ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Tadić*. IT-94-1-AR 72. Rozsudek o příslušnosti, 2. října 1995. odst. 70.

³¹⁵ Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Dodatkový protokol II), 8. června 1977: Komentář z roku 1987. *IHL Databases: International Humanitarian Law Databases*. [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/apii-1977/article-15/commentary/1987?activeTab=undefined>. čl. 1 odst. 1.

³¹⁶ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Boskoski and Tarculovski*. IT-04-82-T. Rozsudek ze dne 10. července 2008. Dostupné z: <https://www.refworld.org/cases,ICTY,48ac30e22.html>. odst. 177.

konfliktu. Nejpodrobnější seznam faktorů „organizace“ poskytl Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě *Boškoski a Tarčulovski*. Tyto faktory rozdělil do pěti skupin:

1. Přítomnost velitelské struktury, jako je zřízení generálního štábu nebo vrchního velení, který dává pokyny, schvaluje vojenské akce apod.

2. Faktory naznačující, že by skupina mohla provádět operace organizovaným způsobem, např. schopnost skupiny určit jednotnou vojenskou strategii a provádět rozsáhlé vojenské operace.

3. Dosažení určité úrovně logistiky, např. schopnost rekrutovat nové členy či poskytnout vojenský výcvik.

4. Zda ozbrojená skupina dosahovala určité úrovně disciplíny, zda byly stanoveny disciplinární mechanismy apod.

5. Zda byla skupina schopna jednat jménem svých členů při politických jednání se zástupci mezinárodních organizací a zahraničím, vyjednávat a uzavírat dohody a příměří.³¹⁷

Nikoli ozbrojený mezinárodní konflikt se však také může přeměnit v mezinárodní konflikt, pak vzniká tzv. „*zmezinárodnělý ozbrojený konflikt*“.³¹⁸ Podmínky opět vymezil senát Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii v případě *Tadić*: „*Ozbrojený konflikt, který vypukne na území jednoho státu, a je tak na první pohled nikoli mezinárodní, se může stát mezinárodním, pokud a) jiný stát zasahuje do konfliktu svými jednotkami nebo alternativně b) pokud někteří z účastníků nikoli mezinárodního ozbrojeného konfliktu jednají jménem tohoto jiného státu.*“³¹⁹

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě *Tadić* zkoumal, zda je jednání určité ozbrojené skupiny možné přičíst státu jako straně konfliktu z hlediska testu celkové kontroly: „*Aby bylo možné přičíst činy vojenské nebo polovojenské skupiny státu, musí být prokázáno, že stát má nad skupinou celkovou kontrolu, a to nejen tím, že skupinu*

³¹⁷ Tamtéž, odst. 199-203.

³¹⁸ ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*, opak. cit. s. 50.

³¹⁹ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Tadić*. IT-94-1-A. Rozsudek odvolacího senátu ze dne 15. července 1999. Dostupné z: <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf>. odst. 84.

vybaví a financuje, ale také koordinaci nebo pomoci při obecném plánování vojenské činnosti. Teprve poté může být stát mezinárodně odpovědný za jakékoli pochybení skupiny. Není však nutné, aby navíc stát vydával, ať už vedoucímu nebo členům skupiny, pokyny ke spáchání konkrétních činů v rozporu s mezinárodním právem.³²⁰

Tribunál tedy nepoužil test efektivní kontroly, známý z případu *Nikaragua*, jelikož jej neshledal vhodným pro činy vojenských skupin.³²¹ Princip efektivní kontroly totiž spočívá v tom, že stát vykonává nad nestátním aktérem rozhodovací pravomoc a dohled v každém jednotlivém případě.³²² Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii dospěl k závěru, že pro přičitatelnost jednání vojenských skupin státu postačí test celkové kontroly. U vojenských skupin tak není nutné prokazovat, zda byl každý konkrétní čin proveden na základě specifického rozkazu. Tribunál také rozlišil situaci, kdy se státu přičítají činy vojenských skupin od situace, kdy jsou státu přičítány činy jednotlivců a nevojenských skupin. V případě jednotlivců a nevojenských skupin je pro přičitatelnost státu nutná existence zvláštních pokynů.³²³

K zodpovězení otázky, zda lze Ruské federaci přičíst činy separatistických skupin před invazí v roce 2022, je nutné určit, zda nad skupinami disponovalo celkovou kontrolou. Je tedy třeba zkoumat, zda se Rusko kromě financování a vybavení separatistů podílelo také na organizaci, koordinaci nebo plánování ozbrojené činnosti.³²⁴ Ozbrojený konflikt na Ukrajině probíhající před invazí v roce 2022 by bylo také možné považovat za mezinárodní, pokud ruské jednotky zasahovaly do konfliktu na Ukrajině. Například již zapojení ruských ozbrojených sil na Krymu v roce 2014 splňovalo podmínky mezinárodního ozbrojeného konfliktu.

3.4.1. Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko

Po dlouhou dobu mohlo docházet ke spekulacím ohledně povahy ruského zapojení do ozbrojeného konfliktu na východní Ukrajině, zda Rusko skutečně vykonává celkovou

³²⁰ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Tadić*. IT-94-1-A. Rozsudek odvolacího senátu ze dne 15. července 1999. odst. 131.

³²¹ Tamtéž, odst. 125-129.

³²² CASSESE, Antonio. The Nicaragua and Tadić Tests Revisited in Light of the ICJ Judgment on Genocide in Bosnia. *European Journal of International Law, Volume 18, Issue 4* [online]. September 2007, Pages 649–668 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ejil/chm034>. str. 653.

³²³ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Tadić*. IT-94-1-A. Rozsudek odvolacího senátu ze dne 15. července 1999. odst. 132.

³²⁴ Tamtéž, odst. 131.

kontrolu nad separatisty. Pomoci v této analýze mohou závěry Evropského soudu pro lidská práva, které učinil v rozhodnutí ze dne 25. ledna 2023, kdy rozhodl v případě *Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko*.³²⁵

Evropský soud pro lidská práva rozhodl na základě stížností podaných Ukrajinou a Nizozemskem proti Rusku. Stížnosti podané Ukrajinou souvisely s porušováním Evropské úmluvy o lidských právech na východní Ukrajině od roku 2014 a také s případy únosů dětí. Nizozemsko podalo stížnost týkající se sestřelení dopravního letadla v roce 2014.³²⁶ Evropský soud pro lidská práva analyzoval mnoho faktorů vlivu a kontroly, včetně vojenské přítomnosti ozbrojených sil Ruské federace na východní Ukrajině. Také zkoumal, zda vojenská, politická a ekonomická podpora Doněcké a Luhanské lidové republiky poskytla Ruské federaci vliv a kontrolu nad těmito oblastmi.³²⁷

Evropský soud pro lidská práva nejprve řešil otázku, zda Rusko uplatňuje svou jurisdikci na územích ovládaných separatisty podle článku 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.³²⁸ Evropský soud pro lidská práva vypracoval a používá vlastní testy ke zjištění, zda byl separatistický subjekt „kontrolován“ vnější mocí.³²⁹ Nejznámějším je případ *Banković*, v němž bylo připomenuto, že jurisdikce ve smyslu čl. 1 Úmluvy má primárně teritoriální základ.³³⁰ Extrateritoriálně tak může fungovat pouze ve výjimečných situacích, jako je výkon efektivní kontroly: „uznání výkonu exiteritoriální jurisdikce smluvním státem je výjimečné: Soud tak učinil v případech, kdy žalovaný stát prostřednictvím efektivní kontroly nad příslušným územím a jeho obyvateli v zahraničí v důsledku vojenské okupace nebo prostřednictvím souhlasu,

³²⁵ ESLP. *Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko* (nos. 8019/16, 43800/14 and 28525/20). Rozsudek ze dne 25. ledna 2023. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-222889>.

³²⁶ Tamtéž, odst. 1-6.

³²⁷ Tamtéž, odst. 578

³²⁸ Tamtéž, odst. 560-564.

³²⁹ TALMON, Stefan. The Responsibility of outside Powers for Acts of Secessionist Entities. *The International and Comparative Law Quarterly*. [online]. Vol. 58, No. 3, July 2009, pp. 493-517. Cambridge University Press on behalf of the British Institute of International and Comparative Law. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/25622224.pdf?refreqid=excelsior%3Ae87d2b5f8f075d211338aecade493c74&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1, str. 496-497.

³³⁰ ESLP. *Banković a ostatní v. Belgie a další (Banković)*. Rozsudek ze dne 12. prosince 2001 o přípustnosti stížnosti č. 52207/99. Dostupné z: https://www.rulac.org/assets/downloads/ECtHR_Bankovic_Amissibility.pdf, odst. 61.

*pozvání, nebo tichého souhlasu vlády tohoto území vykonává všechny nebo některé veřejné pravomoci, které obvykle vykonává tato vláda.*³³¹

V případě *Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko* Evropský soud pro lidská práva uvedl, že extraterritoriální jurisdikce může výjimečně vzniknout, vykonává-li stát efektivní kontrolu nad oblastmi mimo své území, obvykle v důsledku legálních či nelegálních vojenských akcí. Jde o otázku faktickou, při jejímž řešení je nutné hodnotit intenzitu vojenské přítomnosti státu v dané oblasti. Další ukazatele, jako například míra vojenské, ekonomické a politické podpory, která státu umožňuje ovlivňovat a kontrolovat daný region, mohou být také relevantní.³³² Pokud stát vykonává na území jiného státu faktickou efektivní kontrolu, má povinnost zajistit práva a svobody garantovaná Evropskou úmluvou všem osobám nacházejícími se pod jeho kontrolou.³³³

Evropský soud pro lidská práva potvrdil, že ruští vojáci byli přítomni na východní Ukrajině již v dubnu 2014 a účastnili se ozbrojeného konfliktu po boku separatistických ozbrojených skupin. Zároveň vysoce postavení členové ruské armády zastávali velitelské pozice v těchto skupinách.³³⁴ Dále konstatoval, že Rusko od samotného začátku řídilo vojenskou strategii separatistických skupin a poskytovalo jim ve značné míře zbraně a vojenské vybavení.³³⁵

Evropský soud pro lidská práva na základě rozsáhlého souboru důkazů zjistil, že Rusko vykonávalo efektivní kontrolu nad separatistickými územími. Uvedl, že vzhledem k vojenské přítomnosti Ruska na východě Ukrajiny a jeho rozhodujícímu vlivu a kontrole nad oblastmi ovládanými separatisty, byly oblasti od 11. května 2014 pod efektivní kontrolou Ruské federace. Té bylo dosaženo díky vojenské (přítomnost ruských vojáků na Donbase od dubna 2014),³³⁶ politické (zapojení Ruska do jmenování osob do vedoucích funkcí v Doněcké lidové republice),³³⁷ a ekonomické (financování skupin)³³⁸ podpoře separatistických skupin.³³⁹ Zároveň konstatoval, že Rusko překročilo svoji

³³¹ Tamtéž, odst. 71.

³³² ESLP. *Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko* (nos. 8019/16, 43800/14 and 28525/20). Rozsudek ze dne 25. ledna 2023. odst. 560.

³³³ Tamtéž, odst. 561.

³³⁴ Tamtéž, odst. 611.

³³⁵ Tamtéž, odst. 639.

³³⁶ Tamtéž, odst. 611.

³³⁷ Tamtéž, odst. 671.

³³⁸ Tamtéž, odst. 689.

³³⁹ Tamtéž, odst. 695.

jurisdikci, což v absenci důkazů nasvědčujících opak pokračuje až do dne jednání 26. ledna 2022.³⁴⁰ Dále poznamenal, že dle dostupných důkazů byla separatistická operace jako celek řízena a koordinovaná Ruskou federací.³⁴¹

Zjištění Evropského soudu pro lidská práva mohou přispět k objasnění charakteru ozbrojeného konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou. Na základě podmínek testu celkové kontroly (*Tadić*) a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva by ozbrojený konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou mohl být považován za mezinárodní i před invazí v roce 2022. I přestože kvalifikace ozbrojeného konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou do roku 2022 zůstává otevřenou otázkou, od roku 2022 je zřejmé, že má mezinárodní charakter.

3.5. Porušení mezinárodního humanitárního práva v ozbrojeném konfliktu Ruska a Ukrajiny

Dle dostupných zpráv a šetření se Rusko na Ukrajině dopustilo široké škály porušování MHP, kdy dochází k utrpení civilistů a ničení civilní infrastruktury.³⁴² Humanitární dopady invaze sleduje expertní mise Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), která je posoudila v době psaní této práce již ve dvou zprávách o porušování mezinárodního humanitárního práva, mezinárodních lidských práv a o zločinech proti lidskosti na Ukrajině. První zpráva se týká období počátku invaze až do počátku dubna 2022,³⁴³ druhá pak vyhodnocuje období od dubna do června 2022.³⁴⁴

Úlohou mise je shromáždit informace a fakta o konfliktu na Ukrajině. Mimo jiné se ve zprávách zabývá porušováním závazků OBSE a mezinárodního práva v oblasti MHP, možnými případy úmyslných a nerozlišujících útoků proti civilistům a civilní

³⁴⁰ Tamtéž, odst. 695.

³⁴¹ Tamtéž, odst. 693.

³⁴² Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine A/HRC/52/62. *Human Rights Council*. [online]. 15 March 2023. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf. s. 1.

³⁴³ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022, opak. cit.

³⁴⁴ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity Committed in Ukraine (1 April – 25 June 2022)'. [online]. Warsaw. *Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights*, 11 July 2022. [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/522616.pdf>.

infrastrukturu. Dále expertní mise analyzuje získané informace s cílem předložit je příslušným odpovědnostním mechanismům.

Přestože mise uvádí, že podrobné posouzení většiny obvinění z porušování MHP nebylo možné, zjistila několik případů porušování MHP a nedodržování jeho zásad ruskými silami.³⁴⁵ Zaznamenala případy jako „*bombardování civilních oblastí, incidenty přímého cílení na civilisty, popravy civilistů a ničení nemocnic, škol a dalších civilních zařízení.*“³⁴⁶ Poukázala také na ekologické katastrofy, které vznikají v souvislosti s ozbrojeným konfliktem.³⁴⁷

Mise taktéž zjistila porušování MHP Ukrajinou, ale uvedla, že „*nebylo možné potvrdit tvrzení Ruské federace, že některé případy úmrtí, zranění nebo destrukce, které média, ukrajinské orgány a nevládní organizace připisují Rusku, způsobila Ukrajina, a nikoli ruské síly.*“³⁴⁸ Zároveň uvedla, že k porušování pravidel Ukrajinou došlo v menší míře než Ruskou federací.³⁴⁹

Ačkoliv je na Ukrajině mnoho incidentů, které by mohly představovat porušení MHP, pro účely této práce jsem se rozhodla zaměřit na jeden konkrétní případ. Vybrala jsem si případ Záporožské jaderné elektrárny, jelikož mě zaujal vzhledem k závažnosti potenciálního ohrožení jaderné bezpečnosti, obzvláště s přihlédnutím k radiologickým následkům havárie Černobylské jaderné elektrárny v roce 1986.³⁵⁰ Pokusím se odůvodnit porušení MHP v tomto případě, ač jsem si vědoma, že podklady prozatím nejsou dostačující - jak uvedla expertní mise v první zprávě: „*mise nedisponuje dostatečnými podklady k tomu, aby se mohla domnívat, že Rusko porušilo své specifické*

³⁴⁵ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022, opak. cit. s. i.

³⁴⁶ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity Committed in Ukraine (1 April – 25 June 2022), opak. cit. s. 57.

³⁴⁷ Tamtéž, opak. cit. 58.

³⁴⁸ Tamtéž, s. ii.

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ The 1986 Chernobyl nuclear power plant accident. IAEA. [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/topics/chornobyl>.

závazky týkající se jaderných elektráren.“³⁵¹ Vycházím proto z doposud dostupných zdrojů, včetně zpravodajských médií.

3.5.1. Zápороžská jaderná elektrárna

Dne 4. března 2022 došlo k ostřelování Zápороžské jaderné elektrárny na jihovýchodě Ukrajiny ruskými vojenskými silami, které ji následně obsadily, a elektrárna se tak dostala pod jejich kontrolu. Hrozilo jaderné nebezpečí v podobě zasažení jaderných reaktorů. Jeden reaktor obsahující jaderné palivo zasažen skutečně byl, nicméně byl díky probíhající rekonstrukci odstaven a k jaderné události tak nedošlo. V okolí elektrárny však došlo v důsledku ostřelování k vypuknutí požáru, který se povedl uhasit dříve, než zasáhl jadernou elektrárnu.³⁵² Nebezpečné ostřelování pokračovalo, například 5. srpna 2022 došlo k několika explozím v blízkosti elektrického rozvaděče a způsobilo výpadek proudu.³⁵³ Vzhledem k bezpečnostním rizikům, která jsou spojená s případnými haváriemi způsobenými útoky, byl poslední reaktor 11. září 2022 odstaven.³⁵⁴

Mezinárodní agentura pro atomovou energii (MAAE), která vykonává kontrolu nad využíváním jaderné energie mírovým způsobem, vydala zprávu, v níž generální ředitel MAAE vyjádřil znepokojení nad chováním Ruské federace v rozporu s pilíři jaderné bezpečnosti.³⁵⁵ Těmito pilíři jsou: fyzická integrita jaderných zařízení, funkčnost bezpečnostního vybavení, schopnost provozního personálu jednat bez zbytečného tlaku, napájení mimo lokalitu, nepřerušené zásobovací a dopravní řetězce, účinný a rozsáhlý

³⁵¹ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022, opak. cit. s. 39.

³⁵² Ruští vojáci získali kontrolu nad Zápороžskou jadernou elektrárnou. Po útoku v areálu hořelo. ČT24. 2022. [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/specialy/rusko-ukrajinsky-konflikt/3450366-v-arealu-zapozozske-jaderne-elektrarny-hori-rusove>.

³⁵³ Situation at Zaporizhzhia Nuclear Power Plant 'Very Alarming', International Atomic Energy Agency Director General Tells Security Council. *United Nations: Meetings Coverage and Press Releases*. [online]. 11 August 2022. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2022/sc14996.doc.htm>.

³⁵⁴ Update 100 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*. [online]. 12 September 2022. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-100-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

³⁵⁵ Update 13 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*. [online]. Vienna. 6 Mar 2022. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-13-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

radiační monitoring s připraveností pro případ mimořádné události a spolehlivá komunikace.³⁵⁶

Personál elektrárny se musel řídit souhlasem ruského velitele i v ohledu technického provozu reaktorových bloků, přičemž třetí pilíř stanovuje, že zaměstnanci musí být schopni přijímat rozhodnutí bez jakéhokoli nátlaku.³⁵⁷ Ten byl na ukrajinské pracovníky vyvíjen také výhrůzkami zabití, únosu, strachu z radioaktivní kontaminace širšího regionu a jaderné katastrofy. Ruská federace tak v podstatě držela zaměstnance elektrárny jako rukojmí pod značným psychickým vypětím.³⁵⁸ Odpojením od mobilní sítě a internetu, a tím způsobeným přerušením komunikace s personálem elektrárny, došlo k porušení sedmého pilíře, který zdůrazňuje nutnost udržení spolehlivé komunikace.³⁵⁹ Ukrajinská státní jaderná společnost Enerhoatom také upozornila na mučení zaměstnanců. K tomu, dle zprávy Enerhoatom, docházelo za účelem získání doznání a usvědčení zaměstnanců z umístování zbraní (výbušnin či granátů) do betonových chladicích nádrží. V tomto případě společnost Enerhoatom opět poukázala na ruskou propagandu zobrazující ukrajinský personál ohrožující bezpečnost jaderné elektrárny.³⁶⁰

Rada guvernérů MAAE přijala na mimořádném zasedání rezoluci, kterou odsoudila kroky Ruské federace na Ukrajině, násilné převzetí kontroly nad jaderným zařízením a snahy Ruska zabránit agentuře ověřovat jeho stav.³⁶¹ Zároveň vyzvala Ruskou federaci k okamžitému zastavení veškerých akcí proti všem jaderným zařízením na Ukrajině, aby ukrajinské úřady opět získaly kontrolu a mohly zajistit bezpečný provoz. Rovněž vyzvala k umožnění obnovení činnosti agentury v oblasti uplatňování záruk.³⁶² Dne 26. dubna

³⁵⁶ IAEA Director General Grossi's Initiative to Travel to Ukraine. *IAEA*. [online]. Vienna, 4 Mar 2022 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/iaea-director-general-grossis-initiative-to-travel-to-ukraine>.

³⁵⁷ Update 13 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*, opak. cit.

³⁵⁸ WATERHOUSE, James. Zaporizhzhia nuclear workers: We're kept at gunpoint by Russians. *BBC*. [online]. Kyiv, 11 August 2022 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-62509638>.

³⁵⁹ Update 13 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*, opak. cit.

³⁶⁰ Ruscists gear up for a serious provocation at the temporarily occupied Zaporizhzhya NPP. *Enerhoatom* [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.energoatom.com.ua/app-eng/eng-2906221.html>.

³⁶¹ The safety, security and safeguards implications of the situation in Ukraine: Resolution adopted on 3 March 2022 during the 1613th session. *IAEA*. [online]. 3 March 2022. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/sites/default/files/22/03/gov2022-17.pdf>.

³⁶² Tamtéž.

dorazil do jaderné elektrárny generální ředitel MAAE Rafael Mariano Grossi.³⁶³ S týmem odborníků vyhodnotil radiační situaci v Zápороžské jaderné elektrárně a posléze zveřejnil zprávu shrnující bezpečnostní situaci týkající se radioaktivních zdrojů na Ukrajině.³⁶⁴ Ruská federace však nadále pokračovala v okupaci Zápороžské elektrárny, a v červenci v ní rozmístila raketometry a přeměnila ji na vojenskou základnu, jak potvrdila společnost Enerhoatom.³⁶⁵

Po dlouhém vyjednávání opět v září dorazil tým pozorovatelů MAAE, vedený generálním ředitelem, do jaderné elektrárny. Došlo ke zřízení podpůrné a asistenční mise MAAE.³⁶⁶ Po zhodnocení situace došlo k jejímu shrnutí ve druhé zprávě o jaderné bezpečnosti, zabezpečení a ochraně jaderných zařízení na Ukrajině,³⁶⁷ kde je uvedeno, že „*elektrárna ztratila, zcela nebo částečně, externí napájení elektrické energie v důsledku vojenských operací v areálu.*“³⁶⁸ Zároveň generální ředitel doporučil ukončit vojenské akce, které mohou mít vliv na napájecí systémy.³⁶⁹

3.5.1.1. Právní ochrana Zápороžské jaderné elektrárny

Dodatkový protokol I obsahuje kromě ustanovení týkajících se obecné ochrany civilních objektů také specifická ustanovení, která poskytují zvýšenou ochranu jaderným elektrárnám. K zodpovězení otázky, zda je Zápороžské jaderné elektrárně poskytnuta ochrana jako civilnímu objektu, je zapotřebí nejprve uvést, proč Zápороžskou jadernou elektrárnu kvalifikujeme jako civilní objekt a nikoli jako objekt vojenský.

Pravidla, která nalézáme v Ženevských úmlouvách a jejich Dodatkových protokolech, poskytují ochranu civilním objektům, které nejsou využívány k vojenským účelům, a

³⁶³ IAEA Chief Grossi to Head Assistance Mission to Ukraine's Chornobyl Nuclear Power Plant Next Week. IAEA. [online]. 22 April 2022. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/iaea-chief-grossi-to-head-assistance-mission-to-ukraines-chornobyl-nuclear-power-plant-next-week>.

³⁶⁴ Nuclear Safety, Security and Safeguards in Ukraine: Summary Report by the Director General, 24 February – 28 April 2022. IAEA. [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/sites/default/files/22/04/ukraine-report.pdf>.

³⁶⁵ WATERHOUSE, James. Zaporizhzhia nuclear workers: We're kept at gunpoint by Russians, opak. cit.

³⁶⁶ Update 98 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. IAEA. [online]. 5 Sep 2022 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-98-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

³⁶⁷ Nuclear Safety, Security and Safeguards in Ukraine: 2nd Summary Report by the Director General, 28 April – 5 September 2022. IAEA. [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: https://www.iaea.org/sites/default/files/22/09/ukraine-2ndsummaryreport_sept2022.pdf.

³⁶⁸ Update 100 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. IAEA, opak. cit.

³⁶⁹ Tamtéž.

útok na ně by neposkytl bezprostřední vojenskou výhodu. Z definice vojenských objektů uvedených v článku 52 Dodatkového protokolu I lze usoudit, že objekty, které mají vojenský význam nebo jsou důležité pro obranyschopnost, jsou považovány za vojenské objekty. Definice vojenského objektu je poměrně složitá, jelikož výčet těchto objektů nemůže být taxativní.³⁷⁰ Avšak ani zařazení do takového výčtu by nemuselo nutně znamenat, že je objekt za každé okolnosti vojenský. Je potřeba vždy hledět na to, zda napadení takového objektu představuje účinný příspěvek k vojenské akci a zda je pro útočníka zjevnou vojenskou výhodou.³⁷¹ Proto je pro posouzení objektů jako vojenských nutné uplatnit korelační princip, kterým je zásada proporcionality.³⁷²

Podle článku 52 Dodatkového protokolu I je civilní objekt jakýkoliv objekt, který není vojenský objekt. Pokud je objekt využíván jak pro civilní, tak pro vojenské účely, je nutné zkoumat, zda převažuje jeho civilní nebo vojenský charakter. Při této analýze se posuzuje, jaký je účel objektu a jaký zdroj z něj převažuje. Elektrickou energii produkovanou Záporožskou elektrárnou samozřejmě nevyužívá pouze civilní obyvatelstvo, ale také ozbrojené síly. Nelze však tvrdit, že jaderná elektrárna, která v roce 2021 poskytovala více než čtyřicet procent elektřiny pocházející z jaderných zdrojů v zemi (a více než dvacet procent celkové výroby elektřiny),³⁷³ má zjevný vojenský účel. Navíc pokud existují pochybnosti o tom, zda je objekt, který má běžně civilní charakter, využíván k účinnému přispění k vojenské akci, má se za to, že takto používán nebyl.³⁷⁴

Článek 54 odst. 2 Dodatkového protokolu I chrání objekty nezbytné pro přežití civilního obyvatelstva, jako jsou zdroje pitné vody a základní infrastruktura.³⁷⁵ Výčet objektů nezbytných pro přežití není konečný. Proto elektrárnu, která produkuje elektrickou energii nezbytnou pro fungování základní infrastruktury a zásobování civilního obyvatelstva, můžeme taktéž zařadit mezi takto chráněné objekty.

³⁷⁰ ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*, opak. cit. s. 218.

³⁷¹ Tamtéž, s. 222.

³⁷² Tamtéž, s. 224.

³⁷³ Existuje plán výroby elektřiny - 2021! Informační portál Nikopol. (autorský překlad). *Moi Nikopol*. [online]. 2021. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://moi-nikopol.dp.ua/zaporizka-aes-ie-plan-z-vyrobnictva-elektroenergii-2021/>.

³⁷⁴ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Stanislav Galić*. IT-98-29-T. Rozsudek. 5. prosince 2003. Dostupné z: <https://www.legal-tools.org/doc/eb6006/>. odst. 51.

³⁷⁵ Dodatkový protokol I. čl. 54 odst. 2.

3.5.1.2. Zásada proporcionality

Zásada proporcionality je zásadou mezinárodního obyčejového práva, kterou je nutné dodržovat v mezinárodních i nikoli mezinárodních ozbrojených konfliktech.³⁷⁶ Je kodifikována v článku 51 odst. 5 písm. b) Dodatkového protokolu I³⁷⁷ a zopakována v článku 57 odst. 2 písm. a) iii)³⁷⁸ a článku 57 odst. 2 písm. b) tohoto protokolu.³⁷⁹ Mezinárodní výbor Červeného kříže uvádí zásadu proporcionality v přehledu obyčejových pravidel mezinárodního práva: „*Pravidlo 14. Zahájení útoku, u kterého lze očekávat náhodné ztráty na životech, zranění civilistů, poškození civilních objektů, nebo jejich kombinace, které by byly nepřiměřené ve vztahu k předpokládané konkrétní a přímé vojenské výhodě, je zakázáno.*“³⁸⁰

Požadavek proporcionality reflektuje také trestní odpovědnost dle Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Dle článku 8 odst. 2 písm. b) iv) Římského statutu nepřiměřenost útoku znamená, že disproporce mezi předpokládanou konkrétní, přímou vojenskou výhodou a očekávanými ztrátami na životech civilních osob, poškození civilních objektů či škod na životním prostředí, je zřetelná.³⁸¹

Útoky na jadernou elektrárnu mohou představovat energetický deficit pro civilní obyvatelstvo a další škálu hrozeb, jako je narušení provozu nemocnic, škol, průmyslových odvětví apod., včetně velmi závažného rizika radiačních nehod. Lze si proto obtížně představit, že by vojenské akce ve formě ostřelování elektrárny vyvážily

³⁷⁶ HENCKAERTS, Jean-Marie a Louise DOSWALD-BECK. *Customary International Humanitarian Law*. International Committee of the Red Cross, opak. cit. s. 46.

³⁷⁷ Čl. 51 odst. 5 písm. b) Dodatkového protokolu I: „*Mimo jiné je třeba považovat za nerozlišující tyto druhy útoků: útoky, u nichž se dá očekávat že mohou způsobit ztráty na životech civilních osob, jejich zranění, poškození objektů civilního rázu nebo kombinaci těchto případů, které by převyšovaly předpokládanou konkrétní a přímou vojenskou výhodu.*“

³⁷⁸ Čl. 57 odst. 2 písm. a) iii) Dodatkového protokolu I: „*nezahájí útok, u něhož se dá předpokládat, že způsobí náhodné ztráty na životech civilních osob, zranění civilních osob, poškození objektů civilního rázu nebo kombinaci těchto případů, které by převyšovaly předpokládanou konkrétní a přímou vojenskou výhodu.*“

³⁷⁹ Čl. 57 odst. 2 písm. b) Dodatkového protokolu I: „*útok bude odvolán nebo přerušen, stane-li se zřejmým, že objekt není vojenským objektem nebo podléhá zvláštní ochraně nebo že by útok mohl způsobit náhodné ztráty na životech civilních osob, zranění civilních osob, poškození objektů civilního rázu nebo kombinaci těchto případů, které by převyšovaly předpokládanou konkrétní a přímou vojenskou výhodu.*“

³⁸⁰ HENCKAERTS, Jean-Marie a Louise DOSWALD-BECK. *Customary International Humanitarian Law*. International Committee of the Red Cross, opak. cit. s. 46.

³⁸¹ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, sjednán dne 17. července 1998, v platnosti ode dne 1. července 2002, vyhlášen pod č. 84/2009 Sb.m.s. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/04/Rimsky-statut.pdf> čl. 8 odst. 2 písm. b) iv).

zmíněné hrozby. Očekávaná vojenská výhoda ostřelování Záporožské jaderné elektrárny nemůže převážit nad možnou újmou na životech a zdraví civilistů a závažným poškozením životního prostředí. Napadení jaderné elektrárny tak nelze považovat za zřetelnou vojenskou výhodu.

3.5.1.3. Životní prostředí a princip prevence

Ochrana jaderných elektráren je zvláště důležitá také z důvodu možných ekologických katastrof a dopadu případných radioaktivních úniků na civilní obyvatelstvo. Klíčovým je článek 56 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám, který chrání životní prostředí a objekty, jejichž poškození by ho mohlo závažně ohrozit a představovat závažné důsledky pro život civilních obyvatel: „*Stavby nebo zařízení obsahující nebezpečné síly, zejména přehrady, hráze a jaderné elektrárny, nesmějí být předmětem útoku, i když jsou vojenskými objekty, pokud takový útok může způsobit uvolnění nebezpečných sil a vést v důsledku toho k vážným ztrátám na civilním obyvatelstvu. Ostatní vojenské objekty umístěné u těchto staveb nebo zařízení nebo v jejich blízkosti nemohou být předmětem útoku, pokud takový útok může způsobit uvolnění nebezpečných sil z těchto staveb nebo zařízení a vést v důsledku toho k vážným ztrátám na civilním obyvatelstvu.*“³⁸² Jaderná elektrárna by pozbyla této ochrany v případě, že by jejím účelem byla výroba elektrické energie pro „*pravidelnou, významnou a přímou podporu vojenských operací, pokud by byl takový útok jediným možným způsobem, jak znemožnit takovou podporu.*“³⁸³ Avšak i přesto, že jaderná elektrárna zásobuje kromě civilního obyvatelstva také ukrajinské ozbrojené síly, je otázkou, do jaké míry je tato podpora významná a zda-li jsou útoky na elektrárnu jediným možným způsobem, jak ji znemožnit.

Při všech vojenských akcích je nutné chránit životní prostředí před „*rozsáhlými, dlouhodobými a vážnými škodami*“,³⁸⁴ tedy je zakázáno „*používat způsoby nebo prostředky vedení války, jejichž cílem je způsobit takové škody na životním prostředí, nebo u nichž se dá očekávat způsobení takových škod, že tím ohrozí zdraví nebo přežití obyvatelstva.*“³⁸⁵ Nadto musí být při takovém útoku podniknuta preventivní opatření,

³⁸² Čl. 56 odst. 1 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám 1949.

³⁸³ Čl. 56 odst. 2 písm. b) Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám 1949.

³⁸⁴ Čl. 55 odst. 1 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám 1949.

³⁸⁵ Tamtéž.

„aby bylo ušetřeno civilní obyvatelstvo, civilní osoby a objekty civilního rázu.“³⁸⁶ Princip prevence upřesňuje také článek 58 Dodatkového protokolu I, který stanoví povinnost stran konfliktu přijmout opatření k ochraně civilního obyvatelstva a civilních objektů proti účinkům vojenských útoků.

Preventivní opatření však mohou při velkém riziku ohrožení jaderné elektrárny znamenat také odpojení reaktorů,³⁸⁷ k čemuž se již v Záporožské jaderné elektrárně také přistoupilo, když boje závažně ohrožovaly externí zdroje energie pro chlazení reaktorů a další bezpečnostní systémy.³⁸⁸ Takový krok má pak samozřejmě vliv na civilní osoby, obzvláště před zimou, kdy lze předpokládat, že se na elektrickou energii bude spoléhat většina domácností. Situace může dle komentáře dosáhnout takové závažnosti, kdy je doporučované objekt nebránit a ponechat jej k obsazení protivníkem, pokud k němu dojde bez ničivých útoků, a zabezpečí se tak ochrana před radioaktivním únikem.³⁸⁹

Při rozhodnutí o podniknutí útoku na jadernou elektrárnu je nutné postupovat také v souladu s článkem 57 odst. 3 Dodatkového protokolu I a vybrat za cíl objekt, při jehož zničení lze očekávat nejmenší ohrožení životů civilních osob.³⁹⁰ Vystává tedy otázka, zda by v tomto požadavku mohlo ostřelování jaderné elektrárny, s rizikem úniku radioaktivních látek, obstát.

K poškození jaderné elektrárny může dojít také při obranné akci. „Útok“ dle článku 56 Dodatkového protokolu I je specifikován v článku 49 odst. 1 Dodatkového protokolu I a jsou za něj považovány také útoky obranné povahy.³⁹¹ V takovém případě je třeba, aby i ukrajinská armáda minimalizovala riziko radioaktivního znečištění a poskytla ochranu civilnímu obyvatelstvu a infrastruktuře.³⁹²

³⁸⁶ Čl. 57 odst. 1 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám 1949.

³⁸⁷ Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených mezinárodních konfliktů (Dodatkový protokol I), 8. června 1977: Komentář z roku 1987. [online]. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-56/commentary/1987>. odst. 2176.

³⁸⁸ Update 100 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. IAEA, opak. cit.

³⁸⁹ Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených mezinárodních konfliktů (Dodatkový protokol I), 8. června 1977: Komentář z roku 1987, opak. cit.

³⁹⁰ ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*, opak. cit. s. 235.

³⁹¹ Čl. 49 odst. 1 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám 1949.

³⁹² LAMM, Vanda. Protection of civilian nuclear installations in time of armed conflict. *Nuclear Law Bulletin*. [online]. 2003. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: https://www.oecd-nea.org/law/nlb/nlb-72/029_038.pdf. str. 6 odst. 4.

3.5.1.4. Ohrožení Záporožské jaderné elektrárny a jejího areálu

Petro Kotin, ředitel Energoatomu, informoval o rozmístění raketometů v areálu Záporožské jaderné elektrárny.³⁹³ Takový postup je nutné posuzovat dle článku 56 odst. 5 Dodatkového protokolu I, který takové situace upřesňuje: „*Strany v konfliktu se mají snažit o to, aby neumisťovaly vojenské objekty v blízkosti staveb nebo zařízení uvedených v odstavci 1. Dovolují se však zařízení vybudovaná pouze k obraně chráněných staveb nebo zařízení proti útokům, jež se nestanou předmětem útoku za podmínky, že se nepoužívají k vedení nepřátelských akcí, s výjimkou obranných akcí nezbytných k odražení útoků proti chráněným stavbám nebo zařízením, a že jsou vyzbrojena výlučně zbraněmi schopnými pouze odrazit útok protivníka proti chráněným stavbám nebo zařízením.*“³⁹⁴

Expertní mise OBSE uvedla, že dne 4. března 2022 ruské síly zaútočily a poškodily budovy, jejichž poškození by mohlo ovlivnit jiné stavby a zařízení, které obsahují nebezpečné síly.³⁹⁵ Rafael Grossi uvedl, že v důsledku ostřelování byla zasažena budova v blízkosti jaderných reaktorů.³⁹⁶ Konkrétně došlo k útoku na výcvikovou budovu, po němž vypukl požár. Mluvčí jaderné elektrárny sdělil, že byl taktéž způsoben požár jednoho reaktoru elektrárny, který byl v rekonstrukci a nebyl tak v provozu. Bloky byly obsluhou odstaveny a v provozu zůstal pouze jeden blok.³⁹⁷ Dle zprávy expertní mise OBSE dne 14. března 2022 ozbrojené síly Ruské federace odpálily zbraně v blízkosti jaderného reaktoru.³⁹⁸ Z uvedeného tak usuzují, že došlo k ohrožení jaderného zařízení i

³⁹³ BACHEGA, Hugo. Russia using Zaporizhzhia nuclear power plant as army base - Ukraine. BBC News. [online]. Kyiv, 8 August 2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-62469740>.

³⁹⁴ Čl. 56 odst. 5 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám 1949.

³⁹⁵ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022, opak. cit, s. 38-39.

³⁹⁶ Fighting at Ukraine Nuclear Power Site Irresponsible, against Geneva Conventions, Under-Secretary-General Tells Security Council. *United Nations*. [online]. 4 March 2022 [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2022/sc14819.doc.htm>.

³⁹⁷ IVES, Mike, William J. BROAD, Malachy BROWNE, Brenna SMITH a Ang LI. A fire breaks out at a nuclear plant during a Russian assault, Ukraine says. *The New York Times*. [online]. 3 March 2022 [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2022/03/03/world/europe/nuclear-plant-fire-zaporizhzhia-video.html>.

³⁹⁸ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022, opak. cit, s. 39.

jeho zaměstnanců. Ukrajinský úřad pro jaderný dozor ztratil spojení, což mu znemožnilo monitorování radiologické úrovně. Nicméně MAAE byla nadále schopna data získat a vyhodnotit, že úroveň radiace zůstala na stejné úrovni.³⁹⁹

Dle článku 51 odst. 4 Dodatkového protokolu I jsou zakázány nerozlišující útoky. Takové útoky nemohou být zaměřeny na konkrétní vojenské objekty,⁴⁰⁰ nebo jejich účinky nemohou být omezeny natolik, jak požaduje Dodatečný protokol I, tudíž mohou zasáhnout jak vojenské objekty, tak civilní objekty či civilní osoby bez rozdílu.⁴⁰¹ Také stálý představitel Mexika při OSN, na schůzi Rady bezpečnosti OSN týkající se ohrožení Záporožské jaderné elektrárny, vyzval Ruskou federaci, aby respektovala závazek neútočit na civilní objekty, a uvedl, že tento závazek zahrnuje zdržení se nerozlišujících útoků.⁴⁰² V případě havárie by měl radioaktivní spad dopad na obrovské území, zničil by životy a zdraví množství civilistů, způsobil by značné škody na infrastruktuře a kontaminoval by životní prostředí. Takové útoky proto nelze z popsaných důvodů považovat za rozlišující.

Jak uvádí expertní mise OBSE – k učinění závěru, že výše uvedenými činnostmi ozbrojených sil Ruské federace došlo k porušení MHP, je třeba zjistit, zda aktivity v oblasti jaderných zařízení byly „plánovány a prováděny tak, aby minimalizovaly riziko úniku radioaktivity.“⁴⁰³ Článek 56 Dodatkového protokolu I ve svém prvním odstavci zakazuje útok na stavby nebo zařízení obsahující nebezpečné síly pouze tehdy, pokud může způsobit uvolnění nebezpečných sil a vést v důsledku toho k vážným ztrátám na civilním obyvatelstvu. Avšak ani ostatní vojenské objekty umístěné u těchto staveb či zařízení nebo v jejich blízkosti nemohou být předmětem útoku, pokud může způsobit uvolnění nebezpečných sil a vést k vážným ztrátám na civilním obyvatelstvu.⁴⁰⁴ Závěr proto spočívá ve vyřešení otázky, zda ozbrojené síly Ruské federace mohly očekávat

³⁹⁹ Tamtéž, s. 39.

⁴⁰⁰ Čl. 51 odst. 2 písm. b) Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám 1949.

⁴⁰¹ Čl. 51 odst. 2 písm. c) Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám 1949.

⁴⁰² Situation at Zaporizhzhia Nuclear Power Plant ‘Very Alarming’, International Atomic Energy Agency Director General Tells Security Council. *United Nations: Meetings Coverage and Press Releases*, opak. cit.

⁴⁰³ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism’s mission of experts entitled ‘Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022’, opak. cit, s. 39.

⁴⁰⁴ Čl. 56 odst. 1 Dodatkového protokolu I.

v důsledku své činnosti riziko úniku radioaktivity a ohrožení civilního obyvatelstva. Samotná expertní mise OBSE uvedla, že pro zodpovězení této otázky prozatím nejsou dostatečné podklady.⁴⁰⁵ Dle mého názoru je však těžko představitelná situace, kdy by útoky v okolí jaderné elektrárny mohly být považovány za rozlišující. Přikláním se proto k názoru, že jednání ozbrojených sil Ruské federace bylo v rozporu s článkem 56 odst. 1 Dodatkového protokolu I, a to zejména při uvážení situace, kdy byl v důsledku ostřelování zasažen jeden jaderný reaktor. Pokud by nebyl v daný moment vyřazen z provozu, mohly být následky závažné. I proto je nutné zvážit soulad s článkem 56 odst. 1 Dodatkového protokolu I. Avšak i pokud by nebylo dospěno k závěru, že se ozbrojené síly Ruské federace ve výše zmíněných skutkových okolnostech dopustily porušení MHP, mohl by tento incident alespoň přispět ke zpřísnění právních pravidel chránících jaderné elektrárny.

3.5.1.5. Obsazení Záporožské jaderné elektrárny a ochrana zaměstnanců elektrárny jakožto civilních osob

Pro posouzení souladu ochrany zaměstnanců jaderné elektrárny je důležité si položit otázku, zda mohou být dle MHP chráněni jakožto civilní osoby před jakoukoli formou násilí. K tomu je nutné zaměřit se na to, zda je z definice civilního obyvatelstva, jak ji uvádí čtvrtá Ženevská úmluva⁴⁰⁶ nebo Dodatkový protokol I,⁴⁰⁷ možné dovodit, že ochrana této skupině přiznaná, bude dopadat také na zaměstnance Záporožské jaderné elektrárny.

V jaderných elektrárnách pracuje technický personál, který zajišťuje provoz a bezpečnost elektráren, tudíž není důvod domnívat se, že byli zaměstnanci součástí ozbrojených sil, či že se účastnili nepřátelských akcí proti ruskému vojsku. Zaměstnanci Záporožské jaderné elektrárny nepředstavují komatanty dle článku 43 Dodatkového protokolu I, nejsou příslušníky ozbrojených sil některé ze stran v konfliktu, tedy nejsou organizovanými ozbrojenými silami, skupinami ani jednotkami. Ani při přihlédnutí k třetí Ženevské úmluvě se nezdá pravděpodobné, že by zaměstnanci elektrárny byli

⁴⁰⁵ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022, opak. cit. str. 39.

⁴⁰⁶ Čl. 4 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.

⁴⁰⁷ Čl. 50 Dodatkového protokolu I.

kombatanty dle některé z výše uvedených definic této úmluvy. Pokud by se však zaměstnanci elektrárny zapojili do nepřátelských akcí, ztratili by ochranu poskytovanou civilistům dle Dodatkového protokolu I.⁴⁰⁸ Není však důvod předpokládat, že by k takovému zapojení došlo.

Generální ředitel MAAE uvedl, že je „nezbytné, aby ukrajinský štáb obsluhující závod pod ruskou okupací byl schopen plnit své důležité povinnosti bez hrozby nebo tlaku ohrožující nejen jejich vlastní bezpečnost, ale i bezpečnost samotného zařízení.“⁴⁰⁹ Dle ředitele ukrajinské jaderné energetické společnosti Enerhoatom použily ruské síly jadernou elektrárnu jako vojenskou základnu, kterou měly využít jako štít, jelikož spoléhaly na to, že nikdo z ukrajinských vojenských sil nemá v úmyslu zaútočit na elektrárnu, kde se nachází ukrajinský personál.⁴¹⁰ Také starosta Nikopolu oznámil, že útoky na město byly provedeny ruskými vojenskými silami, které sídlí v jaderné elektrárně.⁴¹¹ Mimo to pracovali zaměstnanci elektrárny dle Kotina „pod tlakem a v nebezpečí, jelikož někteří z nich měli být zajati, bití a mučení.“⁴¹²

Bývalý mluvčí jaderné elektrárny v Záporoží uvedl: „V prvních dnech a měsících nesměli vojáci na pracoviště ani do blízkosti zaměstnanců. Pak ale začali ruští vojáci obcházet a vnucovat se na pracoviště ukrajinských zaměstnanců. Ozbrojení ruští vojáci byli všude a někteří lidé byli unášeni a nuceni ke spolupráci s Ruskem. Zaměstnanci tak byli pod velkým psychickým tlakem.“⁴¹³ Únosy a mučení potvrzují také rozhovory s bývalými zaměstnanci jaderné elektrárny.⁴¹⁴

Uvedené jednání je v rozporu s několika články čtvrté Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války. Nátlak na zaměstnance, násilí na nich a strach, pod kterým byli

⁴⁰⁸ Čl. 51 odst. 3 Dodatkového protokolu I.

⁴⁰⁹ Nuclear Safety, Security and Safeguards in Ukraine: 2nd Summary Report by the Director General, 28 April – 5 September 2022. IAEA. [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: https://www.iaea.org/sites/default/files/22/09/ukraine-2ndsummaryreport_sept2022.pdf. Odst. 44.

⁴¹⁰ BACHEGA, Hugo. Russia using Zaporizhzhia nuclear power plant as army base - Ukraine. *BBC News*, opak. cit.

⁴¹¹ Tamtéž.

⁴¹² Tamtéž.

⁴¹³ WESTERMAN, Ashley. What it's like for Ukrainians working at a nuclear plant under Russian occupation. *NPR*. [online]. August 29 2022 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.npr.org/2022/08/29/1119925635/ukraine-russia-zaporizhzhia-nuclear-plant-interview>.

⁴¹⁴ HIGGINS, Isabella a Tom JOYNER. When Russia took control of Zaporizhzhia's nuclear power plant, Ukrainian technicians were forced to flee, or work at gunpoint. *ABC News*. [online]. Zaporizhzhia, 17 March 2023 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.abc.net.au/news/2023-03-18/zaporizhzhia-power-plant-ukraine-workers-describe-dire-situation/102059018>.

nuceni pracovat, je v rozporu s článkem 27 odst. 1 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války, dle kterého musí být s civilními osobami zacházeno lidsky a musí být chráněny před každým aktem násilí a zastrašování.⁴¹⁵ Obdobně článek 31 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války stanoví zákaz tělesného i duševního nátlaku na chráněné osoby.⁴¹⁶ Uvedené zajetí, bití a mučení zaměstnanců je rovněž v rozporu s článkem 32 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války, který se týká všech násilností spáchanými civilními i vojenskými orgány.⁴¹⁷

Jako významný případ lze uvést únos a zajetí Ihora Murashova, ředitele Záporožské jaderné elektrárny,⁴¹⁸ jehož činnost v elektrárně byla zásadní pro její bezpečný provoz.⁴¹⁹ Murashova absence měla dopad na rozhodování při zajišťování bezpečnosti elektrárny, navíc se v důsledku této události rozhodl v elektrárně nadále nepracovat.⁴²⁰

Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva zdokumentoval také přesuny civilistů ze Záporožské oblasti do oblastí na okupovaném území nebo do Ruské federace, z nichž některé mohou představovat nucené přesuny nebo deportace.⁴²¹ Dle článku 2 odst. 2, opět společného pro všechny čtyři ženevské úmluvy, se úmluva vztahuje „*rovněž na všechny případy částečné nebo úplné okupace území některé smluvní strany, i když se tato okupace neseťká s vojenským odporem.*“⁴²² Ženevské úmluvy okupaci přímo nedefinují, nicméně v článku 42 Haagské úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války můžeme najít: „*Území se pokládá za okupované, je-li skutečně v moci nepřátelské armády. Obsazení se vztahuje na území, kde je tato moc zřízena a může být vykonávána.*“⁴²³

⁴¹⁵ Čl. 27 odst. 1 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.

⁴¹⁶ Čl. 31 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.

⁴¹⁷ Čl. 32 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.

⁴¹⁸ Ukraine war: Zaporizhzhia nuclear plant chief detained by Russians - Kyiv. *BBC News*. [online]. 1 October 2022. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-63100673>.

⁴¹⁹ Update 110 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*. [online]. 1 Oct 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-110-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

⁴²⁰ Update 111 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*. [online]. 4 Oct 2022. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-111-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

⁴²¹ Report on the Human Rights Situation in Ukraine: 1 August 2022 - 31 January 2023. *OHCHR*. [online]. 24 March 2023. [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ukraine/2023/23-03-24-Ukraine-35th-periodic-report-ENG.pdf>. s. 2. odst. 8.

⁴²² Například čl. 2 odst. 2 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.

⁴²³ Čl. 42 Haagské úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války ze dne 18. října 1907.

Expertní mise OBSE ve zprávě používá „funkční pojetí okupace“,⁴²⁴ podle něhož se „některá pravidla MHP o vojenské okupaci začínají postupně uplatňovat na určité záležitosti, jakmile Rusko nad těmito záležitostmi získá kontrolu, zatímco jiná pravidla se zatím neuplatňují. Systémový výklad, který zohledňuje předmět a účel Úmluvy IV, vede k závěru, že její pravidla na okupovaném území musí platit od okamžiku, kdy nepřítel převezme kontrolu nad osobou nebo objektem na napadeném území. Vezmeme-li příklad, zdá se absurdní, že deportace civilistů by byla povolena během fáze invaze, ale absolutně zakázána, jakmile se invaze změní v okupaci.“⁴²⁵

Pro předcházení obtížím při určování, kdy se fáze invaze mění ve fázi okupace, využívá mise tzv. „klouzavou stupnici povinností“,⁴²⁶ kdy se „negativní povinnost, zdržet se jednání, uplatní, jakmile je zakázané jednání materiálně možné (například když osoba, která má ze zákazu prospěch, padne do rukou invazních sil), zatímco pozitivní povinnosti, poskytnout a zaručit, by se uplatnily až v pozdější fázi.“⁴²⁷

Ve druhé zprávě mise označila Záporožskou oblast taktéž za okupovanou.⁴²⁸ Pro účely této práce a rozboru ochrany civilistů dle čtvrté Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války a také jejího oddílu „Obsazená území“,⁴²⁹ vycházím z pojetí okupace misí OBSE, a proto se dále rozboru pojmu okupace nevěnuji.

Článek 49 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války zakazuje „hromadné nebo jednotlivé nucené přesuny, jakož i deportace chráněných osob z obsazeného území na území okupační mocnosti nebo na území jiného státu.“⁴³⁰ Mezinárodní výbor Červeného kříže navíc potvrdil pravidlo zákazu deportace a násilného přesunu obyvatelstva jako obyčejové a uvádí: „Pravidlo 129. Strany mezinárodního ozbrojeného konfliktu nesmějí deportovat nebo násilně přemístit civilní obyvatelstvo okupovaného

⁴²⁴ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022, opak. cit. s. 7.

⁴²⁵ Tamtéž, s. 7-8.

⁴²⁶ Tamtéž, s. 8.

⁴²⁷ Tamtéž, s. 8.

⁴²⁸ BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity Committed in Ukraine (1 April – 25 June 2022), opak. cit. s. 29.

⁴²⁹ Oddíl III Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.

⁴³⁰ Čl. 49 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.

území, ať už celé nebo jeho část, pokud to nevyžaduje bezpečnost dotčených civilistů nebo naléhavé vojenské důvody.“⁴³¹ Toto pravidlo se vztahuje jak na nucené přesuny uvnitř okupovaného území, tak na deportace do jiné země.⁴³² Případy přesunu a deportací civilních obyvatel na Ukrajině,⁴³³ včetně údajných přesunů zaměstnanců Záporožské jaderné elektrárny,⁴³⁴ tak porušují obyčejové pravidlo MHP.

3.6. Závěr

Ruská federace se během mezinárodního ozbrojeného konfliktu s Ukrajinou dopustila porušení MHP a jeho základních principů, i přestože sama přijala vnitřní instrukce, které měly dosáhnout souladu postupu ruských ozbrojených sil s globálními standardy MHP. Kvalifikace ozbrojeného konfliktu mezi Ruskou federací a Ukrajinou nebyla vždy jednoznačná. Do propuknutí invaze v roce 2022 vyvstávala otázka, zda se jedná o mezinárodní či nikoli mezinárodní ozbrojený konflikt. Pro její zodpovězení je třeba analyzovat vztahy mezi Ruskou federací a proruskými separatisty na Ukrajině. V tomto ohledu značně přispěl svými zjištěními Evropský soud pro lidská práva. V případě *Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko* uvedl, že Ruská federace vykonávala nad separatistickými oblastmi efektivní kontrolu. Ozbrojený konflikt mezi Ukrajinou a Ruskou federací tak může být považován za mezinárodní již před invazí.

Dle zpráv, které vydala expertní mise OBSE, došlo na Ukrajině k řadě případů, které představují porušení MHP. Kapitola se zabývala případem Záporožské jaderné elektrárny. I zde můžeme pozorovat několik událostí, které minimálně vzbuzují pochybnosti o jejich souladu s MHP. Záporožská jaderná elektrárna je chráněna jako civilní objekt. Vzhledem k tomu, že se na energii elektrárnou produkovanou spoléhají ukrajinské domácnosti i civilní infrastruktura, je jí poskytnuta ochrana také jako objektu nezbytnému pro přežití civilního obyvatelstva. Je třeba pomýšlet i na životní prostředí, pro který by případná jaderná havárie představovala taktéž závažné následky.

⁴³¹ HENCKAERTS, Jean-Marie a Louise DOSWALD-BECK. *Customary International Humanitarian Law*. International Committee of the Red Cross, opak. cit. s. 457.

⁴³² Tamtéž.

⁴³³ Report on the Human Rights Situation in Ukraine: 1 August 2022 - 31 January 2023. *OHCHR*, opak. cit. s. 2. odst. 8.

⁴³⁴ MAKSIMOVA, Ekaterina. “They put him in the basement, tortured him, and tore his tendons.” How Russia terrorizes ZNPP staff to keep a tight grip on the plant. *The Insider*. [online]. 22 prosince 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://theins.ru/en/politics/258089>.

Dle článku 55 odst. 1 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám jsou zakázány způsoby vedení války, u nichž lze očekávat ohrožení zdraví a životů civilního obyvatelstva. Útoky v okolí jaderné elektrárny, při kterých došlo k zasažení jaderného reaktoru, který byl v danou chvíli odpojen kvůli rekonstrukci, nebo ke vzplanutí výcvikové budovy, neodpovídají zásadě proporcionality, jedné z ústředních zásad mezinárodního práva humanitárního. Vojenská výhoda takových útoků není proporcionální k ohrožení, které hrozí jak civilnímu obyvatelstvu, tak životnímu prostředí.

Další zásadou, kterou je nutné dodržovat, je zásada prevence. Článek 56 odst. 1 Dodatkového protokolu I zakazuje i takové útoky, které by mohly způsobit pouhé riziko uvolnění nebezpečných sil a ztrát mezi civilním obyvatelstvem. Je shledán závěr, že útoky v bezprostředním okolí jaderné elektrárny tomuto požadavku nemohou dostát, pokud nebude prokázáno, že ozbrojené síly Ruské federace podnikly dostatečná preventivní opatření, aby zabránily úniku radioaktivity a ohrožení civilistů.

Kapitola se zabývá také ochranou zaměstnanců Záporožské jaderné elektrárny, kteří byli dle dostupných zpráv v důsledku okupace elektrárny vystaveni psychickému i fyzickému nebezpečí. Zaměstnancům jaderné elektrárny je poskytnuta ochrana jakožto civilním osobám, a proto jakékoli násilí na zaměstnancích i jejich zastrasování je v rozporu s článkem 27 odst. 1 a článkem 32 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války.

Závěr

Předkládaná diplomová práce se věnovala ruské invazi na Ukrajinu, která započala v únoru 2022, a to ze dvou pohledů – *ius ad bellum* a *ius in bello*. Hlavní cíle práce tedy byly dva. Za prvé zhodnotit, zda je invaze Ruské federace na Ukrajinu v souladu s *ius ad bellum*, tedy zda argumenty Ruské federace pro zahájení invaze obstojí. Za druhé představit roli mezinárodního humanitárního práva v konfliktu na Ukrajině, a to na příkladu Záporožské jaderné elektrárny. Druhým cílem bylo tedy zaměřit se na to, jakou ochranu může mezinárodní humanitární právo jaderné elektrárně a jejím zaměstnancům poskytnout.

První kapitola této diplomové práce představovala historický exkurz do vztahů mezi Ukrajinou a Ruskou federací, a to pro pochopení, že invaze na Ukrajinu v roce 2022 byla skutečně pouhým vyvrcholením situace, ve které se Ukrajina nacházela již od roku 2014. Vzhledem k rozsahu a účelu práce byly rozvedeny následující historické události. Za prvé vyhlášení nezávislosti Ukrajiny, přičemž z historického vývoje Ukrajiny jako nezávislého státu vyplývá, že Ruská federace napadla suverénní stát. Za druhé bukurešťský summit NATO, který se stal podstatnou událostí pro vývoj vztahů mezi NATO, Ukrajinou a Ruskou federací. Za třetí anexe Krymského poloostrova, která měla zásadní dopad na rusko-ukrajinské vztahy a konflikt mezi zeměmi byl tak zesílen. Na závěr jsem se proto věnovala válce na východní Ukrajině, která vypukla po anexi Krymského poloostrova v roce 2014. Taktéž jsem se v poslední kapitole krátce věnovala Minským dohodám.

Druhá kapitola se věnovala problematice *ius ad bellum*. Po představení několika mezinárodněprávních závazků mezi Ukrajinou a Ruskou federací byl v práci rozveden akt agrese, kterého se Ruská federace napadnutím Ukrajiny dopustila. Poté bylo přistoupeno k hlavní části této kapitoly, tedy k analýze argumentů Ruské federace, kterými odůvodnila invazi na Ukrajinu. První je popsáno uznání Doněcké a Luhanské lidové republiky Ruskou federací. Tímto jednáním se Ruská federace vměšovala do záležitostí Ukrajiny a dopustila se porušení její územní celistvosti a suverenity. Závěr, že Ruská federace nejednala v souladu s mezinárodním právem, byl v práci následně potvrzen vymezením konstitutivních prvků státu jakožto subjektu mezinárodního práva, které Doněcká a Luhanské lidová republika nenaplnuje. Ruská federace v tomto případě podporuje své jednání argumentem, že uznání nezávislosti Kosova tvoří jakýsi vzor pro

možnost uznání nezávislosti Doněcké a Luhanské lidové republiky.⁴³⁵ Práce však dospívá k závěru, že takový argument je mylný, jelikož oba případy uznání nezávislosti států obsahují značné odlišnosti.

Další právní obrana Ruské federace spočívala ve výkonu práva na sebeobranu. Práce se proto věnuje institutu individuální a kolektivní sebeobrany. Opomenuta nebyla ani obrana preemptivní a preventivní, která taktéž vyplývá z argumentace Ruské federace.⁴³⁶ Ani zde však obrana Ruské federace neuspěje, jelikož právo na sebeobranu lze uplatnit za určitých podmínek, které nebyly naplněny.

Poslední právní obranou Ruské federace, kterou se tato práce zabývá, je humanitární intervence. Pokud by bylo třeba chránit ruskojazyčné obyvatelé na Ukrajině, přicházelo by v úvahu využít nástroje Odpovědnosti za ochranu, proto se jím práce taktéž krátce zabývá. Nebyly však shledány žádné důkazy pro ospravedlnění jednání Ruské federace humanitární intervencí.

Poslední třetí kapitola se věnuje mezinárodnímu humanitárnímu právu. Po představení pramenů a principů mezinárodního humanitárního práva je představen pojem ozbrojeného konfliktu. Zda byl ozbrojený konflikt mezi Ukrajinou a Ruskou federací mezinárodní, nebylo od roku 2014 jednoznačné. I přestože je od invaze v roce 2022 zjevné, že se jedná o mezinárodní ozbrojený konflikt probíhající mezi dvěma státy, nebylo tomu vždy tak. Je proto nutné zkoumat vazbu ozbrojených separatistických skupin na Ruskou federaci. Dále je analyzováno rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva *Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko*,⁴³⁷ jehož zjištění mohou přispět k objasnění povahy ozbrojeného konfliktu mezi Ruskou federací a Ukrajinou do roku 2022. Na základě zjištění Evropského soudu pro lidská práva a podmínek testu celkové kontroly známého z případu *Tadić*,⁴³⁸ je učiněn v této práci závěr, že by ozbrojený konflikt mohl být považován za mezinárodní i před rokem 2022.

⁴³⁵ Putin cites precedent of Kosovo in explaining recognition of DPR, LPR. *TASS Russian News Agency*, opak. cit.

⁴³⁶ Tamtéž.

⁴³⁷ ESLP. *Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko* (nos. 8019/16, 43800/14 and 28525/20). Rozsudek ze dne 25. ledna 2023.

⁴³⁸ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Tadić*. IT-94-1-AR 72. Rozsudek o příslušnosti, 2. října 1995.

Ve třetí kapitole této diplomové práce je rozebrán případ Záporožské jaderné elektrárny. Práce upozorňuje na zprávy expertní mise OBSE, která se zabývají porušením mezinárodního práva na Ukrajině. Mezinárodní humanitární právo může chránit jadernou elektrárnu jakožto civilní objekt a objekt nezbytný pro přežití civilního obyvatelstva. Útoky v okolí Záporožské jaderné elektrárny představují riziko pro zdraví a život civilistů a stejně tak pro životní prostředí. Je otázkou, zda ozbrojené síly Ruské federace provedly v dostatečné míře opatření, která by byla schopna zabránit úniku radioaktivity a ohrožení civilních obyvatel. Závěrečné zjištění je takové, že kromě pilířů jaderné bezpečnosti porušily ozbrojené síly Ruské federace svým jednáním v okolí Záporožské jaderné elektrárny ustanovení Dodatkového protokolu I či některých Ženevských úmluv.

Seznam zkratek

NATO – Severoatlantická aliance

OSN – Organizace spojených národů

SSSR - Svaz sovětských socialistických republik

MHP - Mezinárodní humanitární právo

Soud, MSD – Mezinárodní soudní dvůr

Summit – Bukurešťský summit

Závěrečný akt - Závěrečný akt první konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě

Seznam použitých zdrojů

1. Monografie

ASTROV, Alexander. *The Great Power (mis)Management*. [online]. Ashgate Publishing, 2011 [cit. 2022-11-06]. ISBN 1409424677. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=rHrn0B5-or0C&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>.

BESEMERES, John. *Ukraine, out of sight. A Difficult Neighbourhood: Essays on Russia and East-Central Europe since World War II*. [online]. ANU Press [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/j.ctt1rqc96p.40.pdf?refreqid=excelsior%3A9c044654df57264e34842ca4642d23c9&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=

BÍLKOVÁ, Veronika, ed. *Mezinárodní humanitární právo - vznik, vývoj a nové výzvy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-87975-35-0.

ČECHOVÁ, Martina, Radana MERZOVÁ, Radomyr MOKRYK, Miroslav OLŠOVSKÝ, Helena PAZDIOROVÁ, Romana MALITI, Helena ULBRECHTOVÁ a Radomír VLČEK. *Poloostrov Krym: od křižovatky kultur k ruské kolonii: Řecko - Řím - Byzanc - Osmanská říše - Krymský chanát - Ruské impérium - Sovětský svaz - Ukrajina - Ruská federace*. Kolektivní monografie. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2022. ISBN 978-80-86420-85-1.

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9.

DULEBA, Alexander a Tomáš GÁLIS. *Rusko, Ukrajina a my*. Bratislava: Premedia, 2016. ISBN 978-80-8159-313-0.

HENCKAERTS, Jean-Marie a Louise DOSWALD-BECK. *Customary International Humanitarian Law. International Committee of the Red Cross*. [online]. Cambridge University Press. 2005 [cit. 2023-02-17]. ISBN 978-0-521-00528-9. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>.

JONES, Seth G., Jeremy M. WILSON, Andrew RATHMELL a K. Jack RILEY. *Establishing Law and Order After Conflict. Chapter: Kosovo*. [online]. RAND Corporation [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/10.7249/mg374rc.11.pdf?refreqid=excelsior%3Ad7b0b4bc6290ed60ba8aa04fcbc8ef88&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=&acceptTC=1.

KOUBSKÝ, Petr. *Stručné dejiny Ukrajiny od Kyjevskej Rusi až k Zelenskému*. Bratislava: N Press, 2022. ISBN 978-80-8230-107-9.

MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podstatně upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4474-6.

ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-185-7.

ONDŘEJ, Jan. *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*. [e-kniha]. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021 [cit. 2022-11-19]. ISBN 978-80-7676-109-4.

RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul R. MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7106-409-1.

Tallin Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare. CCDCOE. New York: Cambridge University Press. 2012. ISBN 978-1-107-02443-4.

2. Články v odborných časopisech a příspěvky ve sbornících

ALLISON, Roy. The Russian case for military intervention in Georgia: international law, norms and political calculation. *European Security*. [online]. Vol. 18, No. 2. 2009. pp. 173-200. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662830903468734>.

BETHLEHEM, Daniel. Principles Relevant to the Scope of a State's Right of Self-Defense Against an Imminent or Actual Armed Attack by Non-state Actors. *The American Journal of International Law*. [online]. 2012. (Vol. 106). [cit. 2022-11-25]. Dostupné z: <https://legal.un.org/counsel/Bethlehem%20-%20Self-Defense%20Article.pdf>.

BÍLKOVÁ, Veronika. The Use of Force by the Russian Federation in Crimea. 3 November 2014. [online]. SSRN [cit. 2022-10-16]. Dostupné z: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=400020126087065097115092093072114010096068026065069063076087020102113026127118096127028021100056061044043004101123104122080103049022017012058021015065126077122071030073087060027096079112127026030007115086068078123112024109030103120095083022064084025123&EXT=pdf&INDEX=TRUE>.

CASSESE, Antonio. The Nicaragua and Tadić Tests Revisited in Light of the ICJ Judgment on Genocide in Bosnia. *European Journal of International Law, Volume 18, Issue 4* [online]. September 2007, Pages 649–668 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ejil/chm034>.

CRAWFORD, Emily. The Modern Relevance of the Martens Clause. *ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law, 6, 2006, pp. 1-18*. [online]. [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/isilyrbk6&i=7>.

DINSTEIN, Yoram. Cyber War and International Law: Concluding Remarks at the 2012 Naval War College International Law Conference. 2013. *International Law Studies 89*. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.intyb/ilsusnwc0089&i=292>,

GAETA, Paola. The Armed Conflict in Chechnya before the Russian Constitutional Court. *European Journal of International Law*. Volume 7, Issue 4, 1996, Pages 563–570. [online]. 1 November 1996 [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ejil/7.4.563>.

GREEN, James A. Oil Platforms Case: An Error in Judgment? *Journal of Conflict & Security Law*. [online]. Vol. 9, No. 3 (Winter 2004), pp. 357-386. Oxford University Press [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/26294374.pdf?refreqid=excelsior%3A846482c54788e23550d2bb45bd523a89&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.

CHARRON, Austin. Whose is Crimea? Contested Sovereignty and Regional Identity. *Region*. [online]. Vol. 5, No. 2, Special Issue: Centrifugal Forces? Russia's Regional Identities and Initiatives (2016). Slavica Publishers, pp. 225-256 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24896628>.

CHAWLA, Shalini. NATO's Response to the Kosovo Crisis. [online]. *Strategic Analysis: A Monthly Journal of the IDSA*, September 2000 (Vol. XXIV No. 6) [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/sa/sa_sep00chs01.html.

LAMM, Vanda. Protection of civilian nuclear installations in time of armed conflict. *Nuclear Law Bulletin*. [online]. 2003. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: https://www.oecd-nea.org/law/nlb/nlb-72/029_038.pdf.

MEARSHEIMER, John J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin. *Foreign Affairs*. [online]. Vol. 93, No. 5. September/October 2014, pp. 77-84, 85-89 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24483306>.

MERON, Theodor. The Humanization of Humanitarian Law. *The American Journal of International Law*. Vol. 94, No. 2, pp. 239-278. April 2000. [online]. Cambridge University Press [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/2555292.pdf?refreqid=excelsior%3A46fea68de1988d1f6065765c6a5476d1&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.

RAMUNDO, Bernard A. Soviet Criminal Legislation in Implementation of the Hague and Geneva Conventions Relating to the Rules of Land Warfare. *The American Journal of International Law*, Vol. 57, No. 1. [online]. Cambridge University Press, January 1963, pp. 73-84. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/2196177.pdf?refreqid=excelsior%3Ae35998872d72f0bf8ffd89139cac0a08&ab_segments=&origin=&initiator=.

SCHNAUFER II, Tad A. Redefining Hybrid Warfare: Russia's Non-linear War against the West. *Journal of Strategic Security*, Vol. 10, No. 1, pp. 17-31. [online]. University of South Florida Board of Trustees, Jaro 2017. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/26466892.pdf?refreqid=excelsior%3A2f11a672dc3cf7af7843880916ad3534&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=.

STAPLETON-COORY, Mitchell. The Enduring Legacy of the Martens Clause: Resolving the Conflict of Morality in International Humanitarian Law. *Adelaide Law Review*, Vol. 40, No. 2 [online]. 2019 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: https://law.adelaide.edu.au/ua/media/1011/ALR_40%282%29_15_Stapleton-Coory_Web.pdf.

STUDZIŃSKA, Zofia. How Russia, Step by Step, Wants to Regain an Imperial Role in the Global and European Security System. *Connections*. [online]. Vol. 14, No. 4 (Fall 2015). pp. 21-42 (22 pages) [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26326416>.

TALMON, Stefan. The Responsibility of outside Powers for Acts of Secessionist Entities. *The International and Comparative Law Quarterly*. [online]. Vol. 58, No. 3, July 2009, pp. 493-517. Cambridge University Press on behalf of the British Institute of International and Comparative Law. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/25622224.pdf?refreqid=excelsior%3Ae87d2b5f8f075d211338aegade493c74&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.

Wade S. Hooker Jr. and David H. Savasten, 'The Geneva Convention of 1949: Application in the Vietnamese Conflict' (1964). *Virginia Journal of International Law*, vol. 5, no. 2, 1964-1965, pp. 243-265. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/vajint5&i=245>.

YOST, David. The Budapest memorandum and Russia's Intervention in Ukraine. *International Affairs*, vol. 91, no. 3. [online]. May 2015, pp. 505-538 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/57105/Yost_The_Budapest_Memorandum.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

YUSUF, Abdulqawi Ahmed. The Notion of 'Armed Attack' in the Nicaragua Judgment and Its Influence on Subsequent Case Law. *Leiden Journal of International Law*, Vol. 25, Issue 2, pp. 461 – 470. [online]. Cambridge University Press, 2 May 2012 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0922156512000131>.

3. Internetové zdroje

About number and composition population of UKRAINE by data All-Ukrainian population census'2001 data. *All-Ukrainian Population Census '2001*. [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/>

Address by the President of the Russian Federation. *Office of the President of the Russian Federation*. [online]. February 24 2022 [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>.

Agreement on the accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation signed. *Office of the President of the Russian Federation*. [online]. March 18 2014 [cit. 2022-11-14]. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20604>.

BACHEGA, Hugo. Russia using Zaporizhzhia nuclear power plant as army base - Ukraine. *BBC News*. [online]. Kyiv, 8 August 2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-62469740>.

Ban calls for three-pronged strategy to implement 'responsibility to protect'. *UN News*. [online]. 30 January 2009 [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2009/01/289502>.

BRILLAUD, Laure, Ana CURIC, Maria MAGGIORE, Leïla MIÑANO a Nico SCHMIDT. EU member states exported weapons to Russia after the 2014 embargo. *Investigate Europe*. [online]. 17 March 2022 [cit. 2022-10-23]. Dostupné z: <https://www.investigate-europe.eu/en/2022/eu-states-exported-weapons-to-russia/>.

BUDJERYN, Mariana a Matthew BUNN. Budapest Memorandum at 25: Between Past and Future: Conference Summary March 2020. Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs. [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/2020-03/budapest/BM25.pdf>.

Combatants. *The Practical Guide to Humanitarian Law*. [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/combattants/>.

Conflict Armament Research. Weapons of the Ukraine. *Conflict Arm*. [online]. London, 2021 [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: <https://www.conflictarm.com/wp-content/uploads/2021/11/Weapons-of-the-war-in-Ukraine-low.pdf>.

Countries that have recognized Kosovo as an independent state. *Be in Kosovo*. [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.beinkosovo.com/countries-that-have-recognized-kosovo-as-an-independent-state/>.

Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on Russia's war of aggression against Ukraine. *Council of the EU*. [online]. 22 September 2022 [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/09/22/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine/>.

Deklarace nezávislosti Kosova. 17. únor 2008. [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://www.files.ethz.ch/isn/125409/8009_Kosovo_Independence.pdf.

Deklarace nezávislosti Ukrajiny ze dne 24. srpna 1991. Dostupné z: https://static.rada.gov.ua/site/postanova_eng/Rres_Declaration_Independence_rev12.htm.

Deklarace o zákazu používání výbušných nábojů ve válce. Petrohrad. 29. listopadu až 11. prosince 1868. [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/130-IHL-6-EN.pdf>.

Deklarace z Bukurešťského summitu: Vydaná hlavami států a vlád, které se zasedání Severoatlantické rady v Bukurešti dne 3. dubna 2008. *North Atlantic Treaty*

Organization. [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm.

DEMIRDJIAN, Nazo. North Korea recognizes Donetsk and Luhansk regions as independent. *Jurist*. [online]. 13 July 2022 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.jurist.org/news/2022/07/north-korea-recognizes-donetsk-and-luhansk-regions-as-independent/>.

Document (with Annexes) from the Russian Federation Setting out its Position Regarding the Alleged "Lack of Jurisdiction" of the Court in the Case. *Jus Mundi*. [online]. [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://jusmundi.com/en/document/pdf/other/en-allegations-of-genocide-under-the-convention-on-the-prevention-and-punishment-of-the-crime-of-genocide-ukraine-v-russian-federation-document-with-annexes-from-the-russian-federation-setting-out-its-position-regarding-the-alleged-lack-of-jurisdiction-of-the-court-in-the-case-monday-7th-march-2022>.

Doorstep statement by NATO Secretary General Jens Stoltenberg ahead of the meetings of NATO Defence Ministers in Brussels. *NATO*. [online]. 14 February 2023 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_211698.htm.

DÖRR, Oliver. Prohibition of Use of Force. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. [online]. Oxford University Press, 2015 [cit. 2023-04-06]. Dostupné z: https://spacelaw.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_spacelaw/EPIL_Use_of_Force_Prohibition_of.pdf.

EVANS, Gareth. Russia, Georgia and the Responsibility to Protect. *Amsterdam Law Forum*. [online]. 2009 [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://amsterdamlawforum.org/articles/abstract/10.37974/ALF.55/>.

Existuje plán výroby elektřiny - 2021! Informační portál Nikopol. (autorský překlad). *Moi Nikopol*. [online]. 2021. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://moi-nikopol.dp.ua/zaporizka-aes-ie-plan-z-virobnictva-elektroenergii-2021/>.

Fighting at Ukraine Nuclear Power Site Irresponsible, against Geneva Conventions, Under-Secretary-General Tells Security Council. *United Nations*. [online]. 4 March 2022 [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2022/sc14819.doc.htm>.

Frequently asked questions on the rules of war. *International Committee of the Red Cross*. [online]. 7 March 2022 [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/document/ihl-rules-of-war-faq-geneva-conventions>.

General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not to Recognize Changes in Status of Crimea Region. *United Nations Meetings Coverage and Press Releases*. [online]. 27 March 2014 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2014/ga11493.doc.htm>.

GRAY, Christine. The ICJ and the Use of Force. The Development of International Law by the International Court of Justice (2013). Dostupné z: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=922005065110003075023064076120014100030050050078068020092085099072067009101009087103029001033127027001029093102084026069016080016039074000002102112012003069017010053046094027006031102031122083110029021103010101091112092123095110114092087096023123022&EXT=pdf&INDEX=TRUE>.

HIGGINS, Isabella a Tom JOYNER. When Russia took control of Zaporizhzhia's nuclear power plant, Ukrainian technicians were forced to flee, or work at gunpoint. *ABC News*. [online]. Zaporizhzhia, 17 March 2023 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.abc.net.au/news/2023-03-18/zaporizhzhia-power-plant-ukraine-workers-describe-dire-situation/102059018>.

CHARBONNEAU, Louis. Russia: Yanukovich asked Putin to use force to save Ukraine. *Reuters*. 2014. [online]. [cit. 2022-10-16]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-un/russia-yanukovich-asked-putin-to-use-force-to-save-ukraine-idUSBREA2224720140304>.

CHRISTIE, Edward Hunter. Sanctions after Crimea: Have they worked? [online]. 13 July 2015 [cit. 2022-10-23]. *NATO*. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2015/07/13/sanctions-after-crimea-have-they-worked/index.html>.

IAEA Director General Grossi's Initiative to Travel to Ukraine. *IAEA*. [online]. Vienna, 4 Mar 2022 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/iaea-director-general-grossis-initiative-to-travel-to-ukraine>.

IAEA Chief Grossi to Head Assistance Mission to Ukraine's Chernobyl Nuclear Power Plant Next Week. *IAEA*. [online]. 22 April 2022. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/iaea-chief-grossi-to-head-assistance-mission-to-ukraines-chernobyl-nuclear-power-plant-next-week>.

International Humanitarian Law and Challenges of Contemporary Armed Conflicts. Řijen 2011. Doc. 31IC/11/5.1.2. S. 36-37. ICRC. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/download/file/15061/32ic-report-on-ihl-and-challenges-of-armed-conflicts.pdf>.

International Strategy for Cyberspace. Prosperity, Security, and Openness in a Networked World. *The White House*. President of the United States: Washington DC. [online]. May 2011. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/international_strategy_for_cyberspace.pdf.

Invaze Ruska na Ukrajinu: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 13. března 2014 o invazi Ruska na Ukrajinu (2014/2627(RSP)). *Úřední věstník Evropské unie* (2017/C 378/24). [online]. 13. března 2014 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014IP0248&from=ES>.

IVES, Mike, William J. BROAD, Malachy BROWNE, Brenna SMITH a Ang LI. A fire breaks out at a nuclear plant during a Russian assault, Ukraine says. *The New York Times*. [online]. 3 March 2022 [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2022/03/03/world/europe/nuclear-plant-fire-zaporizhzhia-video.html>.

KOUTROULIS, Vaios. Martens Clause. *Oxford Bibliographies*. [online]. [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0101.xml>.

KUBÁTOVÁ, Eliška. Ukrajinská krize neslábne. Rusko využívá silové prostředky a dělá si předpolí pro jednání s USA a NATO. *iRozhlas*. [online]. 2021 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rusko-ukrajina-usa-nato-hranice-armada-vojaci-krym-biden-putin-eu-jednani_2112300500_eku.

„Lidé v Luhansku, Doněcku, Chersonu a Záporoží se stávají našimi občany. Navždy,“ prohlásil Putin. *ČT24*. [online]. 2022 [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3533001-putin-vystoupi-pred-parlamentem-chysta-se-oficialne-pripojit-okupovana-ukrajinska-uzemi>.

MAKSIMOVA, Ekaterina. “They put him in the basement, tortured him, and tore his tendons.” How Russia terrorizes ZNPP staff to keep a tight grip on the plant. *The Insider*. [online]. 22 prosince 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://theins.ru/en/politics/258089>.

Member States. *United Nations*. [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/about-us/member-states#gotoU>.

NATO Focuses on Russian Violations of Ukraine's Sovereignty. *U.S. Department of Defense*. [online]. January 22 2015 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/603963/nato-focuses-on-russian-violations-of-ukraines-sovereignty/>.

North atlantic treaty organization. Brussels Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels. *NATO*. [online]. 14 June 2021 [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm.

North Atlantic Treaty Organization. *NATO-Russia relations: the facts*. [online]. 22 July 2022. [cit. 2022-11-20]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_111767.htm.

Nuclear Safety, Security and Safeguards in Ukraine: 2nd Summary Report by the Director General, 28 April – 5 September 2022. *IAEA*. [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: https://www.iaea.org/sites/default/files/22/09/ukraine-2ndsummaryreport_sept2022.pdf.

Nuclear Safety, Security and Safeguards in Ukraine: Summary Report by the Director General, 24 February – 28 April 2022. *IAEA*. [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/sites/default/files/22/04/ukraine-report.pdf>.

Operation Moses Begins to Bring Ethiopian Jews to Israel. *Center for Israel Education*. [online]. [cit. 2022-11-27]. Dostupné z: <https://israeled.org/operation-moses-begins-to-bring-ethiopian-jews-to-israel/>.

OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine (closed). *OSCE*. [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine-closed>.

Package of measures for the Implementation of the Minsk agreements. *United Nations Peacemaker*. [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/UA_150212_MinskAgreement_en.pdf.

Porošenko vypověděl smlouvu o přátelství s Ruskem, platila téměř dvacet let. *ČT24*. [online]. 2018 [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2597351-ukrajinsky-prezident-vypovida-smlouvu-o-pratelstvi-s-ruskem>.

POSNER, Eric. The 1997 Black Sea Fleet Agreement Between Russia and Ukraine. [online]. 2014 [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://ericposner.com/the-1997-black-sea-fleet-agreement-between-russia-and-ukraine/>.

Practice relating to Rule 142. Instruction in International Humanitarian Law within Armed Forces: Section A. General. *IHL Databases: International Humanitarian Law Databases*. [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule142>.

President signed Federal Law On Ratifying the Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance Between the Russian Federation and the Lugansk People's Republic. *Office of the President of the Russian Federation*. [online]. 22 February 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67834>.

President Zelensky: This is the worst war in Europe since World War II. *Ukrinform*. [online]. 21 March 2022 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.ukrinform.net/rubric-ato/3436043-president-zelensky-this-is-the-worst-war-in-europe-since-world-war-ii.html>.

Prohlášení MZV k uznání tzv. lidových republik na východě Ukrajiny. *Ministerstvo zahraničních věcí ČR*. [online]. 2022 [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_mzv_k_uznani_tzv_lidovych_1.html.

Protokol o výsledcích konzultací Třístranné kontaktní skupiny ohledně společných kroků zaměřených na realizaci Mírového plánu prezidenta Ukrajiny, P. Porošenka a iniciativy prezidenta Ruska, V. Putina. *The University of Edinburgh: Peace Agreements Database*. [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1363>.

PRZETACZNIK, Jakub. Russia's war on Ukraine: Timeline of cyber-attacks. *Think Tank European Parliament*. [online]. 21 June 2022. [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)733549](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)733549).

Putin cites precedent of Kosovo in explaining recognition of DPR, LPR. *TASS Russian News Agency*. [online]. 26 April 2022 [cit. 2022-11-14]. Dostupné z: <https://tass.com/politics/1443661>.

RADPEY, Loqman. The Violations of Sovereignty and the Right to Self-Determination in Rojava and Ukraine. *OpinioJuris*. [online]. 25 April 2022 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://opiniojuris.org/2022/04/25/the-violations-of-sovereignty-and-the-right-to-self-determination-in-rojava-and-ukraine/>.

Relations with Ukraine. *NATO*. [online]. 28 October 2022 [cit. 2022-11-27]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.

Ruscists gear up for a serious provocation at the temporarily occupied Zaporizhzhya NPP. *Energoatom*. [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.energoatom.com.ua/app-eng/eng-2906221.html>.

Rusko útočí na Ukrajinu z Běloruska i Krymu. Kyjev oznámil, že dosud přišel o čtyři desítky vojáků. *iRozhlas*. [online]. 2022 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/online-rusko-ukrajina-invaze_2202240559_miz.

Russia terminates Black Sea Fleet agreements with Ukraine. *TASS Russian News Agency*. [online]. 2014 [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://tass.com/russia/726213>.

Russia Ukraine: Putin compares Donbas war zone to genocide. *BBC News*. [online]. 10 December 2021. [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-59599066>.

Russia-Ukraine international armed conflict: Immense damage to essential infrastructure will cause major suffering as winter looms. *International Committee of the Red Cross* [online]. 2 November 2022 [cit. 2023-02-08]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/document/russia-ukraine-international-armed-conflict-immense-damage-essential-infrastructure>.

Ruští vojáci získali kontrolu nad Záporožskou jadernou elektrárnou. Po útoku v areálu hořelo. *ČT24*. 2022. [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/specialy/rusko-ukrajinsky-konflikt/3450366-v-arealu-zaporozske-jaderne-elektrany-hori-rusove>.

Secretary-General Says Russian Federation's Recognition of 'Independent' Donetsk, Luhansk Violate Ukraine's Sovereignty, Territorial Integrity. *United Nations Meetings Coverage and Press Releases*. [online]. 23 February 2022. [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2022/sgsm21153.doc.htm>.

SCHMEMANN, Serge. Russia Votes to Void Cession of Crimea to Ukraine. *New York Times*. [online]. May 22 1992 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z:

<https://www.nytimes.com/1992/05/22/world/russia-votes-to-void-cession-of-crimea-to-ukraine.html>.

Situation at Zaporizhzhia Nuclear Power Plant ‘Very Alarming’, International Atomic Energy Agency Director General Tells Security Council. *United Nations: Meetings Coverage and Press Releases*. [online]. 11 August 2022. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2022/sc14996.doc.htm>.

STANGARONE, Troy. *The Difference Between a Preventative Attack and Preemption Against North Korea*. Keia. [online]. 15 August 2017. [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://keia.org/the-peninsula/the-difference-between-a-preventative-attack-and-preemption-against-north-korea/>.

Statement by the Members of the European Council. European Council. *European Council*. [online]. 30 September 2022. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/09/30/statement-by-the-members-of-the-european-council/>.

Strany Dodatkového protokolu I – Ukrajina stranou od 25. ledna 1990, Ruská federace stranou od 29. září 1989. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Dodatkového protokolu II - Ukrajina stranou od 25. ledna 1990, Ruská federace stranou od 29. září 1989. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/apii-1977/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Haagské úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války – Ukrajina stranou od 29. května 2015, Ruská federace stranou od 27. listopadu 1909. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-iv-1907/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války - Ukrajina stranou od 3. srpna 1954, Ruská federace stranou od 10. května 1954. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci - Ukrajina stranou od 3. srpna 1954, Ruská federace stranou od 10. května 1954. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Ženevské úmluvy o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli - Ukrajina stranou od 3. srpna 1954, Ruská federace stranou od 10. května 1954. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gci-1949/state-parties?activeTab=undefined>.

Strany Ženevské úmluvy o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři - Ukrajina stranou od 3. srpna 1954, Ruská federace stranou od

10. května 1954. [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gcii-1949/state-parties?activeTab=undefined>.

ŠTĚPÁNEK, Petr. Severní Kypr: zpátky na start? *Institute of International Relations Prague*. [online]. 25. 4. 2012 [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/severni-kypr-zpatky-na-start>.

The 1986 Chernobyl nuclear power plant accident. *IAEA*. [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/topics/chernobyl>.

The safety, security and safeguards implications of the situation in Ukraine: Resolution adopted on 3 March 2022 during the 1613th session. *IAEA*. [online]. 3 March 2022. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/sites/default/files/22/03/gov2022-17.pdf>.

The Secretary-General's High-level Panel Report on Threats, Challenges and Change, A more secure world: our shared responsibility. Security Council Report. [online]. 2 December 2004. [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CPR%20A%2059%20565.pdf>.

The UN General Assembly passed a resolution by a large majority on Wednesday, calling on countries not to recognise the four regions of Ukraine which Russia has claimed, following so-called referendums held late last month, and demanding that Moscow reverse course on its "attempted illegal annexation". UN News Global perspective Human stories. *United Nations Meetings Coverage and Press Releases*. [online]. [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2022/10/1129492>.

TOBIN, James. Impact of Ukrainian port blockade on food supply to developing countries. *UK Parliament: House of Lords Library*. [online]. 14 July 2022 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://lordslibrary.parliament.uk/impact-of-ukrainian-port-blockade-on-food-supply-to-developing-countries/>.

TÝČ, Vladimír. K některým otázkám uznání nových států [online]. [cit. 2022-12-01]. *MUNI*. Dostupné z: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:wMTqPxax4bAJ:https://is.muni.cz/el/law/jaro2020/MP803Z/um/Tyc-Nimnice-UZNANI-statu-1.docx&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>.

Ukraine cyber-attack: Russia to blame for hack, says Kyiv. *BBC*. [online]. 14 January 2022 [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-59992531>.

Ukraine war: Zaporizhzhia nuclear plant chief detained by Russians - Kyiv. *BBC News*. [online]. 1 October 2022. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-63100673>.

Ukraine: Putin announces Donetsk and Luhansk recognition. *BBC News*. [online]. 21 February 2022. [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-60470900>.

United States: Russia's claim of 'genocide in Ukraine' is reprehensible falsehood. *Ukrinform*. [online]. 2022 [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3406104-united-states-russias-claim-of-genocide-in-ukraine-is-reprehensible-falsehood.html>.

UPDATE 1-Putin signs decree recognising Crimea as sovereign state. *Reuters*. [online]. 17 March 2014. [cit. 2022-11-14]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-putin-idUSL6N0ME4GF20140317>.

Update 100 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*. [online]. 12 September 2022. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-100-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

Update 110 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*. [online]. 1 Oct 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-110-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

Update 111 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*. [online]. 4 Oct 2022. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-111-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

Update 13 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*. [online]. Vienna. 6 Mar 2022. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-13-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

Update 98 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. *IAEA*. [online]. 5 Sep 2022 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-98-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

URBANOVÁ, Anna, Petr JADRNÝ, Jakub Grim GRIM a Petr KOČÍ. Časová osa: rok ruské války na Ukrajině. Tisíce mrtvých, umučení civilisté, postup vojsk. *iRozhlas*. [online]. 23. února 2023 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rok-valky-na-ukrajine-rusko-invaze-casova-osa-zelenskyj-putin_2302230620_pek.

Victory Parade on Red Square. *Office of the President of the Russian Federation*. [online]. May 9 2022. [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/68366>.

WATERHOUSE, James. Zaporizhzhia nuclear workers: We're kept at gunpoint by Russians. *BBC*. [online]. Kyiv, 11 August 2022 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-62509638>.

We Are Ready to Rise Up – Just Give the Order. *Rebels without a Cause: Russia's Proxies in Eastern Ukraine*. International Crisis Group. [online]. 2019 [cit. 2023-04-01].

Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep31330.5.pdf?refreqid=fastly-default%3Af3a87ccb94d7805b71f27a27f39837e4&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=search-results.

WESTERMAN, Ashley. What it's like for Ukrainians working at a nuclear plant under Russian occupation. *NPR*. [online]. August 29 2022 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.npr.org/2022/08/29/1119925635/ukraine-russia-zaporizhzhia-nuclear-plant-interview>.

Závěrečný akt první Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě ze dne 1. srpna 1975. [online]. [cit. 2022-11-6]. Dostupné z: https://statnisluzba.army.cz/sites/statnisluzba.army.cz/files/dokumenty/zakladni-stranka/04_zaverecny_akt_kbse.pdf.

ZEMANEK, Karl. *Armed Attack*. Rüdiger Wolfrum (ed.). 2010. Max Planck of Public International Law. odst. 21. Citace je dostupná z: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e241>, avšak Karlova univerzita nemá k této publikaci elektronický přístup, proto cituji z: When do cyber operations amount to use of force and armed attack, and what response will they justify? *Faculty of Law, University of Oslo*. [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/50840/723.pdf?sequence=1>.

ŽALIMAS, Dainius. *Russian justification of the annexation of Crimea and Nazi Propaganda: great similarities and minor differences*. [online]. 12 June 2017 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://www.constcourt.md/public/files/file/Publicatii/2017/Crimeaannexation-BBCJ_Zalimas_EN.pdf.

4. Právní předpisy

Ústava Ukrajiny přijatá na pátém zasedání Verchovne rady Ukrajiny dne 28. června 1996. Dostupné z: <https://www.refworld.org/pdfid/44a280124.pdf>.

5. Mezinárodní smlouvy a právní akty mezinárodních organizací

Bělověžská dohoda (Dohoda o založení Společenství nezávislých států) ze dne 8. prosince 1991. [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(1994\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(1994)054-e), s. 143.

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených mezinárodních konfliktů (Dodatkový protokol I), 8. června 1977. Dostupné z: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf.

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Dodatkový protokol II), 8. června 1977. Dostupné z: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf.

Charta OSN, sjednána 26. června 1945, v platnosti ode dne 24. října 1945, vyhlášena pod č. 30/1947 Sb. [cit. 2022-11-4]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/07/Charta-OSN-2019.pdf>.

Instrukce pro řízení armád Spojených států (USA) v poli (Lieberův kodex). 24. dubna 1863. [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/liebercode-1863?activeTab=historical>.

Montevidejská konvence o právech a povinnostech států. 26. prosinec 1933. Dostupné z: <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>.

Rada bezpečnosti OSN. Rezoluce 1244 (1999): *Přijata Radou bezpečnosti na jejím 4011. zasedání dne 10. června 1999*. S/RES/1244 (1999). [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990610_SCR1244%281999%29.pdf.

Rada bezpečnosti OSN. Rezoluce 550 (1984): *Přijata Radou bezpečnosti na jejím 2539. zasedání dne 11. května 1984*. S/RES/550 (1984). Dostupné z: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20SRES550.pdf>.

Rezoluce Valného shromáždění OSN o definici agrese ze dne 14. prosince 1974, A/RES/3314 (XXIX), 1974. [online]. Dostupné z: https://crimeofaggression.info/documents/6/General_Assembly_%20Resolution_%203314.pdf.

Rezoluce VS OSN 2625 ze dne 24. 10. 1970, Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou Organizace spojených národů. A/RES/2625 (XXV). Dostupné z: https://digitallibrary.un.org/record/202170/files/A_RES_2625%28XXV%29-EN.pdf?ln=en.

Rezoluce VS OSN A/RES/68/262 ze dne 27. března 2014. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/767883?ln=en>.

Římský statut Mezinárodního trestního soudu, sjednán dne 17. července 1998, v platnosti ode dne 1. července 2002, vyhlášen pod č. 84/2009 Sb.m.s. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/04/Rimsky-statut.pdf>.

Smlouva o nešíření jaderných zbraní. [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002801d56c5>.

Smlouva o přátelství, spolupráci a partnerství mezi Ukrajinou a Ruskou federací. [online]. [cit. 2022-11-5]. Kyjev, 31. května 1997. (Volume 3007, I-52240, No. 52240). Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52240.pdf>.

Společný článek 2 Ženevských úmluv z roku 1949. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>.

Úmluva (II) o zákonech a obyčejích války pozemní a její přílohy: Předpisy týkající se zákonů a zvyklostí pozemní války. V Haagu, 29. července 1899. [online]. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague02.asp.

Úmluva o zlepšení osudu raněných příslušníků ozbrojených sil v poli. Úmluva byla přijata v Ženevě dne 22. srpna 1864. [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gc-1864>.

Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>, s. 151.

Ženevské úmluvy ze dne 12. srpna 1949. [online]. Mezinárodní výbor Červeného kříže. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>: Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři, Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války, Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených mezinárodních konfliktů (Dodatkový protokol I), Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Dodatkový protokol II).

6. Judikatura

ESLP. *Banković a ostatní v. Belgie a další (Banković)*. Rozsudek ze dne 12. prosince 2001 o přípustnosti stížnosti č. 52207/99. Dostupné z: https://www.rulac.org/assets/downloads/ECtHR_Bankovic_Admissibility.pdf.

ESLP. *Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko* (nos. 8019/16, 43800/14 and 28525/20). Rozsudek ze dne 25. ledna 2023. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-222889>.

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Tadić*. IT-94-1-AR 72. Rozsudek o příslušnosti, 2. října 1995. Dostupné z: <https://cld.irmct.org/assets/Uploads/full-text-dec/1995/95-10-02%20Tadic%20Interlocutory%20Decision%20on%20Jurisdiction.pdf>.

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Stanislav Galić*. IT-98-29-T. Rozsudek. 5. prosince 2003. Dostupné z: <https://www.legal-tools.org/doc/eb6006/>.

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Boskoski and Tarculovski*. IT-04-82-T. Rozsudek ze dne 10. července 2008. Dostupné z: <https://www.refworld.org/cases,ICTY,48ac30e22.html>.

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY). *Prosecutor v. Tadić*. IT-94-1-A. Rozsudek odvolacího senátu ze dne 15. července 1999. Dostupné z: <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf>.

MSD, *Ropné plošiny (Írán v. USA)*. Rozsudek v meritu. I. C. J. Reports 2003, p. 161. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/90/090-20031106-JUD-01-00-EN.pdf>.

MSD, *Soulad jednostranného vyhlášení nezávislosti Kosova s mezinárodním právem, Poradní stanovisko, I.C.J. Reports 2010*, p. 403. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>.

MSD, *Vojenské a polovojenské aktivity v a proti Nikarague (Nikaragua v. USA)*. Rozsudek v meritu. I.C.J. Reports 1986. p. 14. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>.

Russia, Constitutionality of Decrees on Chechnya: Constitutional Court of the Russian Federation, Moscow - Presidential Decrees and Federal Government's Resolution on the Situation in Chechnya, Judgement of July 31, 1995. [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF\(1996\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF(1996)001-e).

7. Ostatní

BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022. [online]. Warsaw. *Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights*. 12 April 2022. [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/515868.pdf>.

BENEDEK, Wolfgang, Veronika BÍLKOVÁ a Marco SASSÒLI. Report of the OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity Committed in Ukraine (1 April – 25 June 2022). [online]. Warsaw. *Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights*, 11 July 2022. [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/522616.pdf>.

BÍLKOVÁ, Veronika. *Informační materiál o pojmu a obsahu koncepcie odpovědnosti za ochranu*. [online]. Praha, 2014 [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: https://www.cervenkykriz.eu/files/files/cz/nsmph_r2p/R2P.pdf.

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených mezinárodních konfliktů (Dodatkový protokol I), 8. června 1977: Komentář z roku 1987. [online]. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-56/commentary/1987>.

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Dodatkový protokol II), 8. června 1977: Komentář z roku 1987. *IHL Databases: International Humanitarian Law Databases*. [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/apii-1977/article-15/commentary/1987?activeTab=undefined>.

Memorandum o bezpečnostních zárukách v souvislosti s přistoupením Ukrajiny ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní. Budapešť, 5. prosince 1994 (Budapešťské memorandum). Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf>.

Mezinárodní humanitární právo. *Červený kříž*. [online]. [cit. 2023-02-09]. Dostupné z: https://www.cervenkykruz.eu/files/files/cz/mhp_knihovna/MANUAL/MHP_prezentace.pdf

Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine A/HRC/52/62. *Human Rights Council*. [online]. 15 March 2023. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf.

Report on the Human Rights Situation in Ukraine: 1 August 2022 - 31 January 2023. *OHCHR*. [online]. 24 March 2023. [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ukraine/2023/23-03-24-Ukraine-35th-periodic-report-ENG.pdf>.

United Nations General Assembly. A/59/265 – A more secure world: Our shared responsibility. Report of the High-Level Panel on Treats, Challenges and Change. 2 december 2004. [online]. [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://undocs.org/A/59/565>.

Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015. *BIS*. [online]. [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2015-vz-cz.pdf>.

WILMSHURST, Elizabeth. The Chatham House Principles of International Law on the Use of Force in Self-Defence: ILP WP 05/01. *Chatham House*. [online]. The Royal Institute of International Affairs, October 2005 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2005-10-01-use-force-states-self-defence-wilmshurst.pdf>.

Ruská invaze na Ukrajinu z pohledu mezinárodního práva

Abstrakt

Předložená diplomová práce se věnuje problematice ruské invaze na Ukrajinu, která započala 24. února 2022, a to z pohledu *ius ad bellum* a *ius in bello*. V první kapitole práce nastíní historický kontext vztahů mezi Ukrajinou a Ruskem, který je podstatný pro vystižení faktu, že ozbrojený konflikt na Ukrajině probíhá již od roku 2014. Invaze tak byla vyvrcholením dlouhotrvajícího konfliktu.

Ve druhé kapitole jsou v práci předestřeny a analyzovány důvody uváděné Ruskou federací pro napadení jiného nezávislého a suverénního státu. Zkoumá tedy, zda bylo uznání Doněcké a Luhanské lidové republiky v souladu s mezinárodním právem a zda obtojí srovnání s uznáním Kosova. Posléze se zabývá otázkou, zda má Ruská federace právo na výkon individuální, kolektivní, preventivní či preemptivní sebeobrany. Práce shledává, že žádný z argumentů Ruské federace nemůže obstát. Ruská federace jako právní obhajobu svého jednání uvádí také výkon humanitární intervence, ani tato obrana však neobtojí. Je zvažován také koncept Odpovědnosti za ochranu, který by se v případě porušování práv ruskojazyčného obyvatelstva na území Ukrajiny nabízel.

Třetí kapitola je věnována mezinárodnímu právu humanitárnímu. V této kapitole je analyzováno, zda ozbrojený konflikt mezi Ukrajinou a Ruskou federací lze kvalifikovat jako mezinárodní. Byť je toto od 24. února 2022 zřetelné, ozbrojený konflikt probíhal již od roku 2014 a jeho kvalifikace nebyla vždy jednoznačná. Proto bylo nutné věnovat se podmínkám testu celkové kontroly vymezeným v případě Tadić a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Ukrajina a Nizozemsko v. Rusko. Na základě rozsáhlého dokazování provedeným Evropským soudem pro lidská práva a zjištění, které učinil, lze dovodit, že ozbrojený konflikt probíhající již před rokem 2022 je možné považovat za mezinárodní. Na závěr se práce věnuje ohrožení Záporožské jaderné elektrárny, kterou ruské síly obsadily a působili taktéž na její zaměstnance. Lze shrnout, že mezinárodní právo humanitární poskytuje i jaderným elektrárnám určitou míru ochrany. Personál, který je v Záporožské jaderné elektrárně zaměstnán, je pak nutné chránit jako civilní osoby.

Klíčová slova:

ruská invaze na Ukrajinu, *ius ad bellum*, *ius in bello*

Russian invasion of Ukraine from the perspective of international law

Abstract

The thesis deals with the issue of the Russian invasion of Ukraine, which began on 24 February 2022, from the perspective of *ius ad bellum* and *ius in bello*. In the first chapter, the thesis outlines the historical context of the relations between Ukraine and Russia, which is essential to expose the fact that the armed conflict in Ukraine has been ongoing since 2014. The invasion was thus the culmination of a long-standing conflict.

In the second chapter, the thesis presents and analyses the reasons given by the Russian Federation for invading another independent and sovereign state. It thus examines whether the recognition of the Donetsk and Luhansk People's Republics was in accordance with international law and whether it stands in comparison with the recognition of Kosovo. It then considers whether the Russian Federation has the right to exercise individual, collective, preventive, or preemptive self-defense. The thesis finds that none of the Russian Federation's arguments can stand. The Russian Federation also cites the exercise of humanitarian intervention as a legal defense for its actions, but even this defense does not stand. The concept of Responsibility to Protect, which could be considered in the case of violations of the rights of the Russian-speaking population on the territory of Ukraine, is also presented.

The third chapter is devoted to international humanitarian law. This chapter analyses whether the armed conflict between Ukraine and the Russian Federation can be qualified as international. While this is clear as of 24 February 2022, the armed conflict has been ongoing since 2014 and its qualification has not always been clear. It was therefore necessary to address the terms of the overall control test set out in the *Tadić* case and the decision of the European Court of Human Rights in *Ukraine and the Netherlands v. Russia*. Based on the extensive evidence taken by the European Court of Human Rights and the findings made by it, it can be concluded that the armed conflict that was taking place before 2022 can also be considered international. Finally, the thesis examines the threat to the Zaporizhzhia nuclear power plant, which Russian forces have occupied and also inflicted on its employees. It can be summarized that international humanitarian law also provides a degree of protection to nuclear power plants. The personnel employed at the Zaporizhzhia nuclear power plant must be protected as civilians.

Key words:

Russian invasion of Ukraine, ius ad bellum, ius in bello